

การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

กรกฎาคม 2559

การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

ปริญญานิพนธ์
ของ
ภัครมิตา ชนฐานิตเมธา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

กรกฎาคม 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

กรกฎาคม 2559

ภักครมิตา ชนฐานิตเมธา. (2559). การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์. กรุงเทพฯ:

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย รัตนโรจน์สกุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการผ่านประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ช่วงก่อนและหลังจากเกิดภาวะความพิการ รวมทั้งศึกษากระบวนการสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ที่กลายเป็นคนพิการ โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาของการศึกษาอัตชีวประวัติ จากประสบการณ์ของผู้ที่ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหว จำนวน 5 คน ซึ่งสามารถดำรงชีวิตร่วมกับความพิการและรับรู้ได้ถึงคุณค่าของตนเองได้ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ถึงคุณค่าแห่งตนของบุคคลเกิดขึ้นได้จากทั้งเงื่อนไขภายในและภายนอก บุคคลที่รับรู้คุณค่าของตนได้จากภายในเป็นหลักจะมีความตระหนักในคุณค่าของตนที่มั่นคงมากกว่าผู้ที่รับรู้คุณค่าของตนจากเงื่อนไขภายนอกเป็นหลัก และสามารถยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นในระดับที่สูงกว่า ในขณะที่บุคคลที่ยึดโยงคุณค่าของตนกับสังคมภายนอกมีแนวโน้มที่จะสูญเสียคุณค่าแห่งตนเมื่อต้องกลายเป็นคนพิการ และไม่สามารถยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นได้ ผู้พิการที่ไม่สามารถยอมรับความพิการจะสูญเสียตัวตน และรู้สึกต่อตนเองในเชิงลบ ดังนั้นการก่อเกิดคุณค่าใหม่จึงเริ่มจากพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ช่วยรองรับตัวตน ช่วยให้สูญเสียเกิดความรู้สึกในเชิงบวกต่อตนเองและพัฒนาไปสู่การยอมรับตัวตน จากการวิจัยพบว่าจุดเปลี่ยนที่ทำให้บุคคลยอมรับตัวตนใหม่ได้คือ การได้รับแรงจูงใจจากภายนอกที่ดึงความคิดให้กลับมาทบทวนตนเอง และนำไปสู่การสร้างคุณค่าใหม่ด้วยการตัดสินใจก้าวออกสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อเปิดประสบการณ์แห่งการค้นหาค้นหาตัวตนผู้ต้องกลายเป็นคนพิการสามารถดำรงคุณค่าแห่งตน ด้วยการสร้างจริยธรรมแห่งตัวตนในแนวทางของตนเอง เช่น การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การทำความดี การยึดหลักศาสนา เป็นการสร้างความหลากหลายให้กับตัวตน และเป็นหนทางในการเติมเต็มคุณค่าให้กับตัวตน

A STUDY OF SELF-WORTH IN PERSON WHO HAVE BECOME DISABLED

AN ABSTRACT

BY

PAKKARAMEEDHA CHONTHANITMETHA

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master thesis, M.Ed. (Counseling Psychology)

at Srinakharinwirot University

June 2016

Pakkarameedha Chonthanitmetha. (2016). *A Study of Self-Worth in Person Who Have Become Disabled*. Master thesis, M.Ed. (Research and Human Potential Development). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Pissamai Ratanarojsakul, Asst. Prof. Dr. Tosaworn Maneesrikum.

This research is a qualitative study, which aims to explore the meaning of self-worth for people who have become disabled by examining significant life experiences from before and after the disability. It also studies the process of building and sustaining self-worth among disabled people. The research methodology was a spoken autobiography. The study has shown that the awareness of self-worth can be influenced by both internal and external factors. People with disabilities whose self-realization comes from internally based values and tend to be more stable in terms of their self-worth than those who are mainly influenced by external determinants, and also tend to be more accepting of their limitations. Meanwhile, those who tie their values to external social settings are more likely to lose their self-esteem and be less acceptable of their conditions when they have become physically impaired. They will internalize negative feelings and lose their self-worth. Therefore rebuilding their self-worth must start within a “safe space”, which allows them to unload their feelings, empowers them to internalize positivity and eventually develop sustainable self-acceptance.

The study has found that the key factor which motivates people with disabilities to start rediscovering their true selves and inspire self-acceptance, are external impulses. People who have become disabled can maintain their value by pursuing ethical behaviors in their own ways, such as performing public services, performing good acts, following religious teachings, which will help diversify and fulfill their self-worth.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

ของ

ภัครมิดา ชนฐานิตเมธา

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรินทร์ ชัยวิสุทธิทางกูร)

วันที่เดือน.....พ.ศ. 2559

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลักประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย รัตนโรจน์สกุล)(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจโทหญิง ดร.สุขอรุณ วงษ์ทิม)

.....ที่ปรึกษาร่วม

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย รัตนโรจน์สกุล)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ครรชิต แสนอุปบล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากคณาจารย์หลายท่านผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย รัตนโรจน์สกุล และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ ที่ได้ชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัยในเชิงคุณภาพ รวมถึง
ได้ให้ความเมตตาช่วยเหลือในหลายๆด้าน ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.ท.หญิง ดร.สุขอรุณ วงษ์ทิมประธาน
สอบปริญญานิพนธ์อาจารย์ ดร.ครรชิต แสนอุบล กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาให้
ข้อเสนอแนะและเพิ่มเติมมุมมองเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์ และทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความ
สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่ร่วมแบ่งปันประสบการณ์และสร้างคุณค่าให้เกิด
แก่งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเรื่องราวของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการที่ปรากฏใน
งานวิจัยนี้จะช่วยก่อให้เกิดกำลังใจให้กับผู้ที่ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติของชีวิต และเป็นแนวทางให้กับผู้
ที่กำลังตั้งคำถามในเรื่องของคุณค่าให้ได้กลับมาทบทวนและตระหนักได้ถึงคุณค่าที่แท้จริงแห่งตน

ภัครมิตา ชนฐานิตเมธา

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตงานวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
คุณค่าของงานวิจัย.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี และกรอบความคิดในงานวิจัย	6
ส่วนที่หนึ่ง: การถกเถียงคุณค่าด้วยความพิการ	6
การถกเถียงคุณค่าด้วยความหมายของความพิการ.....	6
การถกเถียงคุณค่าจากความบกพร่องทางร่างกาย.....	8
ผลกระทบจากการถกเถียงคุณค่าด้วยความพิการ.....	10
ส่วนที่สอง: แนวคิดของคุณค่าแห่งตน.....	13
การตระหนักในคุณค่าแห่งตน.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับตัวตน.....	16
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตระหนักในคุณค่าแห่งตน.....	20
การก่อเกิดตัวตนของคนพิการ.....	23
ความหมายแห่งชีวิตของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ.....	27
ส่วนที่สาม: กรอบแนวคิดในงานวิจัย.....	28
3 วิธีดำเนินงานวิจัย	30
วิธีการวิจัย.....	30
วิธีการเก็บข้อมูล.....	31
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	32
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	32
จรรยาบรรณของนักวิจัยและการเก็บข้อมูล.....	33
การจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
การนำเสนองานวิจัย.....	35

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 คุณค่าแห่งตัวตนของคนปกติที่ถูกกลดทอนลงด้วยความพิการ.....	39
คุณค่าแห่งตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนความเป็นคนปกติ.....	39
ครอบครัวยุคใหม่กับบทบาทที่หลากหลายในการสร้างตัวตน	40
สังคมภายนอกกับสภาพที่สังคมรองรับเพื่อให้เกิดตัวตน.....	43
พลังผลักดันภายในสู่การสร้างตัวตน.....	46
สาเหตุแห่งความพิการที่พรากคุณค่าแห่งตัวตน.....	46
การเผชิญหน้ากับความพิการและตัวตนที่สูญเสียไป.....	49
5 การสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนเมื่อเป็นคนพิการ.....	54
จุดเริ่มต้นของการสร้างตัวตน : การค้นหาพื้นที่ปลอดภัย.....	54
เงื่อนไขและจุดเปลี่ยนที่นำไปสู่การยอมรับความพิการและการสร้างตัวตนใหม่.....	58
การดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตนในความหมายใหม่ของผูพิการ.....	64
บทสรุปที่ยังไม่จบบนเส้นทางแห่งตัวตน.....	68
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะจากงานวิจัย.....	70
การสร้างคุณค่าแห่งตนในโลกของคนปกติ.....	70
ความหมายของคุณค่าแห่งตนในโลกของคนปกติ.....	72
การสร้างและดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตนหลังกลายเป็นคนพิการ.....	73
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	79
บรรณานุกรม	80
ภาคผนวก	88
แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง.....	89
ประวัติย่อผู้วิจัย	92

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

หากมีใครตั้งคำถามกับตัวเองว่าคุณค่าของตัวเรานั้นอยู่ที่ใด หลายคนอาจนึกถึงความงามของรูปร่างหน้าตาฐานะที่สูงศักดิ์ทางสังคม อำนาจบารมีเหนือผู้อื่นหรือบางคนอาจใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อแสวงหาคำตอบนั้นให้กับตัวเอง นั่นอาจเป็นเพราะโลกแห่งทุนนิยมได้สร้างต้นแบบสำเร็จรูปของสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่า” (value) และพาผู้คนหมุนตามกระแสเร็วเกินกว่าจะหยุดคิดทบทวนในเรื่องนี้ แต่สำหรับผู้ที่พบกับความสูญเสียต้องกลายเป็นคนพิการ โลกที่คุ้นชินของพวกเขาต้องเปลี่ยนแปลงไป และนั่นอาจเป็นโอกาสให้พวกเขาได้ตั้งคำถามนี้กับตัวเองอีกครั้ง

สำหรับใครหลายคนอาจมองความพิการเป็นเรื่องไกลตัว ขอลานผู้พิการหรือคนตาบอดขายล็อตเตอรี่เป็นเพียงภาพจินตนาในสังคมและภาพนั้นอาจไม่กระทบใจเรามากไปกว่าความรู้สึกเวทนาสงสารจากข้อมูลทางสถิติพบว่าระหว่างปีพ.ศ. 2537 ถึง พ.ศ. 2556 มีคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการประมาณ 1,641,067 ราย (สำนักส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. 2556) เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต สถานการณ์คนพิการในสังคมไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นจากร้อยละ 1.7 ในปี 2545 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553) เป็นร้อยละ 2.2 ในปี 2555 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2556) กล่าวได้ว่าในประชากรหนึ่งร้อยคนเราจะพบคนพิการอย่างน้อยสองคน หรือหากจินตนาการให้แคบลงในห้องเรียนห้องหนึ่งที่มีนักเรียนประมาณห้าสิบคนเราจะพบคนพิการอย่างน้อยหนึ่งคน และเนื่องจากอัตราการเกิดที่ต่ำลงอย่างมาก ประกอบกับคนมีอายุที่ยืนยาวขึ้น จึงส่งผลให้ในอนาคตโครงสร้างประชากรของไทยจะเปลี่ยนแปลงไปสังคมไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว และสิ่งที่ตามมาคือโอกาสเสี่ยงต่อความพิการในผู้สูงวัย เช่น ความพิการทางการมองเห็น และความพิการทางการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นลักษณะความพิการสองอันดับแรกในกลุ่มผู้สูงอายุ (สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. 2556: 71-72) ไม่มีสิ่งใดรับประกันได้ว่าความสูญเสียนี้จะไม่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือคนใกล้ชิดและเมื่อถึงวันนั้น บุคคลจะเปิดใจรับสถานภาพใหม่และใช้ชีวิตร่วมกับความพิการได้อย่างไร

จากอดีตถึงปัจจุบันความพิการได้ถูกเชื่อมโยงกับความคิดเชิงลบโดยเฉพาะในสังคมระบบทุนนิยมที่คำนึงถึงผลผลิตและกำไรเหนือสิ่งอื่นใด มนุษย์จึงถูกให้คุณค่าในฐานะที่เป็นทรัพยากรแรงงานของสังคม ผู้ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อเจตจำนงนี้ได้ จึงถูกมองว่าไร้คุณค่าและเป็นภาระของสังคม (อบลพันธ์ ธีระศิลป์; และ เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. 2553: 8-10) วิวัฒนาการของการให้นิยามความพิการเริ่มจากมุมมองเชิงปัจเจกชนมาสู่มุมมองเชิงสังคม (เจนจิรา เทศทิม. 2549: 52) กล่าวคือ จากที่ให้นิยามความพิการว่าเป็นปัญหาเป็นความบกพร่องของคนพิการที่ไม่สามารถสื่อสารหรือเคลื่อนไหวร่างกายด้วยวิธีที่คนปกติสามารถทำได้ ส่งผลให้คนพิการไม่สามารถอยู่

ร่วมกับคนทั่วไปในสังคม หรืออยู่ได้แต่ด้วยความยากลำบากเมื่อ“ปัญหา”เกิดจากความพิการ วิธีแก้ปัญหตามแนวคิดนี้จึงเป็นการพยายามเยียวยารักษาความบกพร่องทางร่างกายให้กลับมาเป็นปกติมากที่สุด คนพิการมีสถานะเป็นคนป่วยที่รอรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการแพทย์ (ทวี เชื้อสุวรรณทวี. 2551:72-77) จากมุมมองเชิงปัจเจกชนขยายสู่มุมมองเชิงสังคมที่มองว่าความพิการมีโซปัญหา เราไม่สามารถรักษาหรือเปลี่ยนแปลงคนพิการให้เหมือนคนปกติ และไม่สามารถบังคับให้คนพิการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่นี้ได้ ดังนั้นสภาพแวดล้อมและสังคมจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า (อาณนัท วันลา. 2553: 9) อาทิการสร้างโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพให้กับคนพิการการมีระบบขนส่งมวลชนที่เอื้อต่อคนพิการ มีทางเลือกที่หลากหลายในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ข้อมูลภาพและเสียง อักษรเบรลล์ เป็นต้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นการเรียกร้องให้สังคมปรับเข้าหาคนพิการ

ปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมในสังคมให้กับคนพิการ รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการคนพิการเข้าสู่สังคม คือการผนวกรวมประเด็นคนพิการเข้ากับคนทั่วไปให้ได้มากที่สุด เป็นการเปลี่ยนสถานะคนพิการจากผู้ป่วยเป็นพลเมืองเช่นเดียวกับคนทั่วไป เพื่อจะทำให้แนวคิดนี้เกิดขึ้นได้จริง สังคมจะต้องก้าวพ้นจากฐานคิดแบบเดิม ที่เป็นรูปแบบของสังคมสงเคราะห์ (social welfare) ไปสู่การพัฒนาคนพิการแบบมีส่วนร่วม (social Development) (มณเฑียร บุญตัน. 2554; อ้างอิงจาก สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. 2555: 56) จากมุมมองข้างต้นคนพิการในสังคมจึงมีสองภาพลักษณ์ในตัวตน (double self image) ภาพหนึ่งเป็นคนป่วย ส่วนอีกภาพหนึ่งเป็นพลเมืองเหมือนกับคนอื่นในสังคม ด้วยลักษณะความแตกต่างในตัวบุคคลนี้ จึงเป็นเรื่องที่ยากมากที่จะทำให้ผู้พิการได้รับความเท่าเทียมเช่นคนปกติทั่วไปในสังคม(อุบลพันธ์ ธีระศิลป์; และเพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. 2553: 12-13) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงในระดับฐานคิดของสังคมเป็นเรื่องที่ยากและต้องใช้เวลาเพราะภายใต้มายาคติที่สังคมพยายามสร้างให้ดูเหมือนว่าคนพิการมีสิทธิและความเสมอภาคที่ไม่แตกต่างจากคนทั่วไป แท้ที่จริงแล้วสังคมยังคงสร้างภาพลักษณ์ให้คนพิการมีความหมายเชิงลบมาโดยตลอด ทำให้มีคนจำนวนมากที่ไม่สามารถยอมรับและเข้าใจได้หากต้องรับรู้ว่าจะต้องกลายเป็นผู้พิการ (จิตติมา เจือไทย. 2551: 10)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพิการ ผู้วิจัยพบว่ามีงานในเชิงสังคมที่เผยให้เห็นความจริงที่สังคมกระทำต่อผู้พิการ รวมถึงเห็นความพยายามในการรื้อและให้ความหมายใหม่กับความพิการ งานวิจัยที่เปิดมุมมองทางสังคมเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยรับรู้ถึงความคับข้องใจในการดำรงชีวิตของผู้พิการในสังคมไทยโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามบุคคลอาจเคยใช้คนพิการเป็น“เครื่องมือ”ในการสร้างคุณค่าให้กับตัวเองโดยที่ไม่เคยนึกเลยว่า การหยิบยื่นความช่วยเหลือด้วยการสงเคราะห์เงินทองหรือด้วยสายตาที่แสดงความเวทนาสงสาร จะทำให้ผู้รับรู้สึกด้อยค่า ตอกย้ำความรู้สึกไร้ความสามารถไร้คุณค่า ไร้ศักดิ์ศรี เป็นภาระของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เคยมีร่างกายสมบูรณ์แต่ต้องสูญเสียอวัยวะไปอย่างถาวร วันที่สังคมได้มอบสถานภาพ“คนพิการ” ให้แก่เขาพร้อมด้วยสายตาที่เปลี่ยนไปของผู้คนรอบข้าง มนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งจะต้องทรมานกำลังกาย

กำลังใจ กำลังสติปัญญา และความอดทนในการดำเนินชีวิตมากสักเท่าใดเพื่อสร้างตัวตนใหม่ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและคนรอบข้างอีกครั้งคนที่ไม่ได้ฝึกการมาแต่กำเนิดอาจมีปัญหาในการปรับตัว บางคนอาจคิดฆ่าตัวตาย แต่เมื่อปรับตัวได้พวกเขาสามารถทำอะไรได้อีกมากมายอยู่ที่ว่าสังคมจะให้โอกาสพวกเขาด้วยหรือไม่ (เสรี พงศ์พิศ. 2555. ออนไลน์.)

การรับรู้ยังสะท้อนให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของความเข้มแข็งทางจิตใจของบุคคลในแง่ที่ว่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นรอบกายเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุม ไม่สามารถไปบังคับความคิดหรือการกระทำของบุคคลอื่นได้คนฝึกการจึงต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวปรับใจเพื่อรับบทบาทใหม่ในชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม การปรับตัวด้านจิตใจเป็นการปรับตัวที่สำคัญที่สุดของคนฝึกการทางการเคลื่อนไหว เนื่องจากสภาพจิตใจนั้นมีผลกระทบต่อทุกด้านของการดำรงชีวิตของคนฝึกการ (ปิยะพิมพ์ กิตติสุทธารม. 2555. ออนไลน์) แม้ว่าสถานการณ์ภายนอกอาจคุกคามความรู้สึก แต่จิตใจที่มั่นคงและมีคุณค่าจะทำให้บุคคลพบศักดิ์ศรีที่มีอยู่ในตนเอง ด้วยการยอมรับตนเองนี้ จะทำให้ผู้ฝึกการสามารถดำเนินชีวิตผ่านพ้นเหตุการณ์วิกฤติไปได้ ดังเช่นโรเจอร์ นักจิตวิทยาผู้เชื่อในความดีโดยธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวไว้ว่า แม้ว่าผู้อื่นจะเป็นกระจกสะท้อนให้บุคคลประเมินคุณค่าในตัวเองได้ แต่คุณค่าที่ดีที่สุดควรเป็นคุณค่าที่บุคคลประเมินตนเองจากภายใน (Rogers. 1961: 163-176) นั่นคือคุณค่าที่มาจากการยอมรับตนเองตามความเป็นจริงสอดคล้องกับมาสโลว์ที่กล่าวว่า คนผู้ใฝ่ดีและคนที่มีความเจริญวิวัฒนาการต้องได้รับการกระตุ้นมาจากการประจักษ์รู้คุณค่าตน ภายในตนและด้วยตน สิ่งภายนอกมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คนที่ตกเป็นทาสหรือตกอยู่ใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ยากที่จะบรรลุถึงความเจริญวิวัฒนาการแห่งบุคลิกภาพหรือเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ได้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2554: 113)

จากทฤษฎีของนักจิตชาวตะวันตกสู่การพิจารณาปรัชญาความเชื่อในโลกตะวันออก องค์ดาโลลามะผู้นำแห่งจิตวิญญาณในศาสนาพุทธที่เชื่อว่ามนุษย์มีความเมตตาและความอ่อนโยนอยู่ในเนื้อแท้หรือในธรรมชาติดั้งเดิม ได้ให้ข้อคิดตามหลักพุทธศาสนาไว้อย่างลึกซึ้งว่าการสร้างความพอใจภายในเป็นการเติมชีวิตให้เต็ม โดยไม่ต้องไปไขว่คว้าวิ้งหา เหมือนกับการแสวงหาวัตถุสิ่งของ แต่เป็นการกระทำโดยพัฒนาจิตใจและปัญญาให้รู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆอย่างถูกต้อง ความพอใจที่เกิดขึ้นภายในนี้จะช่วยให้เรารู้สึกมีคุณค่าและพบศักดิ์ศรีที่อยู่ในตนเองและผู้อื่น (บุญมี พวงเพชร. 2556: 42-49)จากทัศนะข้างต้นแนวคิดตะวันตกสอดคล้องกับสังขารแห่งโลกตะวันออกอย่างกลมกลืน มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลก คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ไม่ได้แตกต่างกัน หากแต่บริบทสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทำให้บุคคลพัฒนาบุคลิกความเป็นตัวตนออกมาได้หลากหลายแตกต่างกันบุคคลที่ตระหนักคุณค่าในตนเองในระดับที่สูงพอจะสามารถสร้างสรรค์ความคิดหรือการกระทำที่จะสามารถเผชิญความเครียดต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับตัวทางอารมณ์ ทางสังคม และทางการเรียนรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้ชีวิตที่มีผลต่อความคิด ความปรารถนา ค่านิยม อารมณ์และการตั้งเป้าหมายในชีวิต (วิภาวี วงศ์อนันต์นนท์. 2552: 16)

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพลังของการตระหนักในคุณค่าแห่งตน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ ต่อสู้และจัดการกับสถานการณ์ที่เข้ามาคุกคามได้อย่างเหมาะสม ซึ่งคุณค่านี้มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนและอย่างน้อยที่สุดบุคคลย่อมมีคุณค่าในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการผ่านบททดสอบของชีวิตนี้ไปได้โดยสามารถดำรงชีวิตต่อไปอย่างเต็มศักยภาพคือ การที่ผู้พิการได้ตระหนักในคุณค่าที่พวกเขาค้นพบภายในตัวของพวกเขาเอง

คำถามในงานวิจัย

การศึกษานี้มีประเด็นคำถามการวิจัยว่าบุคคลที่ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการสามารถสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนให้เกิดขึ้นได้อย่างไรเมื่อต้องประสบเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความพิการและเขาเหล่านั้นได้สร้างความหมายของคุณค่าแห่งตนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการให้ความหมายของคุณค่าแห่งตนของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการผ่านประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ในช่วงก่อนและหลังจากเกิดภาวะความพิการ รวมทั้งเพื่อศึกษากระบวนการสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ที่กลายเป็นคนพิการ

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิทยาของการศึกษาอัตชีวประวัติ (autobiography) ผ่านเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นลักษณะของความพิการที่ประจักษ์ชัดต่อสายตาและการรับรู้ของผู้คนรอบข้าง ส่งผลกระทบต่อเจตคติที่มีต่อตนเองในเรื่องของคุณค่าโดยจะเป็นผู้พิการที่สามารถสร้างคุณค่าของตนให้เกิดขึ้นได้อีกครั้งตัวอย่างเช่นคนพิการที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน คนพิการที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ คนพิการที่ช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์วิกฤติทำให้เกิดความพิการทางการเคลื่อนไหว จำนวน 5 รายมีพื้นที่ในการศึกษาวิจัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาคำตอบจากการสัมภาษณ์และนำไปสู่การอธิบายกระบวนการสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตัวตนทั้งก่อนพิการและเมื่อต้องกลายเป็นผู้พิการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ต้องกลายเป็นคนพิการหมายถึงบุคคลที่มีความบกพร่องของอวัยวะทางการเคลื่อนไหวทางร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนอย่างถาวรอันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆที่เกิดขึ้นภายหลังเช่น อุบัติเหตุ หรือโรคภัยไข้เจ็บเป็นเหตุให้บุคคลต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้บุคคลเกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติด้วยข้อจำกัดทางร่างกายนั้น

การตระหนักในคุณค่าแห่งตนหมายถึง ความรู้สึกและทัศนคติของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการที่มีต่อตนเองทั้งทางด้านบวกและด้านลบ เป็นการประเมินและตัดสินคุณค่าตน จากการสำนึกถึงความเป็นจริงที่เกี่ยวกับตนเองอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน แล้วแสดงออกเป็นการยอมรับตนเอง การภูมิใจในตนเอง การพึงพอใจในตนเอง มีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดทางเลือกให้แก่ตนเองได้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นจากแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มุ่งไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งได้ด้วยศักยภาพที่มีของตน

คุณค่าของงานวิจัย

ทุกประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาไม่ว่าจะส่งผลให้บุคคลรู้สึกเจ็บปวดเพียงใดก็ตาม สิ่งเหล่านั้นคือสัจธรรมแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องยอมรับในฐานะเป็นความจริงของชีวิตตนศาสนาพุทธมีความเชื่อว่าทุกสรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ถาวร การสูญเสียจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงมิได้หากแม้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้แนบสนิทกับสัจธรรมข้อนี้ความเปลี่ยนแปลงหรือความสูญเสียที่เกิดขึ้นคงเป็นสิ่งที่สามารถข้ามผ่านไปได้โดยไม่ยากนักแต่ในโลกแห่งความจริงการสูญเสียทำให้คนมากมายท้อแท้สิ้นหวังจนถึงขั้นเลือกที่จะยุติทุกสิ่งแม้ชีวิตตัวเอง ผู้วิจัยปรารถนาให้งานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นนี้เป็น “คู่มือ” นำทางให้แก่นักจิตวิทยาผู้ให้คำปรึกษาเพื่อทำความเข้าใจผู้ที่ประสบกับวิกฤติแห่งความสูญเสียในชีวิต และมุ่งหวังให้เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานวิจัยนี้เป็นเสมือน “เครื่องมือ” ในการสร้างกำลังใจให้เกิดแก่ผู้ที่รู้สึกสูญเสียคุณค่าของตนเองไม่ว่าจะด้วยความพิการหรือจากเหตุการณ์ใดก็ตามหรือแม้แต่ผู้ที่กำลังตั้งข้อสงสัยกับคุณค่านั้นของตนเองให้ได้กลับมาคิดทบทวนและสำรวจตนเพื่อที่จะพบคุณค่าที่แท้จริงและยิ่งใหญ่ขึ้นด้วยตนเอง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบความคิดในงานวิจัย

หัวใจสำคัญของจิตวิทยาการให้คำปรึกษาคือ การยอมรับสิ่งต่างๆอย่างไม่มีเงื่อนไข ซึ่งการยอมรับนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ นักจิตวิทยาผู้ให้คำปรึกษาสามารถเข้าใจธรรมชาติของสิ่งต่างๆได้อย่างถ่องแท้ด้วยพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นต่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน เช่นเดียวกับการทำความเข้าใจผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ความพิการที่เกิดขึ้นมิได้ส่งผลกระทบเพียงทางร่างกาย หากแต่ความสูญเสียนี้ได้ส่งผลที่หนักหน่วงยิ่งกว่าต่อจิตใจ จนเกิดเป็นเงื่อนไขที่สลับซับซ้อนซ่อนอยู่ภายใต้อัตลักษณ์ของความไม่ปกติที่ถูกนิยามโดยสังคมรอบข้าง การเข้าถึงความคิด ความรู้สึกของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการจึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างลึกซึ้งรอบด้านทั้งในแง่ตัวตนของผู้พิการเองรวมถึงบริบทของสังคมในการวิจัยเรื่องการตระหนักในคุณค่าของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยขอเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง การถูกลดคุณค่าด้วยความพิการ

ส่วนที่สอง แนวคิดคุณค่าแห่งตน

ส่วนที่สาม กรอบแนวคิดการวิจัย

ส่วนที่หนึ่งการถูกลดคุณค่าด้วยความพิการ

เพื่อทำความเข้าใจผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยามความหมายของคนพิการเพราะความหมายที่สังคมนิยามให้กับคนพิการนั้นสะท้อนให้เห็นมโนภาพที่คนส่วนใหญ่มองคนพิการและจะมีความเกี่ยวพันกับความรู้สึกต่อตนเองของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

การถูกลดคุณค่าด้วยความหมายของความพิการ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายคนพิการว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมเนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็นการได้ยินการเคลื่อนไหวการสื่อสารจิตใจอารมณ์พฤติกรรมสติปัญญาการเรียนรู้หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือด้านใดด้านหนึ่งเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป นิยามดังกล่าวสะท้อนภาพของบุคคลที่ใช้ชีวิตในสังคมด้วยความยากลำบากเนื่องจากมีความบกพร่องในด้านใดด้านหนึ่งของร่างกายเป็นการมองความพิการในเชิงสังคมมากขึ้นโดยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือเพื่อให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมทางสังคม หากการมีส่วนร่วมในสังคมเป็นการแสดงออกถึงความเป็น

เจ้าของร่วมกันในบ้านที่เรียกว่าเป็นแผ่นดินเกิดแล้ว สำหรับคนพิการ สิทธิและเสรีภาพภายใต้ข้อจำกัดของร่างกาย อาจทำให้พวกเขามีสถานะเป็นเพียงผู้อาศัยในสังคมที่ทุกอย่างถูกขับเคลื่อนด้วยเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเสียงของคนปกติในสังคม

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพิการ พบคำ 3 คำ ที่มีมักถูกใช้เชื่อมโยงกับคนพิการ คือการไร้ความสามารถ (disability) ความชำรุด (impairment) และความเสียเปรียบ (handicap) เทพพร มังธานี (2549: 4-5) ได้สรุปความหมายของศัพท์ภาษาอังกฤษ ทั้ง 3 คำ ไว้ดังนี้คือ

การไร้ความสามารถ (disability) เป็นการพิจารณาความพิการที่ความสามารถของบุคคลโดยรวม ซึ่งเป็นผลมาจากความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายสติปัญญา หรือจิตใจ คำนี้ใช้ในความหมายที่บุคคลมีความรู้สึกรู้ว่ามีความสามารถในการกระทำการใดสิ่งหนึ่งลดลงอันเนื่องมาจากความบกพร่องทางร่างกายเช่น แขนขาขาดขาชาตินิ้วตัวนิ้วตาบอดหรือความผิดปกติทางพฤติกรรมและสติปัญญาเช่นปัญหาทางการเรียนรู้หรือประสาทการรับรู้ โดยทั่วไปความพิการตามความหมายนี้เป็นความพิการที่สามารถวัดได้เช่นคนขาขาดไม่สามารถเดินได้ปกติ

ความชำรุด (impairment) หมายถึง การสูญเสีย การมีโครงสร้างที่ผิดปกติ หรือ เป็นความผิดปกติของการทำงานทางร่างกายหรือจิตใจ เช่น อัมพาตครึ่งซีกปัญญาอ่อนจิตซึมเศร้า ฯลฯ คือการพิจารณาความพิการที่อวัยวะหรือระบบการทำงานของส่วนต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นมนุษย์

ความเสียเปรียบ (handicap) หมายถึงความเสียเปรียบของบุคคลที่ไม่อาจดำเนินชีวิตได้ทัดเทียมคนปกติความเสียเปรียบได้ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการกระทำการใดสิ่งหนึ่งในขณะที่คนทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่เป็นปัญหาคำนี้เป็นการพิจารณาความพิการที่ผลของความบกพร่องและ/หรือการขาดสมรรถภาพที่กระทบต่อบุคคลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งสังคมมีส่วนสำคัญในการสร้างความเสียเปรียบนี้ให้เกิดขึ้นกับคนพิการ แต่หากสังคมมีความเข้าใจและแบ่งปันพื้นที่สำหรับคนพิการแล้ว สังคมนั้นก็จะสามารถลดความเสียเปรียบเหล่านั้นลงได้

เมื่อพิจารณาการให้ความหมายที่เกี่ยวกับความพิการ สะท้อนให้เข้าใจได้ว่าผู้พิการจะรับรู้เกี่ยวกับตนเองในเชิงลบ มองตนว่ามีภาพลักษณ์ของความบกพร่อง ความไม่ปกติ ขาดสมรรถภาพที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างบุคคลคนทั่วไป อีกทั้งความพิการยังส่งผลให้เกิดความเสียเปรียบทางสังคม และความเสียเปรียบนี้อาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ ขึ้นอยู่กับสังคมว่าจะให้โอกาสผู้พิการได้มีพื้นที่ของตนมากน้อยเพียงใด ภาพของผู้พิการจึงเป็นเพียงผู้รอรับโอกาสนั้น คนพิการจำนวนมากต้องก้มหน้ารับสภาพความเป็น “ชายขอบ” ที่ถูกนำเสนอในสังคม ผ่านความหมายของคำว่า “เมตตาเวทนา สงสาร” (เกศสุตา ธรรมอภิพล. 2552: 79) ผลกระทบจากการให้ความหมายในเชิงสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ที่เคยมีร่างกายปกติแล้วต้องกลายเป็นคนพิการ พวกเขาอาจเคยสร้างคุณค่าให้กับตนเองด้วยการเป็น “ผู้ให้” มาก่อน หรืออาจไม่เคยมีภาพของโลกคนพิการอยู่ในความคิดเลย จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้พลังกายและพลังใจอย่างมากเพื่อจะเปิดใจยอมรับว่าความพิการจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตนนับจากนี้เป็นต้นไป

ลักษณะของคนพิการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูคนพิการ พ.ศ.2534 มาตรา 4 กล่าวว่า คนพิการหมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา หรือจิตใจตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยได้จำแนกคนพิการไว้ 5 ประเภทดังนี้

- 1) ความพิการทางการมองเห็น
- 2) ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย
- 3) ความพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว
- 4) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
- 5) ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

แม้จะมีการระบุประเภทคนพิการไว้อย่างเป็นทางการ แต่คำค้นหุที่ผู้คนในสังคมใช้เรียกคนพิการมักเป็นคำที่สื่อความหมายไปในทางลบ เช่น เรียกคนพิการทางจิตว่า "คนบ้า" หรือคนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ว่า "คนใบ้" ทั้งที่จริงแล้วคนพิการทางจิตส่วนใหญ่ไม่ได้มีพฤติกรรมก้าวร้าว หรือทำร้ายคนอื่น และคนพิการที่ถูกเรียกว่าคนใบ้ มองว่าตนเองมีความบกพร่องทางการได้ยินซึ่งไม่ใช่ในเรื่องของการพูด (ปาริชาติ สุวรรณบุปผา และคณะ. 2549: 54) บางครั้งคนใบ้อาจถูกนำไปเชื่อมโยงกับคนบ้า ด้วยลักษณะท่าทางในการสื่อสารที่แปลกและแตกต่างจากวิธีของคนปกติส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย อาจถูกเรียกอย่างเหมารวมว่าเป็นคน "บ้าใบ้" ซึ่งเป็นการถูกลดทอนคุณค่าโดยสังคม

การถูกลดคุณค่าจากความบกพร่องทางร่างกาย

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยให้ความสนใจต่อการศึกษาผู้ที่กลายเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวเนื่องด้วยเป็นลักษณะความพิการที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภาพลักษณ์ของบุคคลอย่างประจักษ์ชัดเจน และพวกเขาจะต้องใช้ชีวิตร่วมกับความ "ไม่ปกติ" นั้นอยู่ทุกลมหายใจ ภาพของความพิการที่ประทับบนร่างกายรวมถึงท่าทางการเคลื่อนไหวที่ผิดจากปกติ ซึ่งปรากฏต่อสายตาของผู้คนทั่วทั้งที่ได้พบเห็น ส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของการมีปฏิสัมพันธ์ (ทวี เชื้อสุวรรณ ทวี. 2551; อ้างอิงจาก Siller.1976) และผู้พิการอาจแปรการรับรู้จากปฏิกิริยาของผู้คนรอบข้าง เกิดเป็นความรู้สึกว่าพวกเขา มีความ "แตกต่าง" จากคนปกติทั่วไปทั้งนี้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537) มีหลักเกณฑ์กำหนดลักษณะความพิการว่า "เป็นคนที่สูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหว มือ แขน ขาหรือลำตัว อันเนื่องมาจากแขนหรือขาขาด เป็นอัมพาตหรืออ่อนแรง โรคข้อหรืออาการปวดเรื้อรัง หรือเป็นโรคเรื้อรังของระบบการทำงานของร่างกาย ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรประจำวันของตนหรือปฏิบัติตนเหมือนคนปกติธรรมดาอื่นๆได้" และด้วยวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการศึกษาถึงการสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนให้เกิดขึ้นได้อีกครั้งหลังจากบุคคลสูญเสียคุณค่าจากความบกพร่องทางร่างกาย ความพิการดังกล่าวจึงเป็นความพิการที่เกิดขึ้นภายหลัง โดยบุคคลได้เคยใช้ชีวิตเช่นคนปกติก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องพิการ

เมื่อศึกษาถึงสาเหตุของความพิการ องค์การอนามัยโลก (ณัฐวลัย สัจจาบรรพต. 2554: 11; อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช. 2534) ได้ระบุสาเหตุต่างๆของความพิการไว้หลาย

ประการ โดยผู้วิจัยได้ประมวลออกมาเป็น 3 สาเหตุหลักๆ คือ ความพิการตั้งแต่กำเนิดความพิการที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ และความพิการที่เกิดจากอุบัติเหตุรวมถึงภัยอันตรายต่างๆ และเมื่อพิจารณาเฉพาะสาเหตุของความพิการที่เกิดขึ้นภายหลังเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สาเหตุของความพิการของบุคคลในงานวิจัยนี้จึงได้แก่ ความพิการที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ และความพิการที่เกิดจากอุบัติเหตุรวมถึงภัยอันตรายต่างๆ เหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลเกิดความสูญเสียถึงขั้นต้องกลายเป็นคนพิการเป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดปรารถนาให้เกิดขึ้นกับตนแต่หากเหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นกับผู้ใดกล่าวได้ว่าผู้นั้นตกอยู่ใน “ภาวะวิกฤติจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน” (situation crisis) การตกอยู่ในภาวะดังกล่าวทำให้บุคคลไม่สามารถปรับตัวได้ทันทีทันใด รับสภาวะการณ์ไม่ได้ เกิดอารมณ์แปรปรวน และการที่บุคคลต้องรับบทบาทผู้ป่วยหรือผู้พิการ ซึ่งเป็นบทบาทที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง กลายเป็นผู้ขาดอิสระภาพ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง (สวณีย์ เกียรติแก้ว. 2554: 71-74) ความพิการจึงส่งผลกระทบต่อบุคคลในด้านความสามารถ ความสำเร็จ รวมถึงการบรรลุเป้าหมายต่างๆที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมแห่งทุนนิยมได้ให้คุณค่ากับมนุษย์ในฐานะทรัพยากรแรงงานที่มีศักยภาพในการสร้างผลผลิตสู่สังคม เมื่อผู้พิการไม่สามารถสนองตอบเจตจำนงนี้ได้ สังคมจึงมองว่าพวกเขาเหล่านั้นไร้คุณค่าในฐานะเป็นแรงงานที่ไม่มีประสิทธิภาพของสังคม และยังเป็นภาระที่สังคมต้องดูแล

นอกจากคุณค่าของผู้พิการจะถูกทำให้เลื่อนหายไปพร้อมกับความสามารถของร่างกาย ความพิการยังส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ทางร่างกาย (body image) ซึ่งหมายถึง ภาพของตนในความคิดของผู้พิการ ภาพลักษณ์ที่ไร้ความสามารถนี้เกิดจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมภายในตัวพวกเขาเอง (จิตติมา เจือไทย. 2551: 25) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนพิการต้องดำเนินชีวิตท่ามกลางสังคมที่ถูกครอบงำด้วยวาทกรรมทางวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของฟูโกต์ กล่าวคือ สังคมที่มองปัจเจกเป็นวัตถุ (อูบลพันธ์ ธีระศิลป์ และ เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. 2553: 17) แบ่งแยกและจัดประเภทในลักษณะชั่วคราวข้าม เช่น กีดกันคนป่วยออกจากคนปกติ แบ่งแยกคนดีจากอาชญากร เป็นคนปกติหรือคนพิการ มีความสามารถหรือไร้ความสามารถ มีคุณค่าหรือไร้คุณค่า เพียงการตัดสินด้วยสายตา “คนพิการ” กลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับ “คนปกติ” และ เมื่อสังคมให้ “คุณค่า” กับการเป็นคนปกติ คนพิการจึงต้องรับความ “ไร้คุณค่า” ไว้เป็นภาพลักษณ์แห่งตน

อาจกล่าวได้ว่าการถูกลดคุณค่าของคนพิการ เป็นผลจากการกำหนดเกณฑ์คุณค่าของสังคม ซึ่งเป็นการตัดสินของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นว่าลักษณะเช่นไรเป็นสิ่งที่มีความค่า และลักษณะที่ต่างออกไปจะถูกตีตราว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา การตีตรา (stigmatization) (อูบลพันธ์ ธีระศิลป์ และ เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. 2553: 25-27) เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของการให้ความหมายด้านบวกและด้านลบ ทำให้ปรากฏภาพของสิ่งที่เหนือกว่าและสิ่งที่ด้อยกว่า การสูญเสียอวัยวะของร่างกายไปส่งผลให้คนพิการจะถูกตีตราอย่างถาวรและไม่สามารถหลบหนีได้ พวกเขาจะรับรู้ว่าเป็นคนมีความ “ต่าง” และถูกจัดประเภททางสังคม ซึ่งเป็นการถูกลดทอนคุณค่าที่ยากจะขัดขึ้น เพราะคนปกติได้สื่อให้คนพิการรับรู้ถึงความด้อยกว่าอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะด้วยคำพูด ด้วย

สายตา หรือแม้กระทั่งการมีระยะห่างระหว่างบุคคล ทำให้คนพิการเกิดการเรียนรู้และซึมซับจนเชื่อว่าสิ่งนี้เป็นความจริงของตน ส่งผลให้รู้สึกว่าการศึกษาศักดิ์ศรีและความเคารพตนเองค่อยๆ เลือนหายไป

ผลกระทบจากการถูกลดคุณค่าด้วยคามพิการ

สำหรับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ นอกจากผลกระทบโดยตรงที่เกิดกับร่างกายแล้ว สภาพที่เกิดขึ้นกับจิตใจเป็นปัญหายิ่งใหญ่ที่ต้องเผชิญแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอกส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการซึ่งปัญหาทางด้านจิตใจที่มักพบในผู้ที่ประสบอันตรายจนเกิดความพิการหรือสูญเสียอวัยวะ ได้แก่ ความรู้สึกด้อย (inferiority feeling) ความวิตกกังวล (anxiety) และ ความคับข้องใจ (frustration) (ปาริชาติ สุวรรณบุปผา; และคณะ. 2549: 10; อ้างอิงจาก กระทรวงมหาดไทย. 2529) กล่าวคือ

ความรู้สึกด้อย เป็นการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น มองตนเองอย่างไร้คุณค่า โดยเฉพาะเมื่อต้องเข้ากลุ่มหรืออยู่ในสังคม ซึ่งจะส่งผลทางลบต่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของบุคคล

ความวิตกกังวล คือ สภาพจิตใจหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลคิดว่ากำลังจะเกิดอันตราย หรืออยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ สำหรับคนพิการ ด้วยสภาพร่างกายที่มีข้อจำกัดซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ย่อมต้องมีความเครียด วิตกกังวล และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ความคับข้องใจ คือภาวะของจิตใจที่ความต้องการถูกขัดขวางด้วยอุปสรรค ทำให้บุคคลไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ และเพื่อหลีกเลี่ยงอารมณ์ดังกล่าว บุคคลอาจแสดงออกด้วยความก้าวร้าว โกรธ หลบหลีก อ้างเหตุผล ซึ่งเป็นวิธีการป้องกันจิตใจตนเอง ตัวอย่างเช่น คนพิการที่ไม่สามารถยอมรับตนเองได้ อาจมีพฤติกรรมถอยกลับไปเป็นเด็กอีกครั้งหรือการคิดฆ่าตัวตาย เป็นต้น

ปัญหาทางด้านจิตใจของผู้พิการเป็นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ คนพิการที่มีรูปร่างที่ผิดปกติจะรู้สึกอับอาย ท้อแท้ รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า ก่อให้เกิดความแปรปรวนทางอารมณ์ สอดคล้องกับ โซวิสโล และ ออร์ธ (Sowislo, Orth. 2013: 213) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าแห่งตนในระดับต่ำ กับภาวะซึมเศร้า และความวิตกกังวล ผลวิจัยพบว่าการตระหนักในคุณค่าแห่งตนส่งผลกระทบต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ชัดเจนกว่าผลกระทบของภาวะซึมเศร้าที่มีต่อการตระหนักในคุณค่าแห่งตน ในขณะที่การตระหนักในคุณค่าแห่งตนและความวิตกกังวลนั้น มีผลกระทบซึ่งกันและกัน ในระดับที่ใกล้เคียงกัน

ผลจากความพิการทางกายที่กระทบต่อสุขภาพจิตใจนั้น ย่อมส่งผลสะท้อนกลับไปสู่สุขภาพกายได้อีกเช่นกัน และหากผู้พิการไม่สามารถจัดการกับสภาวะทางอารมณ์นี้ได้ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ของชีวิต กล่าวคือ ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้พิการ เนื่องจากเกิดข้อจำกัดในการเรียนรู้ด้านต่างๆ ทำให้ต้องกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะกระทบถึงครอบครัวของผู้พิการด้วย และหากมองในมิติทางสังคม ช่องว่างระหว่างคนปกติกับคนพิการจะยิ่งห่างกันมากขึ้น ภาพของ “คนชายขอบ” จะยิ่ง

ชัดเจนขึ้น เพราะเมื่อผู้พิการปิดกั้นโอกาสในการรับผิดชอบตนเอง พวกเขาจะไม่สามารถฟื้นคืนคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนให้กลับมาได้

เมื่อความพิการกระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เคยปกติและต้องมาพิการภายหลัง ส่งผลให้บุคคลแสดงตัวตนออกมาในลักษณะที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าจะยอมรับหรือพยายามปฏิเสธความพิการนั้น ซึ่งจะตอบสนองต่อความพิการเป็นลำดับ 5 ขั้นตอน (ทวี เชื้อสุวรรณทวี. 2551 : 8-9; อ้างอิงจาก Crewe & Athelstan. 1981; Scorzelli. 1997) ดังนี้

1. ช็อค (shock) มักเกิดขึ้นเป็นปฏิกิริยาแรก ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ปฏิเสธและไม่รับรู้ต่อความพิการที่เกิดขึ้น (denial) อาจมีอาการโกรธฉุนเฉียว (anger) และไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้

การช่วยเหลือในระยะนี้มุ่งเน้นการประคับประคองจิตใจเป็นหลัก แสดงความเห็นอกเห็นใจ รับฟัง อยู่เคียงข้าง เปิดโอกาสให้ได้ระบายความรู้สึกและอารมณ์ต่างๆ แสดงอารมณ์ร่วมอย่างเข้าใจ

2. การตระหนักรู้ (realization) บุคคลเริ่มตระหนักและรับรู้ถึงความเป็นจริง รวมทั้งความรุนแรงของความพิการที่เกิดขึ้น โดยจะมีอาการวิตกกังวล ตื่นตระหนก (anxiety and panic) อาจพบว่ามีอาการกลัวจะเสียชีวิต กลัวการสูญเสียและการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง และเป็นผลให้เกิดความรู้สึกซึมเศร้า (depression)

การช่วยเหลือระยะนี้ผู้ให้การรักษามีจำเป็นต้องให้ข้อมูล และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความพิการ และยอมรับกับความกลัวของบุคคลที่จะเกิดขึ้น

3. การถอยหนี แยกตัวเพื่อป้องกันตนเอง ปฏิเสธการช่วยเหลือ (defensive retreat) ปฏิบัติกิจดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลมีความวิตกกังวล (anxiety) ภายหลังการตระหนักรู้ในขั้นที่ 2 ที่รับรู้ว่าตนเองต้องพิการ กลไกป้องกันตนเองที่พบได้บ่อยในขั้นนี้คือ การปฏิเสธ (Denial) ซึ่งจะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น หากได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

ในระยะนี้ การให้เกียรติแก่คนพิการนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ผู้พิการจะมีท่าทีปฏิเสธและไม่เป็นมิตรต่อผู้ให้คำปรึกษา ผู้บำบัด และผู้ช่วยเหลืออื่นๆ ซึ่งผู้ช่วยเหลือต้องอดทน เข้าใจปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น และยอมรับอย่างไร้เงื่อนไข ไม่เร่งรีบให้คนพิการเข้าใจและยอมรับความพิการของตน ต้องช่วยลดความวิตกกังวลของคนพิการ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริงเกี่ยวกับข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับความพิการ ภายใต้การกระทำ ท่าที และการช่วยเหลืออย่างประคับประคองและนุ่มนวลที่สุด เมื่อคนพิการยอมรับการช่วยเหลือแล้ว คนพิการก็จะเริ่มเข้าใจและพร้อมที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่

4. การรับรู้และเข้าใจความพิการอย่างถ่องแท้ (acknowledgement) จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ผ่านขั้นตอนทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความพิการและข้อจำกัดของตนเอง ปฏิบัติกิจดังกล่าวจะเกิดขึ้นภายหลังความรู้สึกเสียใจ (grief) เกี่ยวกับการสูญเสีย ความรู้สึกเศร้านี้ต่างจาก

ความรู้สึกซึมเศร้า (depression) ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ ความรู้สึกเศร้านี้ถือเป็นสัญญาณที่ดี เพราะเป็นความรู้สึกที่เกิดจากคนพิการเริ่มมองเห็น และยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นและความรู้สึกสูญเสียของตน (mourning) อันเป็นการตกผลึกทางความคิดความรู้สึก การตระหนักรู้ของบุคคลต่อความพิการที่แท้จริง ในมุมมองของนักวิชาชีพแล้ว มีความเห็นว่าความรู้สึกรับรู้ต่อการสูญเสียเป็นสิ่งจำเป็น และเอื้อให้บุคคลยอมรับความพิการอย่างแท้จริง ความรู้สึกสูญเสียเกิดขึ้นภายหลังที่บุคคลได้ปรับเปลี่ยน สร้างภาพลักษณ์ หรือสัจกับแห่งตน (self concept) ใหม่ เพื่อให้สอดคล้องตามความเป็นจริง และเป็นการปลูกความรู้สึกมีคุณค่าแห่งตนใหม่อีกครั้ง

การให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในขณะนี้ คือการประคับประคองและช่วยให้บุคคลก้าวข้ามความรู้สึกเสียใจ และความสูญเสียที่เกิดขึ้น อย่างค่อยเป็นค่อยไป

5. การปรับตัว (adaptation) ถือเป็นระยะสุดท้ายที่บุคคลสามารถผ่านปฏิกิริยาทางอารมณ์ทั้ง 4 ประการข้างต้นมาแล้ว ซึ่งความพิการนั้นยังคงมีอยู่ แต่บุคคลสามารถยอมรับความเป็นจริงและข้อจำกัดต่าง ๆ ได้ สภาพทางจิตใจพร้อมที่จะเริ่มต้น และเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพต่อไป

ปฏิกิริยาสนองตอบต่อความพิการทั้ง 5 ขั้นข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับตนเองของผู้พิการนั้นเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มจากระยะแรกที่บุคคลปฏิเสธความพิการที่เกิดขึ้นกับตนไม่สามารถยอมรับความพิการเข้ามาเป็นภาพลักษณ์แห่งตนตามความเป็นจริงได้ เกิดความรู้สึกว่าคุณค่าของตนได้สูญสิ้นไปพร้อมกับการสูญเสียอวัยวะของร่างกายความกลัวในใจอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทำให้ผู้พิการตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า และหากผู้พิการไม่กล้าที่เผชิญกับความรู้สึกด้านลบเหล่านี้ในใจของตน เขาอาจไม่มีโอกาสได้รับรู้ถึงศักยภาพและคุณค่าของตนเองได้อีกครั้งและสำหรับนักจิตวิทยาผู้ให้คำปรึกษา การเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่ได้รับความสูญเสียและแสดงออกด้วยความเข้าใจ จะสร้างความรู้สึกไว้วางใจ และความรู้สึกปลอดภัยในตัวตนให้กับผู้พิการ เพื่อช่วยให้ผู้พิการสามารถผ่านภาวะวิกฤตินี้ไปได้ ต่อเมื่อผู้พิการเปิดใจรับความเป็นจริงของชีวิตภายใต้ข้อจำกัดทางร่างกาย เขาจะสามารถเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับความพิการ และกลับมาตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนได้อีกครั้ง

ส่วนที่สอง แนวคิดคุณค่าแห่งตน

โดยทั่วไปเมื่อเรากล่าวถึงสิ่งใดว่ามีคุณค่า แปลความได้ว่าเรากำลังให้ความหมายเชิงบวกกับสิ่งนั้น โดยอาศัยการประเมินจากความรู้สึกภายในซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง ไม่สามารถวัดหรือรับรู้ได้ในเชิงประจักษ์ คุณค่าในความหมายเชิงจริยปรัชญาแบ่งเป็น 2 นัยยะ ได้แก่ คุณค่าในตัว (intrinsic value) และคุณค่านอกตัว (extrinsic value) สิ่งที่มีคุณค่าในตัว มีลักษณะเป็นคุณค่าและเป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาหรือสถานที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอื่น เช่น ความดี ความสุข ในขณะที่คุณค่านอกตัว เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องมือ (instrumental

value) หรือวิธีการ (means) เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอื่น คุณค่ามีได้อยู่ในตัวของมันเอง อาจเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ เช่นใบปริญญาหรือเงิน อาจเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขสำหรับบางคน แต่สิ่งนี้ไม่ได้มีคุณค่าในตัวเองแต่อย่างใด (เทพพร มังธานี. 2549: 7-8)

จากนิยามข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่า “คุณค่า” อาจเป็นสิ่งที่มียู่ตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่มีคุณค่าในตัวมีความเป็นสากล เป็นสัจธรรม อยู่เหนือมิติแห่งกาลเวลา และรอให้มนุษย์เข้าถึงคุณค่านั้นได้ด้วยประสบการณ์ชีวิต นัยยะของคุณค่าเช่นนี้สอดคล้องกับสิ่งที่มาสโลว์ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2549: 61-63; อ้างอิงจาก Maslow. 1908-1970) เชื่อว่าเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ (metaneeds) คือความต้องการเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (self actualized needs) หมายถึง การที่บุคคลสามารถตระหนักรู้ถึงธรรมชาติความไม่ผิดอันเป็นเนื้อแท้ของมนุษย์ ประจักษ์ในศักยภาพแท้จริงของตนเอง และต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพนั้นอย่างเต็มที่เพื่อสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและส่วนรวมได้ ซึ่งก่อนที่จะเข้าถึงความต้องการขั้นนี้ มนุษย์จะผ่านประสบการณ์และได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานใน 4 ขั้นแรกซึ่งเป็นการต้องการพื้นฐานที่เกิดจากความขาดแคลน (deficiency needs) ได้แก่ความต้องการทางสรีรวิทยา (physiological needs) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) ความต้องการเป็นเจ้าของ ได้รับความรักและได้รักผู้อื่น (belongingness and love needs) และลำดับท้ายสุดของความต้องการพื้นฐานคือ ความต้องการมีศักดิ์ศรีจากตนเองและผู้อื่น (esteem needs from oneself and others) คือความรู้สึกเคารพนับถือตนเอง รวมถึงการได้รับการนับถือจากผู้อื่นที่มีใช้ลักษณะที่ฉาบฉวยจอมปลอม

ในอีกมุมมองหนึ่ง ความหมายของ “คุณค่า” อาจถูกจำกัดให้แคบลงด้วยเจตจำนงของสังคมที่สร้างให้คุณค่าสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น ในแง่นี้คุณค่าจึงอาจมิใช่ข้อเท็จจริงเสมอไป หากแต่เป็นความรู้สึกที่เราพิจารณาสิ่งต่างๆ ว่าควรเป็นเช่นไร และบุคคลจะรู้สึกสบายใจหากคุณค่านั้นสอดคล้องกับความรู้สึกในใจที่แท้จริงของตน ในทางตรงกันข้ามหากคุณค่าหรือความคาดหวังของสังคมขัดแย้งกับความต้องการในส่วนลึกจิตใจของตน บุคคลจะรู้สึกไม่สบายใจ หรืออาจเกิดความคับข้องใจ (นพมาศ อึ้งพระ. 2551: 312-313) ข้อค้นพบในงานวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับคนพิการ ระบุว่าผู้พิการบางรายตีความคุณค่าความเป็นมนุษย์ในแง่ของคุณธรรมและความสุขในชีวิต ซึ่งเมื่อมองในมุมนี้คนที่พิการมีแตกต่างจากคนปกติ ความพิการทางร่างกายไม่ได้ทำให้ใจที่ใฝ่คุณธรรมต้องพิการไปด้วย คนที่มีร่างกายปกติหากขาดซึ่งคุณธรรมแล้วก็สูคนพิการที่มีคุณธรรมไม่ได้ คุณธรรมจะทำให้มนุษย์มีความสุขและแผ่แผ่ความสุขนั้นสู่สังคม (ปาริชาติ สุวรรณบุบผา; และคณะ. 2549: 48) การนิยามคุณค่าว่าเป็นความสุขที่เกิดจากการดำรงชีวิตโดยยึดหลักคุณธรรม ทำให้ผู้พิการสามารถตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนได้แม้ต้องมีชีวิตร่วมกับความพิการทัศนคติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการให้ความหมายแก่ “คุณค่า” เป็นเรื่องอัตวิสัยหรือเป็นมุมมองเฉพาะบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะนิยามความหมายของคุณค่าสำหรับตนเอง โดยเริ่มจากการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจตัวเอง อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้ในตัวตนอย่างแท้จริง

การตระหนักในคุณค่าแห่งตน

การตระหนักในคุณค่าแห่งตน (self-Worth) เป็นความต้องการพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ เปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันของร่างกาย ช่วยให้บุคคลมีความมั่นคงทางจิตใจ สามารถเผชิญอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามา และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขไปสู่เป้าหมายที่ตนปรารถนา หลายคนอาจเข้าใจว่า “การเห็นคุณค่าในตนเอง” (self-Esteem) และ “การตระหนักในคุณค่าแห่งตน” (self-worth) มีความหมายที่ไม่ต่างกัน แต่จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าแห่งตน ผู้วิจัยพบว่าแม้ทั้งสองคำจะมีความเหมือนกันในแง่ที่เป็นความคิด ความรู้สึก เจตคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง แต่เมื่อพิจารณาจากคำที่ใช้สื่อความหมายแล้วทั้งสองวลีนี้มีนัยยะของความลึกซึ้งที่แตกต่างกัน “การตระหนัก” หรือตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “awareness” หมายถึง การรับรู้ที่ตนกำลังได้รับประสบการณ์บางอย่างซึ่งนักจิตวิทยาส่วนใหญ่เรียกลักษณะเช่นนี้ว่าความมีสำนึกรู้ตน (consciousness) (Statt, D.A. 1988: 12) หรืออาจขยายความได้ว่า การตระหนักหมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึกรับรู้ คิดได้ มองเห็นประโยชน์และความสำคัญ หรือเป็นการจู่คิด หรือสำนึกถึงบางสิ่งบางอย่างของประสบการณ์และสะท้อนให้เห็นทางพฤติกรรม (กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. 2552: 2) การตระหนักจึงมีระดับของความเข้มข้นทางการรับรู้ที่มากกว่า ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายจากนักทฤษฎี รวมถึงความคิดเห็นจากนักคิดที่อธิบายความแตกต่างของคำดังกล่าวไว้ดังนี้

โรเซนเบิร์ก กล่าวถึงความรู้สึกเห็นคุณค่าของตัวเองว่า (Mruk. 2006 : 109-111) เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับเจตคติของตนเองทั้งทางด้านบวกและด้านลบ โดยบุคคลจะประเมินตนเองด้วยเกณฑ์ของค่านิยมที่ตนให้ความสำคัญ ซึ่งมักได้รับอิทธิพลจากครอบครัว สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เขาได้ให้ความสำคัญกับการประเมินเชิงสะท้อน (reflected appraisals) และการเปรียบเทียบทางสังคม (social comparisons) ว่าเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคล นอกจากนี้มุมมองของเขาต่อการเห็นคุณค่าในตนเองยังเกี่ยวข้องกับเจตคติของบุคคลที่คิดว่าตนมี “คุณค่า” (worthiness) กล่าวคือเป็นความรู้สึกจากภายในว่าตัวเอง “ดีพอ” ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ที่มีการตระหนักในคุณค่าแห่งตนสูง ในทางตรงกันข้าม การปฏิเสธตนเอง (self-rejection) การไม่พึงพอใจในตนเอง (self-dissatisfaction) และการดูถูกตนเอง (self-contempt) จะเป็นลักษณะของบุคคลที่การขาดการตระหนักในคุณค่าแห่งตน

คูเปอร์สมิธ ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกับโรเซนเบิร์ก (Mruk. 2006: 111-112) ในแง่ที่ว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) เป็นเจตคติและการแสดงออกเกี่ยวกับคุณค่า ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคล การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคุณลักษณะที่ถูกสร้างขึ้น โดยเด็กจะเริ่มเรียนรู้ว่าตนมีคุณค่าจากการตอบสนองที่เขาได้รับจากพ่อแม่และบุคคลแวดล้อม เขาจึงให้ความสนใจกับการวัดประเมินคุณลักษณะดังกล่าว รวมถึงแนวทางการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองบนพื้นฐานของการปฏิบัติจริง ในมุมมองของคูเปอร์สมิธ การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ การประเมินคุณค่าตามความรู้สึกและเจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองใน 4 ด้านหลักๆ โดยเป็นการแสดงขอบเขตของความเชื่อที่

บุคคลมีต่อตนเองในเรื่องความสามารถ (competence) การมีความสำคัญ (significance) คุณธรรม หรือหลักธรรมจรรยา (virtue) และพลังอำนาจ (power)

อานนท์ วันลา ให้ทัศนะว่าการเห็นคุณค่าแห่งตนคือ การที่บุคคลนั้นสามารถวิเคราะห์ตนเองแล้วพบว่า ตนเองดี มีความสามารถในการที่จะกระทำสิ่งต่างๆแล้วประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ พึงพอใจในการกระทำของตน รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญโดยบุคคลและสังคมรอบข้าง ยอมรับ เข้ามาทำความรู้จักตนเอง เป็นฐานของการพัฒนาตน การรู้จักตนมีความสำคัญต่อการกระทำและการแสดงออกต่างๆ ทุกคนมักคิดว่าตนรู้จักตัวเองดีซึ่งไม่ใช่ความจริงเสมอไป เกณฑ์หนึ่งของการประเมินว่าเรารู้จักตนดีพอหรือไม่ คือ การมีพฤติกรรมที่แสดงออกในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมและพอดีหรือไม่ ถ้าบุคคลใดประเมินค่าของตนสูงเกินไปก็จะทำให้เกิดความรู้สึกหลงตนหรือเห็นแก่ตัว แต่ถ้าคนใดมีอคติต่อตนเองก็จะทำให้ปฏิเสธไม่นับถือตนเอง ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเองได้ (อานนท์ วันลา. 2553: 18-19; อ้างอิงจาก Memillan; et al.1995)

จากทัศนะข้างต้น คุณค่าแห่งตนเป็นการสะท้อนความรู้สึกของการยอมรับตนเอง (self-acceptance) การเคารพนับถือตนเอง (self-respect) การพึงพอใจในตนเอง (self-satisfaction) อัตมโนทัศน์หรือเจตคติต่อตนเอง (self-concept) สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของความรู้สึกถึงคุณค่าแห่งตน ซึ่งได้จากการประเมินตนเองจากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอกมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการประเมินตนเองของบุคคล จึงกล่าวได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีฐานะเป็นบุคคลแวดล้อมของกันและกัน จึงสามารถสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของใครคนหนึ่งได้ และขณะเดียวกันก็สามารถทำลายความรู้สึกนี้ของใครคนนั้นให้หมดลงได้เช่นกัน ในแง่นี้การเห็นคุณค่าในตนเองอาจเป็นเพียงความรู้สึกที่บุคคลสัมผัสได้อย่างผิวเผิน ผันแปรไปตามสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบจิตใจ ซึ่งแตกต่างจาก “การตระหนักในคุณค่าแห่งตน” (self-worth) ที่บุคคลจะสำนึกถึงคุณค่าของตนเองได้อย่างลึกซึ้ง เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากภายใน โดยการประเมินของจิตใจ ด้วยศรัทธาและความเชื่อที่บุคคลนั้นให้ความสำคัญ และจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับตนเอง ยอมรับตนเองอย่างที่เป็น ซึ่งจะทำให้ตนเกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ การตระหนักในคุณค่าแห่งตนที่ต่างกันส่งผลต่อความรู้สึกและพฤติกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล หากปราศจากการตระหนักในคุณค่าแห่งตนแล้ว บุคคลจะเกิดความกลัวและเกิดความสงสัยในการดำรงอยู่ของตน ซึ่งจะกีดกร่อนทำลายเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต (Bogee.1998. online)

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าที่มาของความรู้สึกถึงคุณค่าแห่งตนจะมาจากภายนอก หรือเกิดขึ้นด้วยการตระหนักจากภายในตนเองก็ตาม ล้วนแต่มีความสำคัญและควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ เมื่อคุณค่าเดิมที่มีถูกทำลายจนอาจทำให้พวกเขาสูญเสียความสามารถที่จะรักตนเอง รวมถึงอาจสูญเสียการยอมรับจากผู้คนรอบข้าง การช่วยให้พวกเขาตระหนักว่าเขาไม่ได้สูญเสียทุกอย่างไป ให้เขาได้รู้สึกว่าตนยังมีคุณค่าจนถึงขั้นเกิดเป็นการ

ตระหนักรู้ จะช่วยเสริมพลังอำนาจให้ผู้พิการ ให้มีอำนาจในการตัดสินใจ เลือกหนทางสู่ความสำเร็จ ตามแนวทางของตนได้

แนวคิดที่เกี่ยวกับตัวตน

เมื่อการตระหนักรู้ในคุณค่าแห่งตนเป็นผลจากการประเมินตนเองของบุคคล การศึกษาในเรื่อง “ตัวตน” จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติแห่งตัวตนของมนุษย์

ทฤษฎี “ตัวตน” (self theory) ของโรเจอร์สได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสอดคล้องระหว่างตัวตนของมนุษย์โรเจอร์ส (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2554: 141–153) กล่าวว่า มนุษย์มีตัวตน 3 แบบ ได้แก่ ตนที่ตนมองเห็น (perceive self) ตนตามที่เป็นจริง (real self) และ ตนตามอุดมคติ (ideal self) ซึ่งตนทั้ง 3 ลักษณะนี้ควรมีความสอดคล้องตรงกับตัวตนในความเป็นจริงของบุคคล

ตนที่ตนมองเห็น คือ ภาพของตนที่เห็นว่าตนเป็นคนอย่างไร คือใคร มีความรู้ความสามารถลักษณะเฉพาะตนอย่างไร เช่น คนสวย คนเก่ง คนร่ำรวย คนต่ำต้อย คนพิการ เป็นต้น โดยทั่วไปคนรับรู้มองเห็นตนเองได้ในหลายแง่หลายมุม ซึ่งเป็นผลมาจากรวบตัวของความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ตรงกับข้อเท็จจริงที่คนอื่นมองเห็น

ตนตามที่เป็นจริง คือ ลักษณะตัวตนที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่น แม้คนพิการจะมีร่างกายไม่สมบูรณ์เช่นคนปกติ แต่ภายใต้ข้อจำกัดทางร่างกายนั้น คนพิการมีศักยภาพในการทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จได้เช่นกัน แม้จะด้วยวิธีที่ต่างออกไป แต่บ่อยครั้งที่ตนเองมักมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของตน เพราะเป็นกรณีที่ทำให้รู้สึกเสียใจ ทุกข์ใจ ไม่สามารถยอมรับความเป็นจริง

ตนตามอุดมคติ คือ ตัวตนที่อยากมีอยากเป็น แต่ยังไม่เป็นในสภาวะปัจจุบัน เช่น เมื่อบุคคลต้องกลายเป็นผู้พิการ แต่นึกฝันอยากให้มีร่างกายครบสมบูรณ์ดังเดิม ย่อมเป็นการสร้างภาพในอุดมคติที่ไม่มีวันเข้าถึงได้

บุคคลที่มีปัญหาทางจิตใจและบุคลิกภาพ คือคนที่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างตนที่เป็นจริง กับตนที่มองเห็น (incongruence) ความสลับซับซ้อนของความขัดแย้งนี้ ทำให้กลไกทางจิตมีความสลับซับซ้อน มีปมและเงื่อนไข ซึ่งทำให้มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ และบุคลิกภาพ แต่ถ้าบุคคลใดมองเห็นตนตามที่เป็นจริงและตนที่ตนมองเห็นสอดคล้องกลมกลืนกัน (congruence) จะก่อให้เกิดความมั่นคงของอารมณ์และบุคลิกภาพ ทำให้มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ไม่ค่อยมีความวิตกกังวล ไม่ใช้กลไกป้องกันทางจิต และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของเขาไปสู่ความวิวัฒนาการ เพราะบุคคลที่มองเห็นตนได้ตรงกับความเป็นจริง มักมองเห็นตนตามอุดมคติที่ค่อนข้างเป็นไปได้ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย และบรรลุผลสำเร็จอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความพึงพอใจในตนเอง และมักนำไปสู่ความพอใจในคนอื่นด้วย

โรเจอร์สได้อธิบายลักษณะของบุคคลตามการรับรู้ตนเอง จากการประเมินระหว่างตัวตนที่แท้จริงกับตัวตนในอุดมคติ ไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้ (เกตุลักษณ์ เย็นจะบก. 2551: 11)

1. บุคคลที่มองเห็นตนเองตรงกับตัวตนตามความเป็นจริง จะมองตัวเองตามอุดมคติที่เป็นไปได้ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความมุ่งมั่น กระจ่างใส และได้ตามที่ตั้งใจไว้เสมอ จึงมีความพอใจในตนเองอยู่มาก ซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจในบุคคลอื่นด้วย เป็นการมองตนและบุคคลอื่นในด้านดี นำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเองสูง

2. บุคคลที่มองเห็นตนเองสูงกว่าความเป็นจริง มีแนวโน้มที่จะมองตนตามอุดมคติอย่างเพ้อฝัน ฉะนั้นจึงมักทำอะไรไม่สมหวังแล้วโทษบุคคลอื่น หรือสถานการณ์อื่นว่าเป็นต้นเหตุของความไม่สมหวังนั้น

3. บุคคลที่มองตนเองต่ำกว่าความเป็นจริงมักเป็นผู้ที่ยอมแพ้ไม่ได้ใช้ศักยภาพและความสามารถตามความเป็นจริงไม่เชื่อในศักยภาพและความสามารถของตนนำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ตัวอย่างของการมองตนต่ำกว่าความเป็นจริง พบในงานวิจัยของ ปาริชาต สุวรรณบุบผา และคณะ (2549: 53, 80) หนึ่งในข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้พิการ คือผู้พิการพิจารณาว่ากลุ่มของตนเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นกับกลุ่มของผู้พิการนั้นไม่มีผลใดๆต่อความเป็นอยู่ของสังคม ไม่มีอำนาจต่อรอง ชำร่วยอาจมองไปถึงการนำตนเองออกจากสังคม การมองว่าภาวะความพิการของตนไม่มีผลต่อสังคมนั้น สะท้อนความรู้สึก “ไร้คุณค่า” และไม่ภูมิใจในตนเอง ทศนคติเช่นนี้จะส่งผลให้ศักยภาพของผู้พิการถูกปิดกั้น เพราะการบิดเบือนตัวตนที่แท้จริงให้เป็นไปตามภาพแห่งตนที่ได้จากประสบการณ์ ยิ่งตอกย้ำให้ผู้พิการมองภาพของตนอย่างด้อยค่า (Dicaprio. 1974: 367; อ้างอิงจาก Rogers. 1951) จึงกล่าวได้ว่าผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการมีแนวโน้มที่จะมองตนเองต่ำกว่าความเป็นจริง เนื่องจากเอาตนเองไปเปรียบเทียบกับคนปกติทั่วไปในสังคม การมองที่คนอื่นแต่ไม่กลับมามองดูตนเปรียบเสมือนการผูกมัดตนเองไม่ให้มีอิสระที่จะสร้างความหมายของคุณค่าในรูปแบบของตนเอง อย่างไรก็ตามการตระหนักคุณค่าแห่งตนเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะภาพที่เรามองตนเองสามารถแปรเปลี่ยนไปตามวันเวลาและช่วงพัฒนาการของชีวิต การตระหนักในคุณค่าแห่งตนจึงเป็นเรื่องอัตวิสัยหรือเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล และเป็นกระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตของมนุษย์

เมื่อคุณค่าแห่งตนเป็นผลจากการประเมินตนเองของบุคคลแล้ว การประเมินนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร การตระหนักในคุณค่าแห่งตนนั้นมิได้เกิดจากการประเมินตนจากความรู้สึกภายในของบุคคลเพียงอย่างเดียว โรเจอร์สได้อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของตัวตนว่า เกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก โครงสร้างของตนจะค่อยๆพัฒนาขึ้นเป็นภาพอันเกิดจากการรวมตัวของความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ของบุคคล โรเจอร์สได้เรียกตนเช่นนี้ว่า “phenomenal self” หรือ “ตนจากประสบการณ์” คือตนที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของบุคคล ในขณะที่เดียวกันบุคคลจะมีโครงสร้างของ “real self” หรือ “ตนที่แท้” คือความรู้สึกส่วนลึกที่แท้จริงภายในของบุคคล ซึ่งถ้าตัวตนทั้งสองมีความสอดคล้องตรงกัน จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกด้านบวกต่อตนเอง มีความพึงพอใจในตนเอง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ในทางกลับกัน หากตัวตนทั้งสองขัดแย้งกันไม่ตรงกัน จะส่งผลให้ตัวตนของบุคคลถูกบิดเบือนจาก

ความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญหาความคับข้องใจ ยกตัวอย่างเช่น คนพิการที่ได้รับประสบการณ์ทำให้เชื่อว่าตนโดดเดี่ยวและด้อยค่า แม้มันจะไม่สอดคล้องกับคนที่แท้ แต่เขาจะบิดเบือนตัวตนของเขาเพื่อให้สอดคล้องกับภาพของตนที่โดดเดี่ยวและด้อยค่า นั้น (Dicaprio. 1974: 367; อ้างอิงจาก Rogers. 1951)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าแห่งตน (หยกฟ้า อิศรานนท์. 2553. ออนไลน์.) พบว่ามีการจำแนกการวัดคุณค่าแห่งตนออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ “การเห็นคุณค่าแห่งตนตามการรับรู้” (explicit self-esteem) และ “การเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัย” (implicit self-esteem) การเห็นคุณค่าแห่งตนตามการรับรู้ หมายถึงการประเมินตนเองตามการรับรู้ของบุคคลนั้น ซึ่งผ่านกระบวนการทางความคิด ส่วนการเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัย หมายถึงการประเมินตนเองที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติภายใต้กระบวนการจิตไร้สำนึก โดยไม่ตระหนักว่าตนเองกำลังประเมินสิ่งใดอยู่จึงเป็นการประเมินตนเองโดยปราศจากการใช้ความคิดในการไตร่ตรองไว้ก่อน ซึ่งหากคุณค่าทั้ง 2 มิตินี้ไม่สอดคล้องกัน บุคคลจะมีบุคลิกภาพแบบหลงตนเอง มักมีความโกรธแค้น ไม่สามารถรับมือกับความผิดพลาดหรือความล้มเหลวได้ และยังพบว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัยต่ำ แต่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนที่รับรู้สูงจะมีสุขภาวะทางจิตในระดับสูงกว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัยสูง แต่มีการเห็นคุณค่าแห่งตนที่รับรู้ต่ำ จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า คุณค่าแห่งตนที่เกิดจากการรับรู้ หรือจากประสบการณ์ของบุคคลที่ได้รับข้อมูลสะท้อนกลับเชิงบวกจากบุคคลแวดล้อม มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างยิ่ง ภาพลักษณ์ของตนที่เป็นที่ยอมรับของผู้คนรอบกาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลรู้สึกพึงพอใจในตนเอง แม้การรับรู้ถึงคุณค่าแห่งตนโดยนัยหรือคุณค่าจากความรู้สึกส่วนลึกในจิตใจของบุคคล จะต่ำกว่าที่คุณค่าที่คนอื่นรับรู้ก็ตาม อาจตีความได้ว่า “การเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัย” เป็นการสะท้อนความรู้สึกของ “ตนที่แท้” (real self) ตามทฤษฎีของของโรเจอร์ส เนื่องจากมีลักษณะที่เป็นความรู้สึกส่วนลึกจากตัวตนที่สำนึก ซึ่งโรเจอร์ได้กล่าวว่าบุคคลที่สามารถบรรยายเกี่ยวกับตนเองได้อย่างสอดคล้องตามความเป็นจริงมากเท่าใด บุคคลก็จะแสดงการปกป้องตนเองทางการรับรู้ลดลงเท่านั้น หมายความว่าผู้พิการที่สำนึกตัวตนตามความเป็นจริง มีความกระจ่างชัดในตัวตน จะสามารถยอมรับประสบการณ์แห่งความสูญเสียหรือความทุกข์ที่ต้องเผชิญว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตน สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างมีเป้าหมาย สอดคล้องกับ บลาเช็ก และเบสตา (BlaZek, Besta. 2010: online.) ที่ศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับความกระจ่างชัดในอัตมโนทัศน์ และแนวทางทางศาสนาที่มีผลต่อเป้าหมายในชีวิตและการตระหนักในคุณค่าแห่งตน พบว่าบุคคลที่สามารถอธิบายเกี่ยวกับตนเองได้อย่างชัดเจน ตระหนักว่าตนเป็นใคร กำลังทำอะไร มีจุดมุ่งหมาย เช่นไร คือบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่กระจ่างชัด ด้วยลักษณะเช่นนี้ประกอบกับการมีความเชื่อทางศาสนาในลักษณะของการแสวงหาความรู้ ตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือความเชื่อต่างๆ ด้วยการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ พร้อมเปิดรับสิ่งที่ได้ค้นพบในฐานะที่เป็นประสบการณ์ความรู้ใหม่ ลักษณะเช่นนี้จะนำไปสู่การมีเป้าหมายในชีวิตและการตระหนักได้ถึงคุณค่าแห่งตน ในทางกลับกัน บุคคลที่ไม่กระจ่างชัดในอัตมโนทัศน์ หรือไม่สำนึกในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับตนเอง ความเชื่อทางศาสนาจะเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจที่ใช้เพื่อเติมเต็มความต้องการของบุคคล ถือเป็นการถูก

ครอบงำจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งจะส่งผลให้การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของบุคคลนั้นลดลง

แม้บุคคลปรารถนาที่จะมีอิสระในการกำหนดคุณค่าสิ่งต่างๆในชีวิตให้เป็นไปตามความต้องการของตนมากสักเท่าใด แต่ในโลกความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนถูกวางเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณค่าในพฤติกรรมของตนเอง เพราะธรรมชาติของมนุษย์มิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวไร้สังคม บุคคลจึงมักมีความคิดที่เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติว่าสิ่งใด เหมาะสม หรือ ไม่เหมาะสม เป็นสิ่งที่ผู้อื่นยอมรับได้ หรือ ยอมรับไม่ได้ แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนในทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ ที่กล่าวถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ นั่นคือ ความต้องการมีศักดิ์ศรีจากตนเองและผู้อื่น (esteem needs from oneself and others) ต้องการให้ตนเป็นที่นับถือ โดยจำแนกความต้องการดังกล่าวออกเป็น 2 นัยยะ คือ ความนับถือที่ตั้งอยู่บนฐานของความสามารถของตนเอง ประสบความสำเร็จในการกระทำสิ่งต่างๆ มีอิสรภาพ ช่วยเหลือตนเองได้ และอีกด้านหนึ่งคือ ความนับถือที่อาศัยการประเมินของผู้อื่น เช่นการพยายามแสวงหาเกียรติยศชื่อเสียง อำนาจ ต้องการเป็นคนสำคัญ อยากให้คนอื่นชื่นชมยกย่องและยอมรับ (นพมาศ อึ้งพระ. 2551: 287) จึงเป็นการสนับสนุนแนวคิดที่ว่า ข้อมูลสะท้อนกลับจากบุคคลแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจประเมินตนเองของบุคคล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตระหนักในคุณค่าแห่งตน

คูเปอร์สมิธ (ปณิศรา ภาสการ. 2546: 51-53; อ้างอิงจาก Coopersmith.1981) เป็นหนึ่งในนักทฤษฎีที่เชื่อว่า การก่อเกิดการตระหนักในคุณค่าแห่งตนเป็นสิ่งที่บุคคลได้จากการเรียนรู้ทางสังคม เป็นมุมมองในเชิงพฤติกรรม เขาจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะนี้ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลโดยเฉพาะในวัยเด็ก โดยได้จำแนกองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองเป็น 2 ประการ คือ องค์ประกอบเฉพาะบุคคล และองค์ประกอบภายนอกของบุคคล ซึ่งได้แจกแจงเป็นปัจจัยด้านต่างๆที่ค่อนข้างชัดเจน ดังนี้

1. องค์ประกอบเฉพาะบุคคล คือลักษณะของแต่ละบุคคลที่มีผลให้บุคคลเห็นคุณค่าของตนเองแตกต่างกันไป ประกอบด้วยด้านต่างๆ ได้แก่

- ลักษณะทางกายภาพ (physical attributes) ซึ่งเป็นลักษณะที่มีผลต่อการเห็นคุณค่าแห่งตนของบุคคลโดยตรง ความสมบูรณ์สวยงามของรูปร่าง หรือลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่างๆเช่นความแข็งแรง ความรวดเร็ว บุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่น่าพึงพอใจ จะตระหนักในคุณค่าแห่งตนมากกว่าผู้ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่น่าพึงพอใจ

- ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ และผลงาน (general capacity, ability and performance) องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน โดยแต่ละด้านจะบ่งบอกถึงความถี่ของการประสบความสำเร็จของบุคคล

- ภาวะทางอารมณ์ (affective states) เกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นแล้วประเมินตนเอง โดยที่บุคคลอาจประเมินตนเองในทางบวก ซึ่งส่งผลให้บุคคลมองตนเองว่ามีความสามารถ ประสบความสำเร็จ เกิดความรู้สึกพอใจ สุขใจ ทำให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่วนผู้ที่ประเมินตนเองในด้านลบจะมองว่าตนไร้ความสามารถ ไร้สมรรถภาพ รู้สึกด้อย วิตกกังวล และไม่เพียงแต่เป็นการลดความสุขในชีวิตปัจจุบันเท่านั้น ยังเป็นการทำลายความหวังในอนาคตอีกด้วย

- ปัญหานานาประการ และโรคภัยไข้เจ็บ (problems and pathology) ได้แก่ปัญหาสุขภาพจิตทั่วไป อาการทางกายที่มีสาเหตุมาจากจิตใจ และการกระทำอันเป็นการทำลาย ผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวสูงจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และแสดงออกในรูปความวิตกกังวล มีความทุกข์ ความยุ่งยากส่วนตัว ส่วนผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวน้อยจะเป็นผู้เห็นคุณค่าในตนเองสูง

- ค่านิยมส่วนบุคคล (self - value) โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป และเมื่อให้คุณค่าต่อสิ่งใดแล้วจะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นมาตรฐานที่สำคัญในการตัดสินคุณค่าของตน บุคคลมีแนวโน้มที่จะใช้มาตรฐานทางสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของตนเอง กล่าวคือ บุคคลจะให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับสังคมของเขาให้คุณค่าไว้

- ความปรารถนาของบุคคล (aspiration) การตัดสินคุณค่าของตนเกิดจากการที่บุคคลเปรียบเทียบผลงานและความสามารถของตนกับเกณฑ์ความสำเร็จที่บุคคลตั้งไว้ ถ้าผลงานและความสามารถเป็นไปตามเกณฑ์ หรือดีกว่าที่ได้ตั้งไว้ จะทำให้บุคคลเห็นว่าตนเองมีคุณค่าในทางตรงข้าม หากผลงานและความสามารถไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่บุคคลตั้งไว้ บุคคลจะมองว่าตนเองล้มเหลวและตัดสินว่าตนเองไร้ค่า ดังนั้นการมองว่าบุคคลประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ยังไม่เพียงพอที่จะตัดสินคุณค่าของบุคคล จำเป็นต้องพิจารณาถึงความคาดหวัง ความนึกคิด และความปรารถนาของบุคคลนั้นเข้ามาประกอบด้วย

2. องค์ประกอบภายนอกของบุคคล หมายถึงสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการมองเห็นคุณค่าแห่งตน ประกอบด้วย

- ความสัมพันธ์กับครอบครัวและพ่อแม่ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นรากฐานที่สำคัญในชีวิตของบุคคล เด็กที่ได้รับความอบอุ่น การดูแลสนับสนุนให้กำลังใจ มีเสรีภาพในการกระทำ ความคาดหวังต่างๆ รวมไปถึงกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่ใช้ปกครองลูก ให้เด็กได้มีอิสระในการปฏิบัติตามที่พ่อแม่กำหนดไว้ โดยมีการกำหนดและจำกัดขอบเขตการกระทำไว้อย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

- โรงเรียนและการศึกษา โรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กสืบต่อจากทางบ้าน กิจกรรมในโรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก เพื่อพัฒนาความคิด เพื่อการได้ตระหนักรู้ในตนเอง ครูจะมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของเด็ก สามารถทำให้เด็กรู้สึกว่ามีคุณค่าหรือความสำคัญได้ เนื่องจากครูเป็นผู้ประเมินเด็กในด้านต่างๆ ส่งผลให้เด็กมีทัศนคติต่อตนเองจากการประเมินนั้น และยังพบว่าครูที่มีความคาดหวังในตัวเด็กจะ

ทำให้เด็กได้พัฒนาความสามารถ ศักยภาพของตน และประสบความสำเร็จในด้านการเรียนตามที่ครูคาดหวัง

- สถานภาพทางสังคม เป็นตัวที่แสดงให้เห็นถึงระดับทางสังคมของบุคคล โดยพิจารณาจากอาชีพ รายได้ ตำแหน่งหน้าที่การงาน บทบาททางสังคม วงศ์ตระกูล เป็นต้น โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงสถานภาพทางสังคมมักจะพิจารณาที่ อาชีพ รายได้ ลักษณะที่อยู่อาศัย เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความสำเร็จในชีวิตของบุคคล ซึ่งทำให้บุคคลตระหนักในคุณค่าแห่งตน

- สังคมและกลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองจากการเปรียบเทียบตนเองกับกลุ่มเพื่อนในด้านทักษะ ความสามารถ ความถนัด ผลสัมฤทธิ์ หากบุคคลมีสิ่งเหล่านี้สูงกว่าเพื่อน ๆ หรือได้รับการยอมรับ เป็นที่นิยมชมชอบจากกลุ่มเพื่อน บุคคลจะเห็นคุณค่าในตนเองสูง ในทางตรงข้ามหากบุคคลไม่ได้รับการยอมรับก็จะเห็นคุณค่าของตนต่ำลง

ตามทัศนะของคุเปอร์สมิธ การตระหนักในคุณค่าแห่งตนเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบภายในตัวบุคคลร่วมกับองค์ประกอบภายนอก ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 2 ด้าน ล้วนมีอิทธิพลจากสังคมแวดล้อมที่เข้ามาหล่อหลอมความคิด เจตคติ ค่านิยมของบุคคล เช่น ในเรื่องความสวยงาม รูปร่างหน้าตา หรือความสามารถ ความสำเร็จของบุคคล ซึ่งจะเป็นไปในรูปแบบที่สังคมได้ให้คุณค่าไว้ จึงดูเหมือนว่ามนุษย์จะให้ความสำคัญแก่คุณค่าของสังคมมากกว่าความรู้สึกที่แท้ในจิตใจตนเอง และมีแนวโน้มที่จะรับเอาคุณค่าภายนอกนั้นมาเป็นคุณค่าของตน หากการก่อเกิดคุณค่าแห่งตนเป็นไปตามแนวคิดดังกล่าวแล้ว คงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการในการที่จะได้สัมผัสกับความรู้สึกคุณค่าแห่งตนในตัวพวกเขา เพราะไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพหรือองค์ประกอบด้านใด ก็ดูเหมือนว่าจะไม่เอื้อต่อการสร้างความตระหนักในคุณค่าแห่งตนในผู้พิการ เช่นนี้แล้วการเอาใจผูกไว้กับคุณค่าเดิมหรือคุณค่าจากการตัดสินของบุคคลอื่นอาจไม่ใช่หนทางที่ง่ายต่อการก่อเกิดคุณค่าแห่งตนของผู้พิการ

เพจ และ เพจ (Page & Page, 1992: 34-49) ได้กล่าวถึงปัจจัยของการตระหนักในคุณค่าแห่งตนว่าก่อเกิดขึ้นได้จากทั้งอิทธิพลภายในและภายนอก ซึ่งเงื่อนไขของการตระหนักในคุณค่าแห่งตนจากเงื่อนไขภายนอกนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของคุเปอร์สมิธ กล่าวคือเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นได้จากภาพลักษณ์ภายนอก รูปร่างหน้าตา การได้รับการยอมรับจากกลุ่ม หรือสถานะทางสังคมของบุคคล เป็นต้น การเห็นคุณค่าแห่งตนในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ประสบความสำเร็จของบุคคล ในทัศนะของเขาการยึดโยงคุณค่าของตนกับเงื่อนไขภายนอกเป็นการรับรู้ถึงคุณค่าในตนเองที่ไม่มั่นคงไม่แน่นอน

สำหรับปัจจัยของการเกิดตระหนักในคุณค่าแห่งตนจากภายในได้แก่ บุคลิกลักษณะเฉพาะของบุคคล คือการที่บุคคลมีความเป็นตัวของตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น การเป็นคนซื่อตรง มีปัญหาหลักแหลม เป็นต้น เป็นการตระหนักในคุณค่าของตนที่ก่อเกิดจากภายใน บุคคลที่ตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนในลักษณะนี้จะมีความมั่นคงในการรับรู้คุณค่าของตนเอง

โควิงตัน (Covington. 1998 : 78) ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น เขากล่าวว่าสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากกว่าสิ่งใดคือ “การยอมรับตัวตน” (self-acceptance) และคุณค่าของบุคคลมักมาจากความสามารถในการช่วงชิงความสำเร็จ ซึ่งสังคมมีแนวโน้มที่จะตัดสินคุณค่าของบุคคลจากการประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่นเด็กนักเรียนที่มักสับสนระหว่าง “ความสามารถ”(ability) และ “คุณค่า” (worth) ความสำเร็จในการเรียนจะช่วยรักษาภาพลักษณ์เชิงบวกต่อตัวตนในด้านความสามารถ และทำให้นักเรียนคิดว่าพวกเขามีคุณค่า ในขณะที่ ความไม่มีคุณค่านั้นเกิดขึ้นจากการไร้ความสามารถ

โควิงตันได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการตระหนักคุณค่าแห่งตน 4 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถ (ability) ซึ่งหมายถึงความสามารถตามการรับรู้ของตน 2) ความพยายาม (effort) 3) การบรรลุผลสำเร็จ (performance) 4) คุณค่าแห่งตน (self-worth) เขากล่าวว่า ความสามารถ การบรรลุผลสำเร็จ และ ความพยายาม ทั้งสามปัจจัยนี้มีความเชื่อมโยงกับการตระหนักในคุณค่าแห่งตน นอกจากนี้ ความสามารถ และ ความพยายาม มีความเชื่อมโยงกับ การบรรลุผลสำเร็จ ดังนั้นแนวคิดพื้นฐานของเขาคือ การตระหนักในคุณค่าแห่งตนจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จของบุคคล หรือกล่าวได้ว่า หากบุคคลไม่สามารถประสบความสำเร็จในกิจกรรมใดที่เขาให้ความสำคัญแล้ว บุคคลจะไม่อาจรับรู้ได้ว่าเขามีคุณค่า (Covington. 1984. online)

การก่อเกิดตัวตนของผู้พิการ

เมื่ออิทธิพลของสังคมภายนอกได้จำกัดอิสระในการก่อเกิดตัวตนผู้พิการ แนวคิดของฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2552: 185-186; อ้างอิงจาก Foucault. 1976) ในการสร้างอัตลักษณ์แห่งตัวตนด้วยสิ่งที่เขาเรียกว่า “technology of self” หรือเทคนิควิธีของอัตตา จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้พิการสร้างตัวตนของพวกเขาได้อีกครั้ง ฟูโกต์ให้ความสนใจในการศึกษากลุ่มคนที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม หรือ กลุ่มคน “ชายขอบ” โดยใช้กระบวนการคิดที่เรียกว่า “การเจริญสติเชิงวิพากษ์” (critical reflexion) หมายถึงการหมั่นทบทวนตัวเองอย่างวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้เป็นวิถีทางที่ปัจเจกชนสามารถกระทำต่อร่างกาย จิตวิญญาณ ความคิดและวัตรปฏิบัติของตนเอง เพื่อสร้างและเปลี่ยนแปลงตนเอง ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบของการทบทวนตัวตนสาม ประการ ประการแรก คือการตรวจสอบทบทวนความคิดของตนเองอย่างสอดคล้องตามความเป็นจริง ประการที่สอง คือ การตรวจสอบทบทวนความคิดของตนเองที่มีต่อกฎเกณฑ์ต่างๆ และประการสุดท้าย คือ การตรวจสอบทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความคิดที่ซ่อนเร้นของตนและความไม่บริสุทธิ์ภายในใจ (inner impurity) (Foucault. 1997 : 247) จากรูปแบบดังกล่าวการตรวจสอบทบทวนตัวตนเป็นเสมือนการถอดรหัสความคิดที่อยู่ภายในของบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เข้าใจได้ว่ามนุษย์มักใช้ชีวิตอยู่กับภาพลวงของตัวตน (self-illusion) โดยมีบางสิ่งซ่อนอยู่ภายใต้ภาพเหล่านั้นการไม่เปิดเผยตนเองทำให้บุคคลต้องละทิ้งตัวตนและความปรารถนาที่แท้จริงชีวิตตนถูกอำนาจอภายนอกเข้าครอบงำจนสูญเสียความเป็นตัวเอง เช่นคนพิการที่ถูกกดทับจากวาทกรรมทางสังคม จะซึมซับความรู้สึกด้อย

คุณค่าที่สังคมมอบให้จนเชื่อว่าเป็นความจริงแท้แห่งตน ด้วยวิธีการทบทวนสำรวจจนนี้จะทำให้พวกเขาหันมาตั้งคำถามกับตนเองว่า แท้ที่จริงแล้วชีวิตของเขาขึ้นอยู่กับความบกพร่องทางร่างกายขึ้นอยู่กับบาปกรรมที่เคยกระทำในชาติก่อน หรือขึ้นอยู่กับกฎกำหนดบทบาทหรือตำแหน่งทางสังคม การตั้งคำถามเกี่ยวกับตนเองจึงเป็นเสมือนจุดพลิกผันต่อการสร้างตัวตนของคณพิการ (จิตติมา เจือไทย. 2551: 25)

จากแนวคิดของฟูโกต์ มนุษย์ถูกรอปรำด้วยอำนาจบางอย่างไม่ว่าเขาจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม การตรวจสอบทบทวนตนเองเป็นวิธีการที่แสดงถึงความพยายามที่จะต่อต้านการครอบงำเหล่านั้น อันจะนำมาซึ่ง “การรู้ตนเอง” (knowing the self) ซึ่งเป็นมิติของปัญญาเหตุผล และการ “เอื้ออาทรตนเอง”(care of the self) ซึ่งเป็นมิติทางจริยธรรม (ethics) (ธีรยุทธ บุญมี. 2557: 200-204; อ้างอิงจาก Foucault. 1984) “จริยธรรม” คือความสัมพันธ์ของตัวเองต่อตัวเอง ในการกำกับควบคุมตัวเองโดนสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์หรือค่านิยมที่ยึดถือ ซึ่งอาจสอดคล้องหรือแตกต่างจาก “ศีลธรรม” ที่เป็นชุดของกฎเกณฑ์ ข้อห้ามต่างๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น คณพิการจะดำรงตัวตนที่ได้สร้างขึ้นได้ด้วยการที่พวกเขาเข้าใจว่า ตัวตนของมนุษย์ที่ถูกสังคมสร้างขึ้นนั้นไม่ใช่ความจริง หากแต่เป็นสิ่งที่พวกเขาสามารถรู้ได้ด้วยตัวเองที่เป็นความจริงแท้ และด้วยแรงปรารถนาในเบื้องลึกของจิตใจ คณพิการจะสร้างตัวตนโดยปราศจากการครอบงำจากวาทกรรมของสังคม หากหนทางที่เขาเลือกสามารถสร้างให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าภายใต้อัตลักษณ์แห่งตัวตนนั้น คณพิการจะสามารถดำรงอัตลักษณ์นี้ให้คงอยู่ได้ต่อไป และแนวทางที่จะทำให้พวกเขาสามารถดำรงรักษาตัวตนใหม่ที่ได้สร้างขึ้นนี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนถาวรโดยที่คณพิการจะไม่กลับไปสวมอัตลักษณ์เดิมที่สังคมยึดเยียดให้อีกคือการเสริมพลังอำนาจให้แก่ตัวตนที่พวกเขาสร้างขึ้นด้วย “จริยธรรมแห่งตัวตน” ซึ่งเป็นการให้คุณค่าต่อกฎเกณฑ์ต่างๆ ของบุคคลนั้น เป็นความหลากหลายที่มนุษย์แต่ละคนจะตัดสินใจเลือกวิถีทางแห่งจริยธรรมของตนเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต หรือเป็นการให้ความหมายของคุณค่าตามแนวทางของตน อันจะนำไปสู่สิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า “art of existence” หรือ “ศิลปะของการดำรงอยู่” (Foucault. 1985: 10-11) เพื่อให้ชีวิตของพวกเขาเป็นเสมือนผลงานศิลปะที่มีคุณค่าที่ถูกสร้างขึ้นจากปลายพู่กันฝีมือของผู้พิการเอง

จากแนวคิดดังกล่าว แนวคิดของฟูโกต์เป็นการช่วยปลดปล่อยบุคคลให้หลุดพ้นจากวาทกรรมทางสังคมที่กดทับคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของพวกเขาไว้ ด้วยการกลับมาทบทวนตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจากงานเขียนของโรเจอร์ส (Rogers. 1961: 166-181) ที่เน้นการสำรวจตัวตนเพื่อให้เกิดการสำนึกเกี่ยวกับตนเองอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่ความสอดคล้องของตัวตน เขาได้กล่าวถึงวลีหนึ่งที่ว่า “เป็นเราอย่างที่เราเป็น” “To be that self which one truly is” โรเจอร์สได้ใช้วิธีการสังเกตความรู้สึกและพฤติกรรมของคนไข้ที่เข้ามารับการบำบัด บุคคลเหล่านี้มักเป็นผู้ที่มีความไม่สอดคล้องกันระหว่างตัวตนและประสบการณ์ ซึ่งส่งผลให้พวกเขาเกิดความคับข้องใจ สับสน ไม่แน่ใจ และตั้งคำถามกับตัวตนที่เป็นอยู่ โรเจอร์สได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการบำบัดคนไข้ของเขา จนสามารถจำแนกได้เป็นลักษณะแนวโน้มของบุคคลผู้ต้องการที่จะก้าวผ่านความสับสน ความคับข้องใจในการดำเนินชีวิตที่ขัดแย้งกับความรู้สึกภายในตนเอง ซึ่งการบำบัดที่ประสบ

ผลสำเร็จจะทำให้บุคคลจะสามารถตระหนักถึงสถานการณ์ที่เป็นจริง มีทัศนคติเชิงบวกและสามารถยอมรับตนเองได้ ลักษณะแนวโน้มนี้นี้ถูกแบ่งเป็น 2 นัยยะ คือ เป็นแนวโน้มนั้นบุคคลจะหนีห่างจากบางสิ่ง และ แนวโน้มนั้นบุคคลจะมุ่งสู่บางสิ่ง

ละภาพลวงแห่งตน (away from façade) คือ บุคคลมีแนวโน้มนั้นที่จะหลีกเลี่ยงจากตัวตนจอมปลอมที่เป็นอยู่แม้จะรู้สึกเลวและกลัว แม้บุคคลจะไม่รู้แน่ชัดที่กำลังเปลี่ยนไปสู่สิ่งใดแต่เขาก็ได้ตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่และเริ่มที่จะค้นหาความหมายความเป็นตัวตนของเขาแม้ว่านิยามนั้นอาจเป็นมุมมองในเชิงลบก็ตาม กล่าวได้ว่านี่คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งโรเจอร์สระบุว่า “ความกลัว” เป็นส่วนหนึ่งของการก้าวข้ามไปสู่การตระหนักในตัวตนที่แท้จริง แทนที่จะซ่อนตัวอยู่ภายใต้การแสดงบทบาทที่มีใช้ตัวตนที่แท้จริงของเขา บุคคลจะตระหนักได้ว่าเขาคือ ผู้ที่มีความกลัวในการที่จะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และนั่นเป็นเพราะเขาได้ให้คุณค่าเชิงลบกับตัวตนนั้นของเขา

พ้นจากกรอบของความสมควร (away from “oughts”) คือแนวโน้มนั้นของบุคคลที่จะละภาพของคำว่า “ควรจะเป็น” ซึ่งบุคคลอาจได้รับการซึมซับสิ่งที่พวกเขา “ควรจะเป็น” นี้มาจากพ่อแม่ ทั้งที่สิ่งนั้นอาจไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของเขาเอง การต้องทำในสิ่งที่ฝืนกับความรู้สึกภายในนี้ส่งผลให้บุคคลเกิดความคับข้องใจและตั้งคำถามกับสิ่งที่เขาเคยเชื่อว่า “เหมาะสม” โรเจอร์สพบว่าบุคคลมากมายที่ถูกทำให้มีรู้สึกกับตัวเองในแง่ลบโดยมีความคิดว่าตัวเองยังไม่ดีพอ สิ่งที่เขาแนะนำคือ ให้เลิกใส่ใจกับคำพูดของคนอื่นและกลับมายอมรับกับตัวตนด้วยความภาคภูมิใจ

ถอยห่างจากความคาดหวังของสังคม (away from meeting expectations) คือแนวโน้มนั้นของบุคคลที่จะหลีกเลี่ยงจากความคาดหวังของสังคมและวัฒนธรรม ในแง่ของสังคมไม่ว่ายุคสมัยใดย่อมมีกระบวนการกล่อมเกล้าให้คนในสังคมมีพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ค่านิยมไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สร้างให้เกิดภาพของบุคคลที่มีลักษณะพึงประสงค์เป็นตัวแทนตามความคาดหวังของสังคม บุคคลจะผ่านกระบวนการ “ตัดแต่ง” คุณค่าให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม ซึ่งส่งผลให้เหตุและผลของตนเองถูกลดความสำคัญลงไป

หยุดการกระทำเพื่อเอาใจผู้อื่น (Away From Pleasing Others) คือแนวโน้มนั้นที่บุคคลจะเลิกทำสิ่งต่าง ๆ เพียงเพื่อให้คนอื่นพึงพอใจ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วสิ่งนี้อาจขัดกับความต้องการของตน พฤติกรรมเช่นนี้อาจอธิบายได้ในทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ ในเรื่องของการต้องการการยอมรับจากตนเองและผู้อื่น อย่างไรก็ตามมาสโลว์ได้ให้ความสำคัญต่อคุณค่าที่มาจากการประจักษ์รู้คุณค่าภายในตนและด้วยตน มากกว่าคุณค่าที่ได้มาจากภายนอก คนที่ตกเป็นทาสหรือตกอยู่ใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ยากที่จะบรรลุถึงความเจริญวิวัฒนาการแห่งบุคลิกภาพหรือเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ได้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2554: 113)

จากทัศนะของโรเจอร์ส (Rogers. 1961: 166-181) แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มนั้นของบุคคลที่กำลังหลุดออกจากกรอบที่ครอบงำ บดบังความเป็นตัวของตัวเอง การตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่สะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการกลับมาพิจารณาตัวตนตามที่เป็นจริง ปลดปล่อยตัวเองจาก

พันธุนาการทางความคิดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสิ่งแวดล้อมภายนอก บุคคลจะมีอิสระในการตัดสินใจ ด้วยเหตุผลของตนมากขึ้น เกิดความรู้สึกภูมิใจ ยอมรับตนเองและมีความสุขกับชีวิตมากขึ้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลมักจะค่อนข้างเป็นไปในเชิงลบ แต่ถือว่าเป็นสัญญาณที่บ่งบอกว่าการเปลี่ยนแปลงกำลังจะเกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปสู่ลักษณะใดนั้น โรเจอร์สได้อธิบายแนวโน้มของลักษณะที่บุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นดังนี้

มุ่งสู่การมีทิศทางของตน (toward self-direction) หมายถึง การที่บุคคลมีอิสระในการเลือกวิถีชีวิตรวมถึงเป้าหมายของตนเอง สามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดมีความหมายหรือไม่สำหรับตน อิศรภาพแห่งตัวตนนี้มาพร้อมกับความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ โดยบุคคลจะเรียนรู้จากผลของการตัดสินใจในสิ่งที่บุคคลได้เลือกแล้ว โรเจอร์สพบว่าบุคคลจะก้าวสู่อิสรภาพแห่งตนนี้ด้วยความรู้สึกกลัวและขาดความมั่นใจ แต่ในขณะเดียวกันเขาจะรู้สึกตื่นเต้นและมีแรงผลักดันจากภายในซึ่งทำให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้

กระบวนการค้นหาตัวตน (toward being process) คือ ช่วงที่ไหลลื่นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ตัวตนใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่โรเจอร์สสัมผัสได้จากคนไข้ของเขา เป็นช่วงเวลาที่ความรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ ของบุคคลค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้บุคคลได้พบกับประสบการณ์ใหม่ในชีวิตที่เต็มไปด้วยความตื่นเต้น นำค้นหา เปรียบเสมือนโลกใบใหม่ที่รอให้พวกเขาค้นพบและเผชิญสภาพที่ซ่อนอยู่ในตัวของพวกเขา

ผ่านสภาวะแห่งความสับสน (toward being complexity) คือ ความซับซ้อนที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงตัวตน บุคคลจะรู้สึกสับสน ไม่กระจ่างชัดในความรู้สึก ซึ่งสภาวะนี้อาจเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติ ในทัศนะของโรเจอร์ส สภาวะที่บุคคลสามารถเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ตลอดเวลาในทุกแง่มุม ปราศจากการปิดบังตัวตนและไร้ซึ่งความกลัวนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย

เปิดรับประสบการณ์ (toward openness to experience) คือ การที่บุคคลเปิดใจรับทุกประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของตนอย่างเข้าใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก โรเจอร์สพบว่าคนไข้ของเขามักจะปฏิเสธความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองที่พวกเขาเพิ่งค้นพบ แต่จะค่อยๆ ยอมรับและใช้ชีวิตร่วมกับสิ่งนั้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อบุคคลปล่อยให้ตนเองซึมซับความรู้สึกภายในที่เกิดจากประสบการณ์อย่างเต็มที่ แม้ความรู้สึกนั้นจะเจ็บปวด แต่ในที่สุดเขาจะได้เรียนรู้ว่าความจริงเหล่านั้นมิใช่ศัตรูที่น่ากลัว หากแต่เป็นมิตรที่รอคอยการยอมรับ

การยอมรับผู้อื่น (toward acceptance of others) คือ การเปิดใจยอมรับประสบการณ์ของผู้อื่น เมื่อบุคคลยอมรับตัวตนของตนเองแล้ว เขาก็จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับและเข้าใจบุคคลอื่นด้วย โรเจอร์สได้อ้างถึงลักษณะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Self-actualized person) ตามทฤษฎีของมาสโลว์ โดยกล่าวว่าบุคคลจะไม่วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น หากแต่จะมองด้วยความเข้าใจในธรรมชาติ

ของมนุษย์เปรียบเสมือนบุคคลที่ไม่คิดว่าก้อนหินนั้นแข็ง เพราะด้วยความเข้าใจในธรรมชาติของก้อนหินนั้น

การไว้วางใจตัวตน (toward trust of self) โดยบุคคลจะเชื่อใจและให้คุณค่ากับตนเอง แม้ว่าสิ่งนั้นจะแตกต่างจากความคิดของคนส่วนใหญ่ก็ตาม บุคคลกล้าที่จะสัมผัสกับความรู้สึกในใจตนเองและแสดงออกมาอย่างเป็นตัวของตัวเอง สามารถใช้ชีวิตอย่างตระหนักในคุณค่าที่ค้นพบภายในตน

แนวคิดของโรเจอร์สเป็นการเน้นย้ำในเรื่องความสอดคล้องกันระหว่าง “ตัวตน” และ “ประสบการณ์” ลักษณะแนวโน้มของบุคคลข้างต้นเป็นวิธีการเพื่อลดช่องว่างของความไม่สอดคล้องให้ลดน้อยลง โดยประเด็นหลักอยู่ที่การรับรู้และยอมรับตนเองตามที่เป็นจริง รวมถึงตระหนักคุณค่าในความหมายของตน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคล สำหรับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถือเป็นบททดสอบของชีวิตที่ยอมรับได้ยากยิ่ง แต่การเปิดใจรับตัวตนใหม่ที่เปลี่ยนไปนี้จะจุดเริ่มต้นให้ผู้พิการสามารถค้นพบความหมายที่แท้ของชีวิตและศักยภาพภายในที่มีในตนเองได้

ความหมายแห่งชีวิตของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

ความพิการ โดยเฉพาะความพิการที่เกิดขึ้นภายหลัง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในด้านต่างๆ มากมาย โดยผลกระทบและความเสียหายทางด้านจิตใจและสังคมนั้นจะมีผลมากที่สุด (ทวี เชื้อสุวรรณทวิ. 2551: 7) จึงต้องช่วยให้เกิดการปรับตัวทางด้านจิตสังคมของคนพิการ และนำไปสู่การให้คำปรึกษาในงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพแก่คนพิการเหล่านี้ เพื่อให้ผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการสามารถก้าวผ่านความสูญเสียนี้ไปได้

การให้คำปรึกษาแบบอัตถิภาวนิยม (existentialism) (วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา. 2555: 203-205) เป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ที่กำลังเคืองคว้างมองไม่เห็นเป้าหมายในชีวิต กลับมาทบทวนเพื่อแสวงหาความหมายแห่งชีวิต (meaning of life) ด้วยความเชื่อที่ว่า การแสวงหาความหมายในชีวิตเป็นความรับผิดชอบสูงสุดของมนุษย์ เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มิได้มีรูปแบบที่สำเร็จรูป มนุษย์มีอิสระในการเลือกความหมายนั้นด้วยตนเอง มีเสรีภาพต่อการกำหนดเกณฑ์ความหมายของชีวิต ซึ่งรวมถึงการมีอิสระในการให้ (give) การรับ (take) และการเลือก (choice) กล่าวคือ มีอำนาจตัดสินใจในการกระทำใดๆ โดยใช้เกณฑ์ค่านิยมของตนเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และบุคคลจะต้องรับผิดชอบ (responsibility) ต่อทุกการกระทำซึ่งเป็นผลจากการตัดสินใจของตนเอง แนวคิดนี้เชื่อว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดี คือผู้ที่มีความรู้สึกว่าตนมีความคงอยู่ (being) เป็นการที่บุคคลตระหนักว่าเขาคือใคร กำลังทำอะไร เข้าใจในสิ่งที่ตนกระทำอย่างมีความหมาย มั่นใจในการตัดสินใจ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในตนเองด้วยการยอมรับตัวตนทั้งที่เป็นด้านดีและที่เป็นความบกพร่อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณค่าในตนเองของผู้พิการทางกายโดยใช้การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีภวนิยม เพื่อเพิ่มการตระหนักรู้ตนเองตามความเป็นจริง และกระตุ้นให้บุคคลแสวงหาความหมายในชีวิต (ณัฐวลัย สัจจาบรรพต. 2554: 68) ผลการวิจัยพบว่าหลังจากได้รับการให้คำปรึกษา ผู้พิการมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ทั้งด้านที่รู้สึกว่าคุณค่า

ความสำคัญ ด้านที่รู้สึกมีความภูมิใจ และด้านการเห็นคุณค่าตนเองโดยรวม ผลวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้พิการตระหนักรู้ในสภาวะของตนตามที่เป็จริงความหมายของคุณค่าแห่งตนก็จะปรากฏชัดให้บุคคลได้สัมผัสด้วยใจที่อิสระ

แม้ว่าผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความพิการหรือสิ่งแวดล้อมได้ แต่เขาสามารถเลือกที่จะตอบสนองต่อความจริงที่เกิดขึ้นและมีความสุขกับชีวิตได้เช่นเดียวกับคนปกติ หรืออาจได้พบความสุขที่มากกว่า ผู้พิการอาจเป็นตัวแทนที่ชัดเจนของผู้ที่ประสบกับความสูญเสีย แต่ด้วยวิถีชีวิตของโลกในปัจจุบัน คนปกติในสังคมที่แม้ไม่มีภาพแห่งความสูญเสียประทับบนร่างกาย แต่สิ่งที่พวกเขาอาจกำลังสูญเสีย คือความเป็นตัวของตัวเอง ถึงมีตัวตนแต่ไม่อาจควบคุมชีวิตของตนเองได้ ทำให้ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งแวดล้อม ไร้จุดยืน และปิดกั้นโอกาสในการเลือกความหมายแห่งชีวิตให้แก่ตนเอง

ส่วนที่สาม กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความ ตลอดจนการข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างกรอบแนวคิด (conceptual framework) สำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาและหาคำตอบให้กับคำถามงานวิจัย ซึ่งเปรียบเสมือนแผนที่ของผู้วิจัยใช้ในการเดินทางสำรวจประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล โดยพร้อมที่จะปรับเส้นทางในแผนที่นั้นหากมีการค้นพบเส้นทางอื่นๆที่ทำให้เห็นจุดหมายได้ชัดเจนขึ้น

กรอบแนวคิดของผู้วิจัยเริ่มจากการทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างการตระหนักในตนเองของบุคคลทั่วไปในสังคม ซึ่งจะนำไปวิเคราะห์เพื่อเข้าใจการให้ความหมายของคุณค่าของบุคคลในช่วงก่อนเกิดความพิการ โดยได้พบว่าไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบเฉพาะบุคคลหรือองค์ประกอบภายนอกตามทัศนะของคูเปอร์สมิธ เจื่อนไขของบุคคลต่อการมองเห็นคุณค่าในตนเองนั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคมเป็นอย่างมาก การตระหนักในคุณค่าแห่งตนของบุคคลนั้นเป็นผลมาจากการประเมินตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก คุณค่านั้นจึงเสมือนเป็นคุณค่าที่ถูกตัดสินโดยบุคคลอื่นมากกว่าตัวเอง บุคคลที่มีความแตกต่างจากลักษณะที่พึงประสงค์ของคนส่วนใหญ่ จะรู้สึกว่าตนไม่ได้รับการยอมรับและพยายามปกปิดลักษณะด้อยนั้นโดยไม่กล้าเปิดเผยต่อผู้คนภายนอก นั้นเป็นเพราะว่าบุคคลมีแนวโน้มที่จะใช้มาตรฐานทางสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของตนเอง เป็นการเปรียบเทียบตนเองกับสังคม และเมื่อมีการเปรียบเทียบปรากฏให้เห็นภาพของผู้ที่เหนือกว่าและผู้ที่ยด้อยกว่า ซึ่งคนที่ถูกมองว่าด้อยกว่าจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าในตนเองให้เกิดแก่ผู้ที่มีสถานะที่เหนือกว่า จึงเป็นการตีตราภาพลักษณ์ของความด้อยค่าและตอกย้ำความรู้สึกไร้คุณค่าให้เกิดขึ้นในใจ

เมื่อบุคคลต้องเปลี่ยนสถานะจากคนปกติเป็นคนพิการ ความเหนือกว่าถูกพลิกให้กลับกลายเป็นความด้อย วิธีการสร้างคุณค่าแบบเดิมอาจใช้ไม่ได้อีกต่อไป การเอาใจผูกไว้กับคุณค่าเดิมยิ่งทำให้ผู้ต้องกลายเป็นคนพิการไม่สามารถมองผ่านภาพลักษณ์ที่ถูกตัวเองและถูกสังคมตีตราจน

บดบังความจริงแท้ของภาพลักษณ์แห่งตน เป็นการปิดกั้นตนเองไม่ให้สัมผัสกับคุณค่าที่มีอยู่ภายใน ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ของฟูโกต์ ร่วมกับทฤษฎีตัวตนของโรเจอร์ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การสร้างความตระหนักในคุณค่าแห่งตนให้กับผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

แนวคิดทั้งสองมีความสอดคล้องกันในเรื่องของการให้บุคคลกลับมาพิจารณาตัวเองตามความเป็นจริง สำนวณตนเพื่อให้ตระหนักรู้ความจริงเกี่ยวกับตัวตนที่แท้ ไตร่ตรองด้วยตัวเองว่าสิ่งใดมีความหมายกับชีวิตและสิ่งใดที่ไม่มีความหมายสำหรับชีวิตตน อันจะนำไปสู่การให้ความหมายของสิ่งต่างๆในรูปแบบของตัวเอง ซึ่งการตระหนักรู้ที่เกิดขึ้นอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความหมายแห่งคุณค่า หรืออาจเป็นการฟื้นคืนคุณค่าเดิมของบุคคลให้กลับมา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดก็ตาม สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าบุคคลได้ตระหนักในคุณค่าแห่งตนอีกครั้งบนพื้นฐานของความจริงแท้ที่เกี่ยวกับตนเอง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

การที่คนเราจะเข้าใจความคิด ความรู้สึกของผู้อื่นถือว่าเป็นเรื่องยาก ดังคำกล่าวที่ว่า “จิตใจมนุษย์นั้นยากแท้หยั่งถึง” กระบวนการทางจิตเป็นสิ่งที่ซับซ้อน และอาจมีเงื่อนไขที่แม้แต่บุคคลที่เป็นเจ้าของความคิดและจิตใจอาจยังไม่กระจ่างชัดในตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามเข้าถึงความรู้สึกของผู้ที่ต้องเผชิญกับเหตุการณ์วิกฤติที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ เช่นผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ สำหรับผู้ที่ไม่เคยประสบกับเหตุการณ์ดังกล่าว ไม่เคยได้สัมผัสกับเหตุการณ์แห่งความสูญเสียนั้น เพียงแค่จินตนาการของคนปกติไม่อาจทำให้เข้าใจถึงความรู้สึกนั้นได้ หากแต่เป็นการเปิดรับเรื่องราวแห่งชีวิตของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ ที่จะทำให้ได้ข้อมูลซึ่งร้อยเรียงขึ้นจากประสบการณ์ตรงของผู้ที่เคยเผชิญกับสถานการณ์ที่อ่อนไหวในเรื่องของคุณค่า เป็นการสร้างความจริงของชีวิตผ่านการตีความโดยเจ้าของประสบการณ์ การศึกษาเกี่ยวกับการตระหนักในคุณค่าของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีวิทยาของการศึกษาอัตชีวประวัติ (autobiography) ผ่านเรื่องราวชีวิตของผู้ที่ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถสร้างให้เห็นภาพที่ชัดเจนของความหมายและการก่อเกิดการตระหนักในคุณค่าของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการได้

วิธีการวิจัย

การศึกษาอัตชีวประวัติ (autobiography) ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต เป็นวิธีวิทยาที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อเข้าถึงความหมายของประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ เพื่อเปิดโอกาสให้เรื่องราวของพวกเขาได้ก้าวพ้นออกจากกรอบของเรื่องเล่ากระแสหลักที่ถูกกำหนดโดยสังคมการวิจัยครั้งนี้มิได้มุ่งแสวงหาว่าสิ่งใดคือข้อเท็จจริง หากแต่เชื่อว่าความจริงมีได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลจะมองความจริงผ่านฐานคิดเช่นไร ผู้พิการสามารถตีความสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตโดยใช้ จินตนาการ ภาพในใจ ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก ความอ่อนไหว ความปรารถนา เพื่อสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้น และเกิดเป็นสิ่งที่เรียกว่าประสบการณ์ของบุคคล (นภาพร หนะวานนท์, 2552: 4-5) สิ่งเหล่านั้นถือว่าเป็น “ความจริง” ในมุมมองของผู้พิการพวกเขาและเธอมีอิสระที่จะสวมบทบาทในการเป็นเจ้าของประสบการณ์ของตนได้อย่างแท้จริง ภาพสะท้อนแห่งตัวตนของผู้พิการจะค่อย ๆ ก่อรูปขึ้นจากเรื่องราวที่ถูกร้อยเรียงด้วยการรับรู้ชีวิตของตนเองอย่างเป็นระบบซึ่งข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำไปสู่การวิเคราะห์ ตีความในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเหตุการณ์นั้นๆ อันจะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลดำรงอยู่เห็นการให้ความหมายต่อการกระทำ รวมถึงความรู้สึกและทัศนะต่างๆของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาในเรื่องความหมายและการสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนโดยเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดจากผู้ต้องกลายเป็นคนพิการโดยเริ่มตั้งแต่ช่วงของการดำเนินชีวิตเช่นคนปกติทั่วไปในสังคมจนกระทั่งเกิดความพิการ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความหมายแห่งคุณค่าเดิมของบุคคลก่อนเกิดความพิการ และเมื่อบุคคลทั้งห้าประสบกับอุบัติเหตุที่ทำให้ต้องเปลี่ยนสถานภาพเป็นผู้พิการ ภาพแห่งตนที่เคยมีกลับเลือนลางจนทำให้พวกเขาไม่อาจสัมผัสได้ถึงคุณค่าแห่งตน ผู้ต้องกลายเป็นคนพิการต้องเผชิญกับการถูกระงับจากสังคมแวดล้อมภายนอก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถูกระงับจากความคิดของตนเอง หากพวกเขาสามารถเข้าสู่กระบวนการสร้างและการดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนหลังจากบุคคลมีสถานะเป็นคนพิการได้ เขาหรือเธอก็จะสามารถดำรงชีวิตอิสระตามแนวทางของตนได้

การรับฟังเรื่องเล่าเปรียบเสมือนการเดินทางเข้าไปสำรวจแง่มุมต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงความซับซ้อนของการให้ความหมายแห่งชีวิต รวมถึงเรื่องราวต่างๆของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการได้อย่างลึกซึ้ง และนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบให้กับปัญหางานวิจัยในเรื่องความหมายของคุณค่าและกระบวนการสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

วิธีการเก็บข้อมูล

ในขั้นตอนแรกของกระบวนการศึกษา ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพราะเครื่องมือวิจัยที่สำคัญที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพคือ ตัวผู้วิจัย การสะสมความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของผู้วิจัย รวมทั้งใช้เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นวิธีหลักในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเปิดเผยสิ่งที่อยู่ภายในความคิด ความเชื่อ แรงจูงใจ ทศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลร่วมกันของผู้ถามและผู้ตอบ การป้อนคำถามจะทำให้ผู้ตอบได้ย้อนนึกประสบการณ์ในชีวิตของตนพร้อมกับเรียบเรียงออกมาเป็นเรื่องราวที่มีความหมายสำหรับตนเอง คำตอบของคำถามเหล่านี้อาจแสดงออกมาในรูปแบบของคำพูด รวมถึงอากัปกริยา สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง ความเงียบ ฯลฯ การสัมภาษณ์จึงต้องใช้การฟังเพื่อจับประเด็นควบคู่กับการสังเกตด้วยเสมอ รายละเอียดต่างๆที่รับรู้ได้จากการสัมภาษณ์จะทำให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจโลกในชีวิตจริงของผู้ตอบอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semistructured interview) ประกอบกับการใช้วิธีถามเพื่อตามประเด็น (follow-up questions) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและลึกขึ้นในเรื่องราวนั้นๆ ซึ่งอาจทำให้พบประเด็นใหม่ที่น่าสนใจ และทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นนอกจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยยังใช้การฟังเพื่อจับประเด็น รวมถึงการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลเพื่อเผยให้เห็นความหมายของคุณค่าและการตระหนักในคุณค่าแห่งตนซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

หนึ่งในเครื่องมือที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คำถามที่กระชับ เข้าใจง่าย ตรงประเด็น จะทำให้ผู้ตอบสามารถเรียกความคิด ความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องราวของตนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งเพื่อถ่ายทอดให้ผู้วิจัยรับรู้ความหมายที่ซ่อนอยู่ในประสบการณ์เหล่านั้น ลักษณะคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้โอกาสผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และเพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างลื่นไหลแบบมีทิศทาง ครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสร้างแนวคำถามที่มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ตายตัว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การออกแบบแนวคำถามเหล่านี้ได้จากการรอบแนวคิดการวิจัย โดยสร้างให้มีความสอดคล้องกับคำถามงานวิจัยที่ว่าด้วยเรื่องการตระหนักในคุณค่าแห่งตน และความหมายของคุณค่าของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ (แนวคำถามกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยใช้ในการสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก)

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ ตัวผู้วิจัย เนื่องด้วยการตระหนักในคุณค่าแห่งตนเป็นเรื่องของกระบวนการทางจิตใจ มีความซับซ้อนและอาจมีเงื่อนไขที่ยากต่อการเข้าใจ ซึ่งบางครั้งบุคคลอาจมีความไม่สอดคล้องกันระหว่างคำพูดกับอากัปกริยา ผู้วิจัยจึงต้องใส่ใจกับการตอบสนองที่เกิดขึ้นทั้งหมดและไม่ปล่อยให้บางสิ่งผ่านเลยไปโดยไม่ไร้ความหมาย การสังเกตจึงเป็นสิ่งที่ช่วยกลั่นกรองให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความหมายที่แท้จริงมากขึ้น

นอกจากเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังมีอุปกรณ์อื่นๆที่ช่วยในการอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก รวมถึงกล้องถ่ายรูป ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ละเอียดครบถ้วนมากยิ่งขึ้น และสะดวกต่อการนำมาวิเคราะห์และตีความต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับคำถามงานวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในการศึกษาครั้งนี้ต้องเป็นผู้พิการที่เคยมีชีวิตเช่นคนปกติมาก่อนที่จะเกิดความพิการทางการเคลื่อนไหว ลักษณะของความพิการทางการเคลื่อนไหวจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ทางร่างกายที่เห็นได้อย่างประจักษ์ชัดเจน โดยบุคคลจำเป็นต้องสวมสถานะของความพิการนั้นอย่างถาวรและเมื่อต้องเปลี่ยนสถานภาพเป็นคนพิการ บุคคลสามารถสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนและดำรงชีวิตร่วมกับความพิการได้อย่างเต็มศักยภาพ มีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งที่ตั้งไว้ได้อย่างสม่ำเสมอ ยกตัวอย่างเช่น นักกีฬาผู้พิการที่มีความภูมิใจในตนเอง ผู้พิการที่มีความพึงพอใจกับการได้ช่วยเหลือสังคม หรือผู้พิการที่สามารถประกอบอาชีพและพึ่งพาตนเองได้ เป็นต้น

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย กุ้ย ตาล หนู่ม กวี และ เมย์ (นามสมมุติ) โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (collective cases) ตาม

คุณสมบัติที่กล่าวข้างต้น สำหรับผู้ให้ข้อมูลสองคนแรกของงานวิจัยชิ้นนี้คือ กุ่ย และตาลซึ่งเพื่อนของ ผู้วิจัยได้แนะนำให้รู้จัก เมื่อผู้วิจัยได้ทราบถึงความเป็นมาและตัวตนของทั้งสองคนหลังประสบ อุบัติเหตุ ผู้วิจัยรู้ได้ทันทีว่า กุ่ยและตาลมีคุณสมบัติสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ ผู้วิจัย จึงได้นัดสัมภาษณ์ทั้งคู่ในเวลาต่อมา ซึ่งหลังจากได้รับฟังเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลแล้ว ประสบการณ์ ชีวิตของทั้งกุ่ยและตาลน่าสนใจอย่างยิ่งเนื่องจากปัจจุบันกุ่ยเป็นนักกีฬาคนพิการทีมชาติไทย ในขณะที่ตาลเป็นทหารที่ถูกระเบิดจากเหตุรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชีวิตของ ทั้งคู่สำหรับงานวิจัยนี้ ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้พยายามค้นหาผู้ให้ข้อมูลรายที่สามซึ่งทอเวลาห่างจาก สองคนแรกนานพอสมควร และผู้วิจัยก็ได้รับการแนะนำให้รู้จักกับ หนุม ผู้ให้ข้อมูลคนที่สาม สิ่งที่ทำ ให้ผู้วิจัยสนใจในตัวชายผู้นี้คือการได้ทราบว่า อุบัติเหตุรุนแรงที่ทำให้หนุมบาดเจ็บสาหัส ไม่ได้ทำให้ เขาจมอยู่กับความสูญเสีย ตรงกันข้ามหนุมเปี่ยมไปด้วยทัศนคติเชิงบวกและพร้อมให้กำลังใจต่อคน รอบข้าง ระหว่างที่ผู้วิจัยค้นหาผู้ให้ข้อมูลคนที่สี่ ผู้วิจัยพบกวีกับวิลแชร์คูใจของเขากำลังเคลื่อนผ่าน ผู้คนบนทางเท้าในค่ำวันหนึ่ง ด้วยสถานการณ์วุ่นวายบนท้องถนนในขณะนั้นทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถ เข้าไปทำความรู้จักกับเขาได้ ผู้วิจัยตามหากวีในวันต่อมาโดยการไปสอบถามร้านค้าในละแวกนั้น และทราบว่ากวีจะกลับบ้านโดยใช้เส้นทางนี้เป็นประจำ ในที่สุดผู้วิจัยก็ได้ทำความรู้จักกับกวี หลังจากได้ฟังเรื่องราวชีวิตของกวี ชายที่มีขาขวาเป็นอวัยวะทางการเคลื่อนไหวเดียวที่เหลืออยู่ของ ร่างกายผู้นี้ กลับใช้ชีวิตเช่นคนปกติในสังคมทั่วไปได้ด้วยตนเอง กวีจึงเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาที่ผู้วิจัย เลือกให้เป็นส่วนหนึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลคนสุดท้าย เมย์ สาวน้อยวัยเพียงสิบแปดปีที่ถูกผู้วิจัย ได้รับการแนะนำให้รู้จักโดยเพื่อนรุ่นพี่ที่พิการแต่กำเนิดของเธอ เมย์ได้รับอุบัติเหตุในช่วงวัยที่เป็น หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตซึ่งทำให้เธอต้องพิการขาทั้งสองข้าง แต่เหตุไม่คาดฝันนี้ไม่ได้ทำให้เมย์หมด หวังกับชีวิต เธอสามารถตั้งเป้าหมายใหม่ให้กับชีวิตและสร้างตัวตนใหม่ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงเลือกเมย์ให้เป็นผู้ให้ข้อมูลคนสุดท้ายในงานวิจัยชิ้นนี้

จรรยาบรรณของนักวิจัยและการเก็บข้อมูล

คุณภาพของข้อมูลจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของงานวิจัย สำหรับงานวิจัยเชิง คุณภาพนั้นเป็นการทำงานร่วมกับมนุษย์ มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึก ผู้วิจัยจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ผู้ให้ข้อมูลมิได้เป็นเพียงวัตถุแห่งการวิจัย หากแต่เป็นบุคคลที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีมีความเท่าเทียม กันทุกประการ การเคารพสิทธิในการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง และการเปิดเผย เรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการเก็บรักษา ความลับของผู้ให้ข้อมูลและใช้นามสมมุติในงานวิจัยนี้ นอกจากนั้นผู้วิจัยต้องขออนุญาตบันทึกเทป ก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

คุณภาพของข้อมูลจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของงานวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ สมบูรณ์มากที่สุด สิ่งที่ผู้วิจัยคำนึงถึงในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลคือ ปฏิสัมพันธ์ที่กระหว่างผู้วิจัย กับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจะทำให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเรื่องราว และยินดีที่จะเปิดเผยข้อมูล

แม้ว่าจะเป็น การขอให้ผู้พิการระลึกถึงความทรงจำอันเจ็บปวดนั้นอีกครั้งก็ตาม และด้วยความที่สังคมไทยยังติดกับภาพในเชิงลบของคณพิการ โดยเมื่อเปรียบเทียบคณพิการกับคนกลุ่มอื่นในสังคมที่ถูกมองว่าเป็นคน “ชายขอบ” เช่น กลุ่มคนเปี่ยงเบนทางเพศ กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม หรือกลุ่มคนต่างด้าว คณพิการจะได้รับผลของการกระทำจากวาทกรรมของสังคมหนักหน่วงกว่าคนชายขอบกลุ่มอื่นหลายเท่า เพราะเมื่อบุคคลได้สวมคุณค่าและความหมายของคณพิการแล้ว ตลอดทั้งชีวิตของเขาจะไม่มีช่วงเวลาใดที่จะสามารถดำรงชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสถานะของบุคคลที่สังคมมองว่า “ปกติ” ได้เลย (จิตติมา เจือไทย, 2551: 32) ผู้พิการอาจเคยได้รับประสบการณ์ที่เลวร้ายการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ครอบงำ เช่น สายตาของความรังเกียจ ความเวทนา หรือความสงสาร จึงอาจเกิดเป็นความรู้สึกกระแวกกับภาพของตนในสายตาของผู้วิจัย หรืออาจมีความอ่อนไหวกับคำพูดบางคำ ดังนั้นในการสนทนาเพื่อรับฟังเรื่องราวจากผู้ที่ต้องกลายเป็นคณพิการ ผู้วิจัยจึงต้องไวต่อความรู้สึก และใช้การสังเกตระหว่างการเก็บข้อมูล มีความระมัดระวังในการใช้คำพูด รวมถึงการแสดงอารมณ์ผ่านทางสีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง โดยจะแสดงออกด้วยความจริงใจ รวมถึงการให้เกียรติกับทุกเรื่องราวที่ร้อยเรียงขึ้นจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างผู้รับและผู้ให้ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งที่มีความหมายสำหรับงานวิจัย

ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะใช้เครื่องบันทึกเสียง ร่วมกับการจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องราวของผู้ที่ต้องกลายเป็นคณพิการโดยละเอียด เพื่อจะนำไปสู่ขั้นตอนการจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ผลต่อไป

การจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ กระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความหมายขึ้นมา เป็นการตีความและการหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูล

ผู้วิจัยขอเสนอกระบวนการจัดการข้อมูลและวิเคราะห์เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดการกับข้อมูล คือการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทำให้อยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นระเบียบและเป็นระบบในทางกายภาพ โดยผู้วิจัยจะทำการถอดเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นคำพูด หรือการตอบสนองที่ไม่ใช่คำพูด เช่น เสียงหัวเราะ น้ำเสียง แม้แต่ความเงียบ เพื่อเก็บอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ให้ได้ครบถ้วนมากที่สุด นอกจากการถอดเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปสิ่งที่ได้จากการสังเกตโดยการเขียนบันทึก เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในเรื่องราวที่ได้รวบรวมมา และจะทำให้เห็นโครงสร้างของเรื่องราวต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น เมื่อข้อมูลทั้งหมดอยู่ในรูปของเอกสาร ผู้วิจัยจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบโดยแยกหมวดหมู่ไม่ให้ปะปนกัน และเป็นการสะดวกต่อการดึงข้อมูลมาวิเคราะห์

2. การจัดระเบียบข้อมูลทางด้านเนื้อหา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เพื่อ “ให้รหัสข้อมูล” (coding) เป็นการบิบบย่อข้อมูลให้กระชับขึ้น อีกทั้งช่วยในการจำแนกความหมายข้อมูล จัดประเภทของข้อมูลเพื่อให้เห็นประเด็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการตอบคำถามงานวิจัย โดยผู้วิจัยกำหนด

ประเด็นหลักในการให้รหัสไว้ล่วงหน้า ให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัย เช่น ข้อมูลที่สัมพันธ์กับการสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนหลังความพิการ จะถูกให้รหัสเดียวกัน

3. การแสดงข้อมูล คือขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ให้รหัสไว้ในขั้นที่แล้ว กลับมารวมเป็นกลุ่มๆตามประเด็นการวิเคราะห์ เป็นการจัดประเภทตามความหมายที่สัมพันธ์กันของข้อความเหล่านั้น เพื่อให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มบอกเล่าเรื่องราวเดียวกันได้อย่างมีความหมาย เพื่อช่วยสามารถวิเคราะห์และตอบคำถามในการวิจัยได้

4. ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการจัดการกับข้อมูล เพื่อวิเคราะห์หาข้อสรุปซึ่งจะเป็นข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัย เพื่อตอบคำถามงานวิจัยที่ว่า บุคคลที่ต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการสามารถสร้างการตระหนักในคุณค่าแห่งตนให้เกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อต้องใช้ชีวิตร่วมกับความพิการ และเขาเหล่านั้นได้สร้างความหมายของคุณค่าแห่งตนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร โดยเป็นการสรุปแนวคิดเพื่อหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีจากหลักฐานหรือข้อค้นพบทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา บนพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ซึ่งจากจุดนี้ผู้วิจัยใช้ข้อค้นพบและข้อสรุปจากงานวิจัยเพื่อตีความผลการวิจัย และแสดงให้เห็นถึงความหมายของสิ่งที่ได้จากการค้นพบในงานวิจัยนี้

การนำเสนองานวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้แบ่งการนำเสนอเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง คุณค่าแห่งตัวตนของคนปกติที่ถูกกลดทอนลงด้วยความพิการ ส่วนที่สอง การสร้างและการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตนเมื่อเป็นคนพิการ โดยทั้งสองส่วนเป็นการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีร่วมไปกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเรื่องเล่าทั้งห้าไปพร้อมๆ กัน ดังที่ปรากฏในบทที่สี่และห้า

ผู้วิจัยขอแนะนำผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคน เพื่อให้เห็นเป็นภาพแห่งตนคร่าวๆของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

ก๊วย หมูมได้อารมณ์ดีวัย 35 ที่รถเข็นกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตั้งแต่เขาอายุย่าง 18 ปี หลังจากนัดแนะกันทางโทรศัพท์ ไม่ถึงหนึ่งชั่วโมงเขาขับรถจากพัทธสีมาถึงที่นัดหมายก่อนผู้วิจัย ก๊วยนั่งจิบกาแฟรออยู่บนโซฟา ในมุมที่ไม่พลุกพล่านนัก ที่จอดอยู่ข้างๆคือวิลแชร์คู่ใจ ด้วยช่วงไหล่ที่ใหญ่แบบนักกีฬา ผิวคล้ำ หน้าตาคนเข้มแบบคนได้ ทำให้เขาดูน่าเกรงขามอยู่ไม่น้อย แต่เมื่อได้เริ่มพูดคุยก๊วยมีรอยยิ้ม เสียงหัวเราะและแววตาที่เป็นมิตรอย่างยิ่ง ก๊วยสูญเสียอวัยวะที่เขารักมากที่สุดในร่างกายไปพร้อมกับความฝันที่จะเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ก๊วยมีพรสวรรค์ทางด้านกีฬา เขาสามารถเล่นกีฬาได้ทุกประเภท และฟุตบอลไม่ได้เป็นเพียงการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองรัก แต่ฟุตบอลหมายถึงโอกาสทางการศึกษา หมายถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การสูญเสียทั้งสองข้างจึงพรากความฝัน ความหวัง และอนาคตของเขาให้ดับมิดลงด้วย ปัจจุบันความพิการมิได้เป็นข้อจำกัดในการใช้ชีวิตของเขาบนโลกใบนี้ แต่กว่าที่เขาจะมาถึงจุดนี้ได้ แน่่อนว่าเขาต้องผ่านบททดสอบมา

มากมาย ประสบการณ์ของก๊วยสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า คุณค่าแห่งตนของมนุษย์เกิดขึ้นได้จากการ “ใช้ชีวิต”

หนุ่ม ชายวัย 48 ปี ผู้เปี่ยมไปด้วยทักษะในการใช้ชีวิตให้มีความสุขด้วยการมองโลกเชิงบวก ผู้วิจัยได้ยินเรื่องราวของหนุ่มจากคำบอกเล่าของเพื่อนคนหนึ่งที่ว่าผู้วิจัยกำลังศึกษาเกี่ยวกับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ผู้วิจัยไม่รอช้าที่จะติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์หนุ่มผู้ที่ได้รับการชื่นชมจากเพื่อนร่วมงานว่าเขาคือบุคคลที่มีสุขภาพจิตดีที่สุดในกลุ่ม อารมณ์ดี เปี่ยมไปด้วยกำลังใจ และเป็นที่รักของทุกคนในองค์กร พบหนุ่มครั้งแรกเขาเดินลงมาจากสำนักงาน การก้าวอย่างผิดไปจากปกติอย่างเห็นได้ชัด หนุ่มสูญเสียขาซ้ายตั้งแต่ช่วงเขาลงมา เขาเล่ายิ้ม ๆ ว่าเขาเทียมคู้นี้ใช้มานานแล้วจนมันเริ่มหลวมทำให้เดินไม่ถนัด ระหว่างทางเดินไปศูนย์อาหารซึ่งเป็นที่ๆเราจะนั่งพูดคุยกัน ผู้วิจัยสังเกตว่าทุกคนที่เดินผ่านไม่ว่าจะเป็นพนักงาน แม่บ้าน แม่ค้าต่างเอยักเขาด้วยรอยยิ้ม หนุ่มตอบกลับด้วยรอยยิ้มเช่นกัน หลังจากได้รับฟัง เรื่องเล่าจากประสบการณ์ของชายผู้นี้ ผู้วิจัยรู้สึกได้ถึงพลังของความคิดเชิงบวก ความเป็นจริงที่คนส่วนใหญ่มองว่าโหดร้ายกลับเป็นเรื่องที่หนุ่มเผชิญกับมันได้ราวกับเป็นสิ่งปกติของชีวิต เขารู้สึกโชคดีที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ และนั่นสะท้อนให้เห็นว่าหนุ่มตระหนักรู้ในคุณค่าของชีวิตตน

ตาล ต้นไม้สูงใหญ่ ลำต้นแข็งแรงมีลักษณะเป็นเสี้ยนสีดำ รากของต้นตาลแทงลึกลงไปใต้ผืนดิน ซึ่งทำให้มันสามารถยืนต้นต้านลมฝนที่ถาโถมเข้าใส่โดยไม่หักโค่นลงง่าย ๆ ผู้ให้ข้อมูลคนที่สามของผู้วิจัยเปรียบตนเองตั้งต้นตาลที่แม้ถูกพายุพัดกระหน่ำครั้งแล้วครั้งเล่าแต่เขายังคงยืนอยู่ได้ด้วยความสามารถและอดทน ผู้วิจัยขอเรียกชายหนุ่มวัย 29 ปีคนนี้ว่า ตาล ณ จุดนัดพบซึ่งเป็นการนัดที่เขากำลังอยู่ในปัจจุบัน ครั้งที่พบตาลเขากำลังลงจากรถแท็กซี่ ถูกหลายใบถูกล้วงกับวีลแชร์หนึ่งในนั้นคือถุงใส่น้ำที่มีปลาทองสองตัวว่ายวนอยู่ข้างใน ด้วยความช่วยเหลือของคนขับรถสาธารณะทั้งหมดถูกขนลงจากรถ ซึ่งรวมถึงตู้ใส่หนังสือขนาดใหญ่พอประมาณที่วางอยู่บนพื้นรถ ขนขึ้นไปบนห้องพักตาลขอเวลาจัดการกับสัมภาระทั้งหมดด้วยตัวเองเขาใช้เวลาครึ่งหนึ่งในการขนของซึ่งรวมถึงตู้ใบนั้นขึ้นไปบนห้องพักที่อยู่ชั้นสองและกลับลงมาพูดคุยกับผู้วิจัยตาลเป็นทหารเขาสูญเสียขาทั้งสองข้างจากเหตุระเบิดที่ยะลาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ลาดตระเวนคุ้มครองครุ แม้เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้เขาบาดเจ็บสาหัสที่สุดในชีวิต แต่มันกลับไม่ใช่เหตุการณ์ที่ทำให้เขาเศร้าเสียใจที่สุดในชีวิตไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครสักคนจะเข้าใจความรู้สึกที่ฝังลึกในใจของชายผู้นี้ ตาลเคยตัดสินใจจะจบชีวิตลงด้วยการเหวี่ยงตัวเองจากระเบียงชั้นห้าของโรงพยาบาล โชคดีที่แผนการของเขาในวันนั้นไม่ประสบความสำเร็จ วันนี้เราจึงได้รับฟังเรื่องราวของตาล และได้เห็นการเติมคุณค่าให้กับชีวิตของคนๆหนึ่งอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

กวี ชายวัยกลางคนบนวีลแชร์กำลังเคลื่อนผ่านความวุ่นวายบนบาทวิถีไปด้วยความยากลำบากในช่วงเวลาเร่งด่วนบนถนนที่ได้ชื่อว่ารถติดมากที่สุดในกรุงเทพฯ นี่คือภาพคุ้นตาของแม่ค้าร้านรวงในละแวกนี้ รวมถึงผู้วิจัยที่มักพบเห็นชายผู้นี้บ่อยครั้งในช่วงค้ำระหว่างทางขับรถกลับบ้าน จนเมื่อได้มีโอกาสเห็นเขาอย่างเต็มตา คำถามมากมายผุดขึ้นในความคิดและมันยาก

เกินกว่าจะหาคำตอบได้ด้วยจินตนาการ สิ่งใดทำร้ายเขาได้รุนแรงเพียงนี้ ประสบการณ์ที่เขาได้รับ จะกระทำต่อจิตใจของเขาหนักหน่วงเพียงใด และเขาบอกกับตนเองเช่นไรจึงสามารถกลับมาดำเนินชีวิตร่วมกับคนปกติในสังคมนี้ได้ การขอให้เขาช่วยถ่ายทอดเสียงที่อยู่ในความคิดร้อยเรียงเป็นเรื่องราวคงเป็นหนทางเดียวที่จะพบคำตอบของคำถามเหล่านี้ ขอแนะนำให้ผู้วิจัยให้ข้อมูลคนที่สี่ของผู้วิจัย กวี ชายวัย 36ผู้มีเพียงขาข้างขวาเป็นอวัยวะทางการเคลื่อนไหวเดียวที่เหลืออยู่ของร่างกาย หากเปรียบเทียบความรุนแรงของความพิการของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด กวีคือผู้ได้รับความสูญเสียทางร่างกายรุนแรงที่สุด อุบัติเหตุจากการถูกช็อตด้วยไฟฟ้าแรงสูงทำให้เขาเสียขาซ้าย และแขนทั้งสองข้างไปตอนที่เขาเพิ่งเรียนจบมัธยมปลาย อายุได้เพียง 18 ปี ปัจจุบันกวีมีวิถีชีวิตไม่ต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคมเมือง ทำงานหาเงินเพื่อความอยู่รอดประหยัดอดออมเพื่ออนาคต แต่ด้วยความอดทนที่มากกว่าคนปกติทั่วไปเท่าทวีคูณ เขาตระหนักว่าตนมีหน้าที่ที่ต้องทำในฐานะมนุษย์ที่เกิดมาบนโลกใบนี้ นั่นคือการดูแลรับผิดชอบชีวิตของตนเอง ในความคิดของเขาไม่มีสิ่งใดจะนำภาคภูมิใจมากไปกว่าการได้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อนี้ และมันเพียงพอที่ทำให้ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงคุณค่าที่สอดแทรกอยู่ในแต่ละบรรทัดของ กวี บทนี้

เมย์ สาวน้อยอายุ 18 ปีผู้เปี่ยมล้นไปด้วยกำลังใจ ซึ่งเธออยู่ในฐานะที่เป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ในเวลาเดียวกัน วันแรกที่เห็นเมย์ เธอกำลังร่วมกิจกรรมรณรงค์ที่มหาวิทยาลัย เป็นกิจกรรมกลุ่มที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กพิการจากทุกคณะที่สอบติดในปีนี้ได้มาทำความรู้จักกัน แต่ละคนมีความพิการต่างกันไป หลายคนสูญเสียอวัยวะจากอุบัติเหตุ บางคนสูญเสียการมองเห็นหรือการได้ยิน บางคนมีอาการกล้ามเนื้ออ่อนแรงจนไม่สามารถเดินได้ สำหรับเมย์เธอสูญเสียขาทั้งสองข้างจากอุบัติเหตุทางรถยนต์ที่เธอบอกว่าเกิดขึ้นเพราะความรันทนของตัวเอง ความคล่องแคล่วและความสดใส ร่าเริงของเมย์ทำให้หลายคนคิดว่าเหตุการณ์ที่ทำให้เธอต้องเสียขาทั้งสองข้างไปนั้นได้ผ่านมานานจนเวลาช่วยเธอให้ทำใจได้ แต่แท้ที่จริงอุบัติเหตุครั้งนั้นเพิ่งผ่านไปได้เพียงสองปี และมันเกิดขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเด็กวัยรุ่นที่กำลังเริ่มวาดฝันให้กับตนเองในเรื่องของอนาคต ชีวิตปัจจุบันเมย์เป็นนักศึกษาปีหนึ่ง คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยอันดับต้นๆของเมืองไทย มันคือหนึ่งในความสำเร็จบนเส้นทางของสาวน้อยผู้นี้ และมันเป็นเพียงแค่จุดเริ่มต้นของการเดินทางอันแสนยาวไกล เมย์ไม่เคยปิดกั้นตนเองและ พร้อมที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ ถนนที่ทอดยาวสายนี้จึงเต็มไปด้วยตรอกซอกซอยที่ชวนให้เดินเข้าไปเก็บเกี่ยวประสบการณ์ และผู้วิจัยเชื่ออย่างยิ่งว่าผลของการให้โอกาสตนเองได้พิสูจน์ศักยภาพที่มีจะทำให้เมย์รับรู้ได้ถึงคุณค่าที่แท้จริงแห่งตน

บทที่ 4

คุณค่าแห่งตัวตนของ “คนปกติ” ที่ถูกลดทอนลงด้วยความพิการ

มนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้ล้วนแล้วแต่ต้องการสัมผัสกับความรู้สึกพิเศษที่เรียกว่า “คุณค่า” คือความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ จึงไม่แปลกที่ผู้คนจะพยายามไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งความรู้สึกพิเศษนี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ สำหรับคนปกติกระบวนการสร้างคุณค่าแห่งตนถูกรองรับด้วย “คุณค่าทางสังคม” พวกเขาสร้างตัวตนบนฐานคิดของสังคมเพื่อหล่อหลอมตัวตนให้สอดคล้องกับค่านิยมของคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนปกติ ดังเช่นเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ (นามสมมุติ) กุ่ย หนู่ม ตาล กวี และเมย์ พวกเขาเข้าสู่กระบวนการสร้างตัวตนในฐานะคนปกติเพื่อไปสู่จุดหมายบางอย่างตามที่สังคมชี้นำ เส้นทางของบุคคลทั้ง 5 เปรียบเสมือนถนน 5 สายที่คดเคี้ยวขรุขระแตกต่างกันซึ่งได้นำพวกเขาไปสู่จุดที่สามารถรับรู้ได้ถึงคุณค่าแห่งตน แต่แล้วเหตุการณ์ที่ไม่มีใครคาดคิดก็เกิดขึ้น ความสูญเสียซึ่งเป็นผลจากอุบัติเหตุทางรถยนต์และหน้าที่การงานทำให้พวกเขาต้องเปลี่ยนสถานภาพจากคนปกติเป็นคนพิการและยังได้พินิจคุณค่าแห่งตนที่เคยมีอยู่เดิมให้กลายเป็นอดีต การเผชิญกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ทำลายความรู้สึก และพวกเขาทุกคนจะต้องเผชิญกับความรู้สึกนั้นด้วยตนเอง

1. คุณค่าแห่งตนที่ถูกสร้างขึ้นบนความเป็น “คนปกติ”

การเห็นคุณค่าแห่งตนของบุคคลเป็นผลมาจากการประเมินตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้สึกที่มีต่อตนเองในสี่ด้านหลัก ๆ ได้แก่ ความสามารถ การมีความสำคัญ คุณธรรมหรือหลักธรรมจรรยาและพลังอำนาจแนวคิดของคูเปอร์สมิธ (ปณิศา ภาสกากร. 2546 : 51-53; อ้างอิงจาก Coopersmith. 1981) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างคุณค่าแห่งตนของบุคคลนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับสิ่งแวดล้อมภายนอก แม้แต่สิ่งที่เขากล่าวว่าเป็นองค์ประกอบเฉพาะบุคคล ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถและผลงาน ภาวะทางอารมณ์ โรคภัยหรือปัญหาสุขภาพจิต ค่านิยมส่วนบุคคล และความปรารถนาส่วนบุคคล ปัจจัยเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากสังคมแวดล้อมทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่นลักษณะทางกายภาพที่บุคคลให้คุณค่านั้นมักมีรูปลักษณ์หรือความสวยงามตามแบบที่สังคมพึงประสงค์ เป็นต้น สำหรับองค์ประกอบภายนอกได้แก่ความสัมพันธ์ในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคม รวมถึงสังคมกลุ่มเพื่อน ปัจจัยเหล่านี้ย่อมมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับสังคมแวดล้อมของบุคคลนั้นบุคคลจึงมีแนวโน้มที่จะรับเอาคุณค่าตามบรรทัดฐานของสังคมมาเป็นคุณค่าของตนซึ่งการยึดโยงชีวิตไว้กับสังคมภายนอกเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในวิถีของคนปกติในโลกปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของคูเปอร์สมิธมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตัวตนของบุคคลในโลกปกติ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 ครอบครัวกับบทบาทที่หลากหลายในการสร้างตัวตน

ครอบครัว คือพื้นที่แรกของมนุษย์ในการก่อเกิดตัวตน ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากความสัมพันธ์กับพ่อแม่และภายในครอบครัวจะทำให้เขาประเมินตนเองได้ว่าเขามีความสำคัญมากน้อยเพียงใด ความรักความอบอุ่นจากครอบครัวที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กรู้สึกมีตัวตนได้นั้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในกรณีการเห็นคุณค่าในตนที่เกิดขึ้นกับกวีและเมย์ ในขณะที่ครอบครัวของหนุ่มไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ แต่ความรักจากยายและน้าเติมเต็มสิ่งที่ขาดให้กลับสมบูรณ์ขึ้นได้ แต่สำหรับบางครอบครัวแล้ว ครอบครัวอาจจะมีได้ทำหน้าที่ในการสร้างตัวตนให้กับเขาหรือเธอ แต่อาจทำให้เกิดความรู้สึกไร้คุณค่า เช่นกรณีของกู่ที่พ่อแม่แยกทางกัน และตาลที่แม้จะมีทั้งพ่อและแม่ แต่กลับถูกกระทำจนมองไม่เห็นตัวตน

กวี และ เมย์ : ตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นจากครอบครัว

กวี เกิดมาในครอบครัวชาวนา ด้วยเป็นลูกคนสุดท้อง แม่จึงรักและเป็นห่วงเขามากที่สุดในบรรดาลูกทั้งหมดหกคน ครอบครัวของกวีมีความเป็นอยู่แบบ พอกิน ไม่ร่ำรวยเงินทองแต่ก็ไม่จนข้าวปลาอาหารจึงไม่ต้องขวนขวายจนเกินจำเป็น “โดยวิถีของชาวไร่ชาวนา พ่อแม่เขาก็มองว่าทำยังงี้ให้ลูกเอาชีวิตรอด ไม่เคยบอกว่าต้องเป็นนู่นเป็นนี่ ผมถึงบอกว่าแรงผลักดันหรือความทะเยอทะยานของเราอาจไม่ถูกสร้างมา ใช้ชีวิตสบายๆ การแข่งขันก็ไม่มี พี่ๆก็แต่งงานแล้วก็อยู่ในนั้น”วิถีชีวิตชนบทสอนให้กวีรู้วิธีเอาตัวรอด สอนให้รู้วามมนุษย์ต้องดูแลรับผิดชอบชีวิตตนเองและการทำมาหาเลี้ยงชีพในชนบทไม่ยากเท่าการเอาตัวรอดในสังคมเมือง กวีรักในบรรยากาศแบบซ้ำๆของชนบท ความเรียบง่ายนี้หล่อหลอมตัวตนของเขา กวีในวัย 18 ปี เขายังไม่ค้นพบเส้นทางของตัวเอง ไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่มีความทะเยอทะยาน ไม่วาดฝันให้กับชีวิต แต่เชื่อว่าเขาจะไม่รับรู้ถึงคุณค่าของตน

เมย์ สาวน้อยเติบโตมาในครอบครัวที่พร้อมให้โอกาสเธอได้ค้นหาตัวตน เมย์มีพร้อมทุกสิ่ง เธอได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ในทุกๆด้าน ในฐานะลูกคนสุดท้องและห่างกับพี่ๆถึงสิบปี ทำให้เมย์ได้รับทั้งความรักและความห่วงใยจากทุกคนมากเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแม่ของเธอ เมย์เป็นเด็กกิจกรรมตัวยง ในขณะเดียวกันผลการเรียนของเมย์ก็อยู่อันดับต้นๆของห้อง เมย์ผ่านการประกวดมาแล้วหลายเวที ไม่ว่าจะเป็นนางนพมาศ ประกวดเต้น แข่งวิ่ง ระบายสี หรือแม้แต่การแข่งขันทางวิชาการคณิตคิดเร็วเธอก็เคยได้รางวัลมาแล้ว เมย์กล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง และชอบลองสิ่งใหม่ๆ ซึ่งครอบครัวพร้อมให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ตัวตนของเมย์ก่อเกิดขึ้นจากประสบการณ์เหล่านี้ “ตอนเด็กหนูชอบเต้น ชอบร้องเพลง ชอบทำกิจกรรม ประกวดนางนพมาศ ประกวดจนอายุเกิน ได้ขวัญใจบ้างได้ทีหนึ่งบ้างสลับกันไป ประกวดที่อำเภอประกวดทุกปี... เกรดตอนจบ ป.6ได้ 3.83 ได้ไม่เคยเกินที่สิบของห้อง เพราะแม่บอกว่าห้ามเกินที่สิบ แม่เขาก็จะมีรางวัลให้ตลอด เราก็อ้ม ขออะไรเขาก็จะให้”

ครอบครัวที่อบอุ่นคือกระจกบานแรกที่สะท้อนให้บุคคลรับรู้ถึงคุณค่าของตน เป็นคุณค่าที่พวกเขาได้รับโดยปราศจากเงื่อนไขในฐานะลูก หลาน หรือพี่น้อง การถูกยอมรับให้เป็นส่วน

หนึ่งในพื้นที่เล็กๆนี้สร้างคุณค่าที่ยิ่งใหญ่ให้กับบุคคล เมย์คือบุคคลหนึ่งที่ได้รับการเติมเต็มคุณค่าจากครอบครัว ทำให้เธอสามารถรับรู้ถึงคุณค่าของตนได้อย่างชัดเจน เมย์มีต้นทุนชีวิตที่ดีกว่าใครหลายคนและเธอใช้โอกาสนี้เพื่อทำความรู้จักกับตัวตน ได้ลองทำในสิ่งที่ชอบ ค้นหาสิ่งที่ถนัด พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลา ความฝันของเมย์เปลี่ยนไปตามช่วงเวลา ด้วยวัยเพียงสิบแปดปี เธอยังไม่มีเป้าหมายในอนาคตที่ชัดเจน แม้จะยังไม่รู้ว่าปลายทางของถนนสายนี้จะไปถึงจุดไหน แต่เธอมั่นใจว่าจะเป็นอนาคตที่สวยงาม ประสบการณ์ทั้งหลายที่เมย์ได้รับระหว่างทางสายนี้สะท้อนภาพเชิงบวกและทำให้เมย์รู้สึกได้ว่าชีวิตมีคุณค่ามากเพียงใด

หนุ่ม: ครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์แต่ไม่ไร้ตัวตน

หนุ่ม เขาเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ พ่อทิ้งเขาไปตั้งแต่เล็ก แม้มีแม่ที่คอยส่งเสียค่าใช้จ่ายต่างๆแต่ก็แทบไม่เคยได้เห็นหน้า มีเพียงยายและหน้าที่เลี้ยงดูหนุ่มมา เขาจึงมักถูกล้อว่าเป็นเด็กกำพร้า แต่หนุ่มกลับคิดถึงตนเองในมุมที่ต่างออกไป

ผมถูกเรียกว่าเด็กกำพร้า แต่ผมไม่ได้กำพร้า พ่อแม่ให้เราเกิดมา เราไม่ได้กำพร้า เรายังมียายมีนา มีลุงบ้านำเอาไปบ้านไหนเขาก็ให้กินข้าว เขาก็สงสาร แต่ผมก็ช่วยงานเขา เลี้ยงวัวเลี้ยงควายตอบแทนเป็นเด็กกราบ...ความฝันวัยเด็ก ไม่ได้คิดว่าอยากเป็นอะไร เราโตแล้วเราก็เห็นว่ายากจน เราพยายามทำอะไรให้ดีขึ้นไม่เป็นภาระใคร ช่วยงานทุกอย่าง ทำให้ดีที่สุด

ชีวิตวัยเด็กของหนุ่มค่อนข้างขัดสนซึ่งเขารับรู้ถึงฐานะของครอบครัวดี ภาพแห่งตอนที่หนุ่มรับรู้คือตัวเขาถูกมองเป็นเด็กน่าสงสาร แต่เขาพยายามทำบางอย่างเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในฐานะผู้รับความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว สะท้อนว่าเขาไม่ปฏิเสธตัวตนตามที่เป็นจริงและในขณะที่เดียวกันก็ต้องการที่จะรับรู้ต่อตนเองในเชิงบวก หนุ่มไม่มีความทะเยอทะยานอยากได้อะไรไม่มีเป้าหมายระยะยาว เขาเพียงคิดและทำกับสิ่งที่อยู่ ณ ปัจจุบันให้ดีที่สุด ชีวิตของเขาค่อนข้างเรียบง่าย หลังเลิกเรียนเขาจะช่วยงานทุกอย่างเท่าที่เด็กคนหนึ่งจะสามารถทำได้เพราะหนุ่มไม่ต้องการจะเป็นภาระของใคร การแบ่งเบาภาระของครอบครัวคือหน้าที่ของเขาในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว สะท้อนว่าชีวิตที่ค่อนข้างลำบากไม่ได้ทำให้เขารู้สึกต่อตนเองในเชิงลบ แต่นั่นกลับเป็นโอกาสที่ก่อให้เกิดเป็นความภาคภูมิใจจากการได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดของตัวเอง ด้วยบทบาทของการได้ดูแลตนเองได้ช่วยเหลือครอบครัวทำให้เขารู้สึกมีตัวตนและรับรู้ได้ว่าตนยังมีคุณค่า

ก๊วย และ ตาล: ครอบครัวที่ทำให้ไร้ตัวตน

ก๊วย เด็กชายที่เติบโตมาอย่างไร้ตัวตนในครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกันเดิน ก๊วยเล่าว่า “ตอนเล็กกันแม่เอาน้องสาวไปอยู่ด้วย ผมต้องไปอยู่กับพ่อ แต่แม่เลี้ยงเขาไม่ชอบ ผมเลยไม่มีใครเอา น้อยใจมาก มันเหมือนไม่มีใคร เหมือนอยู่ตัวคนเดียว” ในสถานการณ์เช่นนั้นไม่แปลกเลยที่เด็กชายก๊วยจะคิดไปว่า เขาคือภาระของพ่อกับแม่เลี้ยง ภาระของแม่กับพ่อเลี้ยง รวมถึงเป็นภาระของยายทวดที่แม้จะรักและห่วงใยเขาเหมือนลูกแต่ด้วยฐานะที่ยากจน ยิ่งตอกย้ำในความรู้สึกของก๊วยว่า

เขา คือ “ตัวภาระ” ของทุกคน แม้การถูกทอดทิ้งในวัยเด็กจะสร้างปมในใจว่าเขา คือภาระที่ไม่มีใครต้องการ แต่ในขณะเดียวกันสิ่งนี้กลับเป็นแรงกระตุ้นให้เขายึดเป้าหมายเพื่อไปสู่การมีชีวิตที่ดีขึ้น สำหรับครอบครัวจึงไม่ได้เป็นพื้นที่ของการก่อเกิดตัวตน หากแต่ครอบครัวเป็นแรงผลักดันให้เขาค้นหาตัวตนและแสวงหาพื้นที่สำหรับตนเอง

ตาล ให้คำจำกัดความครอบครัวของเขาว่า “นรก” ซึ่งประกอบด้วยพ่อผู้ให้กำเนิดที่เป็นเหมือนเจ้าชีวิตของทุกคนในบ้าน พี่ชายที่ไม่เคยแสดงความยินดีต่อน้องแท้ๆ อย่างเขาแม้สักครั้ง แม่เลี้ยงสี่คนที่มึนทั้งลูกติดและลูกที่เกิดจากพ่อของเขาเอง ส่วนย่าที่แม้ว่าจะเป็นคนดู ชอบบ่นเสียดัง หยิกตีสิดาลแรงๆเมื่อเขาทำผิด แต่เขารู้ว่าย่ารักและหวังดีกับเขาเสมอ อยากให้เขาเป็นคนดี มีอนาคตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ ตาลไม่มีกำลังใจอื่นใดนอกจากย่าคนหนึ่งที่เปรียบเสมือนทุกสิ่งทุกอย่างของตาล และเขาพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ย่าสบายใจ

ครอบครัวของตาลค่อนข้างยากจน พ่อมีอาชีพรับเหมาก่อสร้างจึงต้องย้ายที่ทำงานไปเรื่อยๆ และช่วงหลังไม่มีงานก่อสร้างจึงเปลี่ยนมาขายของตามตลาดนัดซึ่งไม่เป็นหลักแหล่งเด็กชายตาลต้องย้ายโรงเรียนมานับไม่ถ้วนทำให้เขามีปัญหาในการปรับตัวและแทบไม่มีเพื่อนสนิทเลย เขาเกลียดชีวิตที่เร่ร่อนแต่เขาไม่มีทางเลือก พ่อเป็นคนลากเส้นตีกรอบชีวิตของตาลโดยไม่ให้เขาได้ออกความคิดเห็น พ่อมีกฎเข้มงวดที่เขาไม่เข้าใจแต่ก็ไม่กล้าแม้จะคิดตั้งคำถาม เช่นเดียวกับบทลงโทษที่หนักหน่วงที่ไม่มีใครทัดทานได้ ความรุนแรงในบ้านเป็นสิ่งชินตา เช่นเดียวกับร่างกายของเขาที่ชินชากับการถูกกระทำด้วยความรุนแรง จิตใจของเขาบอบช้ำครั้งแล้วครั้งเล่าเหมือนโดนมีดกรีดลงที่เดิมซ้ำๆ ตาลรู้สึกที่พ่อให้ความเอ็นดูพี่และน้องชายมากกว่าเขาหลายเท่าตัว “ตั้งแต่ผมรู้ความ ชีวิตก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย อยู่ยังไงก็ยั้งๆ ซึ่งผมก็คิดว่าอีกสิบปีสิบปีก็อยู่อย่างนั้น ไม่คิดจะพัฒนาให้ดีขึ้น ขัดแย้งกันตลอดไม่มีการนุ่งคุย เขาใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ นรกสุดๆ ผมนอนร้องไห้ตลอดกับย่า...ผมไม่เคยมีความสุข คืออยากจะหนีออกจากบ้านหลายครั้งแต่ไปไม่ได้ คือไม่มีที่ไป”

ตาลมองไม่เห็นอนาคต เขาไม่มีความฝันวัยเด็ก ไม่กล้าหวังถึงสิ่งใดนอกจากขอเพียงได้ออกไปจากบ้านให้พ้นจากกฎของพ่อ “ผมทำอะไรทุกอย่างต้องคิดว่าต้องถูก คิดให้รอบคอบคิดแล้วคิดอีก ทำต้องถูก แต่มันก็ไม่ถูก” ความถูกต้องที่ตาลกล่าวถึงคือความถูกต้องในแบบของพ่อ ซึ่งไม่ใช่ความถูกต้องในความคิดของเขาแม้แต่น้อย เขาทำตามคำสั่ง ทำตามความคาดหวังของพ่อ เพราะเขากลัวการถูกลงโทษที่รุนแรงซึ่งทำให้เขาเจ็บปวดทรมาน แม้เขาจะทำทุกอย่างอย่างดีที่สุดแล้วแต่พ่อก็ยังคงมีเหตุผลที่จะลงโทษเขาได้อยู่ดี ความกลัวทำให้เขาต้องละทิ้งตัวตนและความปรารถนาที่แท้จริงของชีวิต ด้วยเหตุนี้ตาลจึงไม่มีโอกาสได้ฟังเสียงความต้องการของตัวตนแม้สักครั้ง เสียงที่ตาลได้ยินมีเพียงคำตักเตือนของพ่อ และเสียงร้องไห้ของตัวเอง

ครอบครัวที่ควรจะเป็นพื้นที่แรกในการก่อเกิดตัวตนกลับกดทับตัวตนของตาลให้จมหายไปกับเมล็ดพันธุ์ที่มีอาจเติบโตเพราะถูกเหยียบย่ำจากวันเป็นเดือนและปี ตาลรู้ว่าตราบไคที่เขายังอยู่ในครอบครัวที่มีพ่อเป็นเสมือนผู้คุมนักโทษ เขาจะไม่มีโอกาสใช้ชีวิตตามใจ

ปรารถนา แต่เขาก็ไม่มีพื้นที่อื่นใดอีกนอกจากนี้ ตาลไม่มีสังคมกลุ่มเพื่อน เพราะการที่ต้องย้ายโรงเรียนบ่อยทำให้เขากลายเป็นคนแปลกหน้าของเพื่อนเสมอมา ซึ่งทำให้เขามีปัญหาในการปรับตัว รวมถึงการเข้าสังคม ตาลต่างจากก๊วย เขาไร้พื้นที่ในการแสดงออกตัวตน มันจึงถูกเก็บอย่างมิดชิดจนแม้แต่ตัวเขาเองยังไม่กล้าที่จะถามตัวเองว่าแท้ที่จริงแล้วความฝันหรือจุดหมายในชีวิตของเขาคือสิ่งใด แม้จะดูเหมือนว่าชีวิตไม่มีสิ่งใดที่จะก่อเกิดเป็นคุณค่าได้เลย

1.2 สังคมภายนอกกับสถานภาพที่สังคมรองรับเพื่อให้เกิดตัวตน

เมื่อครอบครัวไม่ได้สร้างตัวตนให้กับคนบางคน หลายคนจึงต้องแสวงหาพื้นที่แห่งการสร้างตัวตนจากสังคมภายนอก เช่น ตัวตนของก๊วย และกวี ปรากฏอย่างชัดเจนในพื้นที่ของสังคมโรงเรียน และกลุ่มเพื่อน สำหรับตาลและหนู่ม สิ่งที่ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่าและมีตัวตนคือการประกอบอาชีพที่ตนภาคภูมิใจ

ก๊วย และ กวี: ตัวตนที่ปรากฏในสังคมโรงเรียนและกลุ่มเพื่อน

ก๊วย สภาพของครอบครัวผลักดันให้ก๊วยต้องออกมาต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองมีชีวิตรอด ความขัดสนและความกลัวว่าตนเองจะต้องเป็นภาระกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เขาต้องใช้ความพยายามมากขึ้นเพื่อหาเลี้ยงตนเอง ให้ท้องได้อิ่ม สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของก๊วยในการที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในขั้นต้น ก๊วยให้ความสำคัญกับเงินซึ่งเขาคิดว่าเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้เขาสามารถมีชีวิตรอดได้ในสังคมปัจจุบัน นอกจากการเล่นกีฬาจะทำให้เขามีเงิน มีข้าวกิน และได้เรียนหนังสือแล้ว ความสามารถที่โดดเด่นในด้านนี้ยังทำให้เขาได้รับการยอมรับยกย่องจากสังคมรอบข้างโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน และสิ่งนี้ได้เติมเต็มคุณค่าให้กับตัวตนที่ขาดอ้อมกอดจากครอบครัว พื้นที่ที่ทำให้ก๊วยสัมผัสถึงตัวตนของเขาได้อย่างชัดเจนจึงเป็นสังคมในโรงเรียน เป็นพื้นที่ๆทำให้เขาประเมินตนเองได้ว่าเขามีความสำคัญในขณะที่ครอบครัวทำให้ตัวตนของเขาเลือนลางจนแทบมองไม่เห็น ก๊วยจึงใช้เวลาส่วนใหญ่กับเพื่อนซึ่งให้การยอมรับในตัวตนของเขา

ผมจะไปนอนตามบ้านเพื่อน อยู่กับเพื่อนซะมากกว่า บ้านโน้นที่บ้านนี้ที่ เพราะทวดผมเขาก็แก่และก็อยู่คนเดียวไม่มีครอบครัว เอาผมไปเลี้ยงตั้งแต่เด็กเหมือนแม่ผม เขาขายพวกของเล็กๆ พวกเสื้อผ้าให้เราพอที่จะมีกิน ที่เหลือไปโรงเรียนผมต้องหาเอง อาศัยว่าเล่นกีฬาเก่ง เพื่อนก็เอาไปอยู่ในกลุ่ม ก็เลี้ยงข้าว คือตอนเด็กๆค่อนข้างแย่มาก เราต้องเล่นกีฬาเราถึงจะได้เรียนฟรี แล้วเราก็ทำได้ เราเป็นนักฟุตบอลโรงเรียน เราเก่งที่สุดในโรงเรียน แข่งกีฬาจังหวัด วิ่งเราก็ได้ เล่นได้ทุกอย่าง แต่ผมเลือกเล่นฟุตบอลเพื่อให้ได้ทุนเรียนฟรีและมีเบี้ยเลี้ยง ไปแข่งที่เมื่อก่อนได้ แปดสิบร้อยนึ่งก็เยอะแล้ว อยู่ได้เป็นอาทิตย์

กวี นอกจากครอบครัวที่สร้างตัวตนให้กับเขา สังคมกลุ่มเพื่อนยังมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างตัวตนของกวี เขามีภาพแห่งตนที่ค่อนข้างชัดเจนโดยเฉพาะในช่วงที่เป็นวัยรุ่น เขามองว่าตนเองเป็นเด็กนอกคอก คำว่า“นอกคอก”ในความหมายของเขาคือการไม่อยู่ในกรอบแต่ไม่ทำใครต้องเดือดร้อน เขาเพียงไม่ชอบกฎระเบียบ ไม่ชอบถูกบังคับ เขารับรู้ได้ถึงความต้องการของตนเอง และแสดงมันออกมาเป็นตัวตน เรื่องราวของชีวิตช่วงนี้สะท้อนภาพตัวตนของกวีได้ชัดเจน

ช่วงม.ปลายมีเพื่อนหลายกลุ่ม ที่ถือว่าสนิทคือเพื่อนในหมู่บ้าน เป็นรุ่นใหญ่ 20-21 เรา 16 เพื่อนรุ่นเดียวกันก็คบแต่ไปคนละงาน บางที่เราไปโรงเรียนทำกิจกรรมอะไรสักอย่าง เขาให้ซ้อมตามเวลาแต่พวกผมไม่ชอบสิ่งเหล่านี้ ถ้าให้จับไปอยู่ในกรอบในระเบียบบางทีมันก็ไม่อยู่ มันไม่ชอบ ต้องปลีกตัวมาอยู่ในสถานะตรงนี้มากกว่าที่จะให้อยู่ในระเบียบผมไม่เป็นนักกีฬาโรงเรียน แต่นักกีฬาโรงเรียนไม่เคยเล่นชนะพวกผม บางครั้งชวนตีไก่กันก็ไป นี่คือชีวิตมันๆ ช่วงหนึ่ง ถ้าถามว่าผมใช้ชีวิตช่วงนั้นเต็มที่รึยัง เต็มที่แล้ว แม้ว่า จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ หนึ่ง

กวีให้คำจำกัดความสิ่งที่เขาเป็นว่าเด็กนอกคอก ซึ่งอาจเป็นความหมายที่ค่อนข้างไปทางด้านลบสำหรับคนทั่วไป แต่สำหรับกวี ผู้วิจัยกลับสัมผัสได้ถึงความภูมิใจบางอย่างจากการเลือกที่จะอยู่นอกกรอบของเขา ความเต็มที่กับชีวิตที่กวีกล่าวถึงคือชีวิตทโมนแบบวัยรุ่น เขามักอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่โตกว่า มีหนี้เรียนบ้าง ชนไก่ ไปเที่ยว ดื่มเหล้าเป็นบางครั้ง เขาเล่นกีฬาเก่งแต่ไม่คิดจะเป็นนักกีฬาโรงเรียน สะท้อนว่าเขาเลือกที่จะได้รับการชื่นชมยกย่องจากสังคมรอบข้างแบบนอกกรอบเช่นกัน มันเป็นประสบการณ์ที่หล่อหลอมตัวตนและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้กับกวี

ตาล และหนุ่ม : ตัวตนที่ปรากฏในอาชีพและผลงานที่ภาคภูมิใจ

ตาล ก็ไม่ต่างจากกวี เมื่อครอบครัวไม่ให้โอกาสตัวตนได้ก่อเกิด เขาจึงปรารถนาที่จะมีพื้นที่ เพื่อปลดปล่อยตัวตนของเขาให้เป็นอิสระจากการถูกครอบงำ ตัวตนของตาลถูกกระทำมายาวนานจนเกือบยี่สิบปี มันนานจนเขารู้สึกชินชา ความหวังเดียวของตาลคือการได้ออกไปใช้ชีวิตอย่างอิสระโดยพ้นจากเงาของพ่อ และในที่สุดวันนั้นก็มาถึง เมื่อตาลอายุถึงเกณฑ์ต้องเป็นทหารรับใช้ชาติ “ทำไม่ถึงอยากเป็นทหาร...อยากหนีออกจากบ้าน เหตุผลเดียวเลยนะ ไม่อยากอยู่กับพ่อ อาชีพทหารก็ชอบอยู่แล้ว เพราะเราก็ไม่มีงานทำ เห็นคนในเครื่องแบบมันเท่ดีก็เลยชอบ แต่ประเด็นหลักคืออยากออกจากบ้าน”

สำหรับตาลแล้วเขาเห็นด้วยกับประโยคที่ว่า “การเป็นทหารให้อะไรมากกว่าที่คุณคิด” เขาเข้ารายงานตัวที่ค่ายทหารจังหวัดปัตตานี โดยมีกำหนดรับราชการทหารเป็นเวลาสองปี เป็นช่วงเวลาที่เขาเฝ้ารอสำหรับทหารใหม่ที่ต้องใช้ความอดทนอดกลั้นอย่างที่สุด และความอดทนนี้เป็นคุณสมบัติพิเศษของตาลอันเป็นผลจากการเติบโตมาภายใต้ความกดดัน ไม่มีสิ่งใดที่เขาจะทนไม่ได้ในเวลานี้เพื่อแลกกับอิสระภาพ เพื่อได้พ้นจากกฎเกณฑ์ของพ่อ ถึงแม้มันจะเป็นอิสระภาพที่ภายใต้ข้อกำหนดของผู้บังคับบัญชาก็ตาม ในช่วงการฝึกทหารตาลได้รับข่าวร้ายที่สุดในชีวิต ยาของเขาต้องเสียชีวิตด้วยโรคชรา เขาเศร้าเสียใจกับการจากไปของยาที่เป็นเพียงกำลังใจเดียวของเขา หลังการจากไปของยา ตาลตัดสินใจทำเรื่องขอย้ายไปราชการสนาม ทำหน้าที่ลาดตระเวนคุ้มครองครุ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่เสี่ยงอันตรายอย่างมาก “ในเมื่อชีวิตตัวเองยังไม่มีเป้าหมาย ถ้าตายอย่างน้อยก็ขอให้มันชชาติคลุมร่าง ตายอย่างมีเกียรติ ดีกว่าตายข้างถนน ตายไร้ประโยชน์ ถ้าเราตายเพื่ออะไรบางอย่างมันเป็นเกียรติ ชีวิตเราโดนเหยียบย่ำตั้งแต่เด็ก ไม่มีค่าไม่มีเป้าหมายเหมือนผ้าขี้ริ้วที่เขาทิ้ง ไม่มีใครใส่ใจ”

ราวกับว่าตาลต้องการจะเติมคุณค่าให้กับตัวเองด้วยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ตาลไม่กลัวความตายและไม่เคยนึกถึงความพิการ เขาให้คุณค่ากับเกียรติภูมิของทหาร สถานภาพใหม่นี้ได้ยกระดับทางสังคมของตาลให้สูงขึ้น เขามีเจ้าหน้าที่เอ็นดูเขา มีกลุ่มเพื่อนทหารร่วมทุกข์ร่วมสุข กลุ่มเพื่อนเป็นสังคมที่เขาไม่เคยมีและตาลเองก็ค่อนข้างมีปัญหาในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น อาจเป็นด้วยเหตุนี้เขาจึงไม่ได้กล่าวถึงเพื่อนสนิทหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกับเพื่อนมากนัก อย่างไรก็ตามตาลมีพื้นที่ในการแสดงออกตัวตนมากขึ้น เมื่อสภาพแวดล้อมอันเป็นองค์ประกอบภายนอกที่สำคัญที่มีผลต่อการมองเห็นคุณค่าของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ตาลจึงเริ่มมองเห็นคุณค่าของตนเองและเห็นเป้าหมายของชีวิต แม้ยังไม่ชัดเจนนักแต่อย่างน้อยเขาก็เริ่มมีฝันเป็นของตนเอง หลังจากย้ายจากไปคนที่เข้ามาเป็นกำลังใจให้ตาลคิดตั้งเป้าหมายในชีวิตคือสาวน้อยน่ารักคนหนึ่งที่เขา กำลังเริ่มคบหาดูใจจนถึงขั้นวางแผนเก็บเงินเพื่อไปสร้างครอบครัวเล็กๆ หลังจากปลดประจำการ ตาลสนองตอบความต้องการที่จะรักและถูกรัก เขาฝันที่จะมีครอบครัวที่อบอุ่นของตัวเองเพื่อปลงใจเงื่อนไขในอดีตที่ฝังลึกในจิตใจ แต่ยังไม่ทันที่ฝันจะเป็นจริง โชคชะตากลับเปลี่ยนชีวิตเขาอีกครั้ง

หนุ่ม ช่วงชีวิตของการทำงานเขาเปลี่ยนมาหลายอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นช่างไฟฟ้า คนขับแท็กซี่ พนักงานขับรถของหลายบริษัท เหล่านี้แม้จะไม่ใช่อาชีพในฝันของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่หนุ่มเล่าถึงการทำหน้าที่ของเขาด้วยความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ของคนขับรถ หนุ่มเล่าด้วยรอยยิ้มแห่งความภาคภูมิใจว่านายทุกคนเอ็นดูและชื่นชมในการทำงานของเขา ด้วยความที่เขารักในงานบริการและเป็นคนเอาใจใส่ในรายละเอียดแม้เพียงเรื่องเล็กน้อย ทำให้เจ้านายไว้วางใจและพูดชื่นชมเขาเสมอ หนุ่มมั่นใจเต็มร้อยว่าเขาทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุดแล้ว เป้าหมายของหนุ่มอยู่กับสิ่งที่เขาทำในปัจจุบัน สิ่งที่เขากล่าวถึงเสมอในการให้สัมภาษณ์คือ “ทำวันนี้ให้ดีที่สุด” ตั้งแต่เด็กครอบครัวของเขาค่อนข้างลำบาก หนุ่มตระหนักในความเป็นจริงข้อนี้และจุดมุ่งหมายของเขาก็คือการได้ช่วยเหลือครอบครัวเท่าที่ความสามารถจะทำได้และเขาคิดว่าได้ทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุดแล้ว จวบจนปัจจุบันหนุ่มยังคงมุ่งมั่นในการทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังไม่ว่าในบทบาทใดหน้าที่ของสามี หน้าที่ของพ่อ หน้าที่ของลูกจ้าง หน้าที่ของคนขับรถ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาหนุ่มรู้สึกกับตนเองว่าเขาได้ทำอย่างเต็มความสามารถ แม้ว่าการกระทำนั้นจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงใด แม้เสียงชื่นชมจะเบาจนมีเพียงเขาคนเดียวที่ได้ยิน แต่นั่นก็ทำให้ภาพแห่งตนในมุมมองของหนุ่มเป็นไปในเชิงบวก เขายอมรับและชื่นชมในผลงานของตนเอง เราจึงเห็นภาพของชายผู้นี้ทำหน้าที่เล็กๆ ของเขาด้วยรอยยิ้มที่แผ่ไปด้วยความภาคภูมิใจ

1.3 พลังผลักดันภายในสู่การสร้างตัวตน

ปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขในการสร้างตัวตนสำหรับบางคนแล้ว มาจากแรงผลักดันภายใน โดยเฉพาะในกรณีของก๊วย ซึ่งได้ค้นพบศักยภาพของตนในด้านกีฬาความเป็นนักสู้ชีวิตทำให้เขาไม่เคยปฏิเสธชีวิตที่ลำบากยากแค้น ตรงกันข้ามเขาตระหนักรู้ในความเป็นจริงของชีวิตและยอมรับมันในทุกแง่มุม ซึ่งนั่นรวมถึงการรับรู้ถึงศักยภาพของตนเอง ภาพแห่งตนที่ก๊วยมองเห็นตนเองคือนักกีฬาที่เต็มไปด้วยทักษะ ความสามารถและความมุ่งมั่น ความสอดคล้องระหว่างตัวตน

ที่เป็นจริงและคนที่เขามองเห็นทำให้เขามีตนในอุดมคติที่ไม่ไกลเกินเอื้อม กุ่ยตั้งเป้าหมายที่จะเป็นนักฟุตบอลอาชีพ แม้ว่าความไม่สมบูรณ์ของครอบครัวทำให้เขาต้องดิ้นรนผลักดันตัวเอง แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการที่เขารู้สึกต่อตนเองในเชิงบวกโดยตระหนักถึงความสามารถที่เขาซึ่งไม่เกินไปจากความจริง การเล่นฟุตบอลคือการได้ทำในสิ่งที่รัก เปรียบเสมือนชีวิตและจิตใจของกุ่ย

ความฝันในวัยเด็ก แน่นอน เป็นนักฟุตบอลทีมชาติ ไม่มีอะไรอยู่ในสมองเลย ไม่เคยคิดที่จะทำงาน คิดว่าจะเล่นฟุตบอลเพื่อได้ทุนเรียน เป็นใบเบิกเพื่อจะได้เป็นนักบอลทีมชาติ ใจรัก ถ้าเราไม่ได้เป็นนักฟุตบอลเราก็ต้องทำงานได้เงินเดือนหนึ่ง แปดเก้าพัน แต่ถ้าเป็นนักฟุตบอลเราสามารถต่อยอดได้ โอกาสทางสังคมก็จะเยอะกว่าคนทำงานออฟฟิศ มันก็อยู่แค่นั้น

กุ่ยรู้ถึงศักยภาพที่เขามี เขารู้ดีว่าตนเหนือคนอื่นในด้านกีฬา ผลงานของเขาเป็นที่ประจักษ์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม ภาพความสำเร็จที่สะท้อนผ่านกระจกของสังคมทำให้เขามองเห็นคุณค่าของตนเองได้เด่นชัดยิ่งขึ้นและกลายเป็นตัวชีวิตคุณค่าแห่งตนที่จับต้องได้ของกุ่ย กุ่ยมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนราวกับภาพสลักบนหิน ซึ่งเขาสามารถบรรลุเป้าหมายในแต่ละขั้นและไล่ไล่ความสำเร็จนั้นเข้าไปทุกที แวตตาที่เปี่ยมด้วยความภูมิใจยังคงปรากฏเมื่อเขาย้อนเล่าถึงความสำเร็จที่ได้รับบนเส้นทางสายนี้ กุ่ยยึดกีฬาเป็นเส้นทางหลักสายเดียวของชีวิต ร่างกายของเขาจึงกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะพาเขาไปถึงจุดมุ่งหมาย และแน่นอนว่าเขาให้คุณค่ากับมันมากที่สุด

2. สาเหตุแห่งความพิการที่พรากคุณค่าแห่งตัวตน

เส้นทางของการก่อเกิดตัวตนของ กุ่ย ตาล หล่ม กวี และเมย์ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ในชั่วข้ามคืน หากแต่เป็นกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมที่ใช้เวลาต่อเนื่องยาวนานตราบเท่าชีวิตของพวกเขา ประสบการณ์ที่ถูกสั่งสมมาตามแนวทางการให้คุณค่าของคนปกติทำให้บุคคลทั้ง 5 สวมคุณค่าที่ตนสร้างขึ้นโดยไม่เคยคิดเผื่อใจสำหรับเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่กำลังจะเปลี่ยนสถานภาพของพวกเขาให้กลายเป็นคนพิการ

เหตุการณ์ที่ทำให้กุ่ยต้องกลายเป็นคนพิการเกิดขึ้นในช่วงที่ชีวิตกำลังเข้ามุ้งสู่ปลายทางความสำเร็จ เขาเห็นจุดหมายอยู่ไม่ไกล ไม่มีอุปสรรคใดขวางกั้นเขาจากเส้นชัยนั้น แต่แล้วสิ่งที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น อุบัติเหตุจากการขี่รถมอเตอร์ไซด์ในช่วงวันหยุดเทศกาลสงกรานต์ที่เขากลับบ้านเกิดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่งผลให้กุ่ยต้องสูญเสียขาทั้งสองข้างเนื่องจากเป็นวันหยุดยาวหมอและพยาบาลบางส่วนลาพักร้อน ประกอบกับมีอุบัติเหตุเข้ามาเยอะมาก ทำให้การดูแลคนไข้ไม่ทั่วถึง เขาถูกทิ้งให้รอท่าผลถึงสี่ห้าวัน จนแม่ของเขาตัดสินใจให้เขาย้ายโรงพยาบาลแต่ก็ยังต้องรอแพทย์เซ็นอนุมัติ จนล่วงเข้าวันที่เก้าเขาจึงได้ย้ายโรงพยาบาล ซึ่งหมอที่โรงพยาบาลใหม่ได้ตรวจพบว่าแผลที่ขาของเขาได้ติดเชื้อบาดทะยักและลุกลามลงกระดูก “ตอนนั้นผมมีไข้สูงแต่ก็มีสติได้ยืนหมด ผมบอกแม่ไม่ให้ตัดขา ถ้าตัดขาล่อยให้ผมตายเลยดีกว่า บ้านผมพ่อแม่แยกกัน แล้วผมจะต้องพิการ แล้วใครจะดูแลผมแค่ตอนผมมีขายังเป็นภาระเลย”หากต้องกลายเป็นนักกีฬาที่ไร้ขา กุ่ย

จินตนาการไม่ได้เลยว่าเขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างไร กุญแจจนถึงที่สุดที่จะรักษาขาทั้งสองข้างเอาไว้ แต่ก็ไม่เป็นผล ขณะที่เขาเกือบหมดสติเพราะพิษไข้ เขาได้ยินเสียงแม่ร้องให้พูดกับเขา “ต้องตัดขานะลูก ยังไงแม่ต้องรักษาชีวิตลูกไว้ก่อน ลูกคนเดียวแม่เลี้ยงได้ ลูกไม่ได้อยู่ตัวคนเดียวนะ”

ความพิการของ หนุ่ม เกิดจากอุบัติเหตุทางรถยนต์เช่นเดียวกับกุย และเป็นเหตุที่เกิดจากความประมาทของผู้อื่น หนุ่มมีอาชีพเสริมคือให้เช่ารถตู้โดยตัวเขาเองเป็นคนขับ วันเกิดเหตุเขารับงานพาลูกทัวร์สิบคนไปทอดกฐินที่จังหวัดเชียงใหม่แม่ตอนแรกหนุ่มได้วางแผนที่จะใช้เวลาช่วงวันหยุดนั้นกับครอบครัว แต่เมื่อนึกถึงรายได้ที่เขาจะได้รับประกอบกับการที่เขาเป็นคนชอบทำบุญ เขาจึงตัดสินใจรับงานนี้ หนุ่มขับรถด้วยความระมัดระวังมาโดยตลอดเพราะตระหนกอยู่เสมอว่าเขาต้องรับผิดชอบผู้โดยสารหลายชีวิต แต่ถึงกระนั้นอุบัติเหตุที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น ในเช้าตรู่ของวันออกเดินทางเมื่อรถกระบะคันหนึ่งเสียหลักพุ่งข้ามเกาะตรงมาที่เขา ภาพสุดท้ายที่เขาเห็นคือแสงไฟสว่างที่สาดเข้ามาก่อนที่จะหมดสติไป หนุ่มเริ่มรู้สึกตัวอีกครั้งและพบว่าตัวเองนอนติดอยู่ในรถซึ่งรยาล้อมไปด้วยเจ้าหน้าที่กู้ภัยที่พยายามช่วยจัดร่างของเขาออกจากรถพร้อมกับคอยเรียกไม่ให้เขาหลับ เขาบอกกับเจ้าหน้าที่ที่กำลังช่วยเขาว่า “ผมไหวครับ พี่เอาใจก็เอา เต็มที่เลย” หนุ่มเล่าว่าวินาทีนั้นเขามีสติมากและไม่รู้สึกกลัว ในขณะที่ทั้งเจ้าหน้าที่กู้ภัย ตำรวจ รวมถึงหมอที่เห็นสภาพของหนุ่มในขณะนั้นไม่มีใครคิดว่าเขาจะรอดชีวิต อาการของหนุ่มถือว่าสาหัสมาก อวัยวะภายในได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ก่อนที่เขาจะหลับไปเขาได้ยินว่าหมออาจจะต้องตัดขา และเขาได้พูดออกไปอย่างอ่อนแรงว่า “หมออย่าตัดขานะ”

เมย์ ความพิการของเธอเกิดจากอุบัติเหตุรถมอเตอร์ไซค์ที่เมย์ยอมรับว่าเกิดขึ้นเพราะความรันทนของตัวเอง เมย์เข้ามาเรียนต่อมัธยมปลายในกรุงเทพฯ และในช่วงก่อนสอบปลายภาค เมย์ได้เดินทางกลับบ้านที่จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่ออ่านหนังสือและที่สำคัญยิ่งกว่าคือวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันเกิดของแม่ วันที่ทุกคนในครอบครัวจะได้กลับมาทานข้าวพร้อมหน้า และเป็นวันที่ควรจะเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความสุข ในวันเกิดเหตุเมย์ขออนุญาตแม่ไปงานวันเกิดเพื่อนแต่แม่ไม่อนุญาต ด้วยความรันทนของเมย์ เธอจึงหนีไปหาเพื่อนโดยยืมรถมอเตอร์ไซค์ของคนงานที่บ้านไปเพื่อไม่ให้แม่จับได้ ความตั้งใจของเธอคือแค่เอาของขวัญไปให้เพื่อนแล้วรีบกลับ ระหว่างทางเมย์ขี่รถตามหลังรถพ่วงคันหนึ่งที่ขับขวางอยู่ด้านหน้า เมย์พยายามจะแซงขาซึ่งดูแล้วว่าไม่มีรถ แต่ด้วยความไม่ชินกับรถประกอบกับแรงดูดของรถสิบล้อทำให้รถมอเตอร์ไซค์เสียหลักล้ม รถกระเด็นไปอีกทาง ส่วนตัวของเธอก็กระเด็นเข้าไปใต้รถพ่วงคันนั้น ทุกอย่างเกิดขึ้นไวมาก “รู้สึกที่ก็เห็นว่าขาเราโดนทับ ไม่ได้สลับนะ ขาบ้านเขาเห็นเขาก็วิ่งมา พอเราลุกขึ้นมาพอเห็นขาตัวเอง มือคือแบบอยากจะทำอะไร จะจับขา มือสั้นๆเลย มันและเลย เลือดนี่แบบ...เราก็อ้งหาแม่ ร้องเสียงใจ ไม่รู้จะทำยังไง แล้วตรงนั้นเขาทำมูลนิธิพอดี เขาก็เลยถอยรถออกมารับเราขึ้นไป เอาของให้เรา เราก็อ้วโทรศัพท์มากดหาแม่ ก็บอกแม่ว่าแม่มาหาหนูหน่อยหนูโดนรถทับขาและหมดสติ”ที่โรงพยาบาลเมย์เห็นแม่ร้องไห้ตลอดเวลาไม่เคยหยุดเลย เธอได้แต่มองเพราะพูดและขยับไม่ได้ เมย์ค่อนข้างมีสติ เธอรู้ว่าสถานการณ์นั้นรุนแรง

เพียงใด เมย์ปล่อยให้หมอละพยายาลทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุดเพื่อช่วยให้เธอรอดพ้นจากความตายโดยมิได้ขัดขึ้นแม้แต่หน่อย วินาทีนั้นเธอขอเพียงแค่มิชีวิตอยู่ต่อไป

ตาล ไม่มีโอกาสแม้วินาทีเดียวที่จะบอกลาขาทั้งสองข้างของเขา ทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เช่นเขารู้ดีว่าชีวิตของพวกเขาแขวนอยู่บนเส้นด้าย ไม่มีสิ่งใดประกันได้ว่าเขาจะมีชีวิตรอดกลับมาจากการออกลาดตระเวน ทุกย่างก้าวคือความเสี่ยง หมายถึงชีวิต ตาลยอมเสี่ยงเพื่อที่จะทำความฝันเล็กๆของเขาให้เป็นจริง และเพื่อสร้างคุณค่าให้กับชีวิตของตนซึ่งเป็นสิ่งที่เขาโหยหามาชั่วชีวิต ในวันเกิดเหตุตาลได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติราชการสนามในการคุ้มครองครูแทนเพื่อนทหารคนหนึ่งซึ่งไม่สบาย ภารกิจใกล้จะลุล่วงไปได้ด้วยดี ในขณะที่เขากำลังรอกทหารอีกชุดหนึ่งมาเปลี่ยนผลัด ระเบิดที่ถูกซ่อนไว้ในโต๊ะที่เขาและเพื่อนทหารกำลังนั่งพักก็ถูกจุดชนวนขึ้นด้วยรีโมท ร่างกายของเขากระเด็นไปไกลด้วยแรงระเบิด ด้วยสติที่พอจะเหลืออยู่ตาลใช้แขนสองข้างยันตัวขึ้นมาและเห็นว่าเขาได้เสียขาข้างหนึ่งไปและอีกข้างก็เกือบขาดออกจากตัวเลือดที่พุ่งออกจากร่างกายทำให้เขารู้สึกเหมือนกำลังจะเป็นลมหมดสติ เสียงของเพื่อนทหารบอกข้างหูให้เข้าสวดถึงพระเจ้า เขานึกถึงอัลลอฮ์และบอกกับตัวเองว่านี่คงเป็นวาระสุดท้ายของชีวิต

กวี เมื่อกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลต้องกลายเป็นคนพิการ คงมีน้อยคนที่จะนึกถึงสาเหตุที่เกิดจากการถูกไฟฟ้าช็อต ไฟฟ้าแรงสูงมีอันตรายถึงขั้นทำให้คนเสียชีวิตได้ เช่นกรณีของกวีและเพื่อนผู้โชคร้ายของเขา หลังจากกวีเรียนจบมัธยมปลายที่บ้านเกิดในจังหวัดศรีสะเกษ เขาตัดสินใจเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมาสอบนายสิบ ระหว่างรอผลสอบกวีพักอยู่กับพี่ชายซึ่งทำงานเป็นช่างที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และได้ฝากงานให้เขาในตำแหน่งช่างเฟอร์นิเจอร์ ทำตู้โต๊ะเก้าอี้ตามแต่จะได้รับคำสั่ง และด้วยทักษะของความเป็นเด็กบ้านนอก เขาเรียนรู้ไว สามารถทำอะไรได้หลายสิ่ง เขาจึงได้รับตำแหน่งสารพัดช่างไปโดยปริยาย ในวันเกิดเหตุกวีกับเพื่อนในฐานะช่างใหม่ได้รับมอบหมายให้ไปทาสีอาคารเรียนที่อยู่ติดกับรั้วใกล้เสาไฟฟ้าที่มีสายไฟแรงสูงพาดผ่าน ด้วยความรู้อะไรมากถึงการณ์ทั้งคู่ปีนขึ้นนั่งร้านด้วยมือและเท้าเปล่าไม่มีอุปกรณ์ป้องกันใดๆ ไม่นานที่พวกเขาได้ระวังตัว กระแสไฟแรงสูงไหลผ่านตัวเขาและเพื่อน กวีรู้สึกขาไปทั้งตัว ไฟลุกติดตามร่างกายตั้งแต่ขาสูงขึ้นมาถึงเอว ตัวเขาแทบจะหมดสติรับรู้เพียงว่าพี่ชายช่วยดึงเขาลงมาและพาไปส่งโรงพยาบาล สำหรับเพื่อนของกวี แม้ร่างกายภายนอกจะไม่ได้รับบาดเจ็บรุนแรง แต่เพราะไฟช็อตที่อยู่ในกระเป๋านอกซ้าย ทำให้เขาเสียชีวิตหลังจากนั้นเพียงสองวันด้วยแรงระเบิดที่ใกล้หัวใจ

3. การเผชิญหน้ากับความพิการและคุณค่าแห่งตนที่สูญหายไป

ความพิการนอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อสภาพร่างกายแล้วยังกระทบรุนแรงต่อสภาวะทางจิตใจ ทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤติจากเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ความรู้สึกด้อย ความคับข้องใจ และความวิตกกังวลเป็นความรู้สึกที่มักพบในผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ความคิดเชิงลบเหล่านี้เกิดขึ้นจากการหล่อหลอมทางสังคมภายในตัวพวกเขาเอง และนำไปสู่การแสดงออกตัวตนใน

ลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับความจริงของแต่ละบุคคล จากกรณีศึกษาทั้งห้าราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกการตอบสนองต่อความพิการโดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กรณีของหนุ่ม กวี และเมย์ ที่การยอมรับความพิการทำให้พวกเขาสามารถเข้าสู่กระบวนการสร้างตัวตนใหม่ได้ และกรณีของก๊วย และตาล ที่การปฏิเสธความพิการเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาศักยภาพที่พวกเขา มีและทำให้พวกเขาต้องใช้ระยะเวลาในการยอมรับและทำความรู้จักกับตัวตนใหม่ของพวกเขา

3.1 “ฉันเป็นคนพิการ” การยอมรับในความพิการของหนุ่ม เมย์ และกวี

การตอบสนองต่อความพิการด้วยการยอมรับว่า “ฉันเป็นคนพิการ” ถือเป็นขั้นต้นของการตอบสนองต่อความพิการในเชิงบวก เป็นการเปิดใจนำไปสู่การยอมรับความพิการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป จนถึงขั้นเข้าใจว่าความพิการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ซึ่งบุคคลจะสามารถใช้ชีวิตร่วมกับความพิการได้อย่างแนบสนิทและมีอิสระในการเลือกเส้นทางชีวิตของตนเองสำหรับ หนุ่ม เมย์ และกวี ทั้งสามคนมีระดับของการยอมรับความพิการที่แตกต่างกันไป ซึ่งส่งผลให้พวกเขามีการแสดงออกตัวตนที่ต่างกัน หนุ่มเข้าใจได้ว่าความพิการที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต นั่นทำให้เขาสามารถยอมรับความพิการได้ในทันที สำหรับเมย์ เธอยอมรับความพิการและยังสามารถมองเห็นตนเองได้ในเชิงบวก ส่วนกวี เขายอมรับความพิการว่าความจริงที่เขาปฏิเสธไม่ได้ กวีพยายามทำความเข้าใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคือชีวิต แต่ด้วยความสูญเสียต่อร่างกายที่รุนแรงมาก กวีจึงอาจต้องใช้เวลาเพื่อเยียวยาร่างกายและจิตใจแม้ว่าเขาจะยอมรับมันได้ก็ตาม

หนุ่ม ประสบอุบัติเหตุอย่างรุนแรงและหมดสติไปสามวันเต็มๆ ได้ฟื้นขึ้นมาเผชิญกับความเป็นจริง เขาเห็นภรรยานั่งร้องไห้อยู่ข้างเตียง ประโยคแรกที่เธอพูดกับหนุ่มทั้งน้ำตาคือ “พ่อ หอมอดตัดขานะ” ภาพแห่งความจริงที่อยู่ต่อหน้าหนุ่ม ณ ขณะนี้คือเขากลายเป็นคนพิการที่สูญเสียขาซ้ายช่วงใต้เข่าลงมา เขาจะไม่สามารถเดินเช่นปกติได้อีกต่อไป เขาได้กลายเป็นสามีและเป็นพ่อที่พิการ ผลกระทบจากการสูญเสียครั้งนี้มีมากมายแต่หนุ่มกลับไม่จมอยู่กับความคิดด้านลบ

ฟื้นขึ้นมาแฟนบอก “พ่อ หอมอดตัดขานะ” ก็ตอบกลับไปว่า ช่างมันเถอะ เราล้มตามาคิดแต่ว่าเรายังอยู่ ร้องให้ทำไม่ต้องร้อง ให้กำลังใจเขา คิดแล้วว่ามันทำอะไรไม่ได้แต่เรายังอยู่ หอมเขาทำเต็มที่แล้ว คนที่ไปเห็นเราก็เป็นลม เราก็ต้องให้กำลังใจคนไปเยี่ยม เราต้องรักษาตัวเอง พยายามฝึกกินทั้งที่ไม่รู้ส กินเข้าไป คิดว่าของดีมันต้องอร่อยเพียงแต่เราไม่รู้รส

จากคำพูดของหนุ่มสะท้อนให้เห็นว่าเขามีทัศนคติในการมองโลกในเชิงบวก ซึ่งเกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติและเป็นการมองที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ความคิดของเขาปราศจากการปรุงแต่งด้วยกลวิธีใดๆ เพื่อป้องกันจิตใจตนเองจากเรื่องเลวร้าย ทั้งที่ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่ผู้ที่ต้องประสบกับความสูญเสียจะเข้าใจและยอมรับกับสิ่งนี้ แต่หนุ่มกลับเข้าใจมันในฐานะที่เป็นธรรมชาติของชีวิต ระดับขั้นของการยอมรับความพิการของเขายิ่งสูงกว่าทุกคน คือมองว่าความพิการเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประสบการณ์ชีวิตที่เขาผ่านมาถึง 48 ปีทำให้เขามีมุมมองต่อชีวิตต่างจากคนอื่น ๆ และด้วยพื้นฐานตัวตนของหนุ่ม เขาให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำหน้าที่บทบาทของพ่อที่ต้องดูแลหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทในอาชีพการงาน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมามีหน้าที่

เหล่านี้คือที่มาแห่งคุณค่าแห่งตัวตนของเขา แม้ร่างกายจะเปลี่ยนไปแต่การทำหน้าที่ยังคงอยู่ หนู่มจึงไม่ลังเลเลยที่จะยอมรับในสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อกลับมาทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้หนู่มสามารถรับมือกับช่วงวิกฤติของชีวิตได้ คือความศรัทธาในพุทธศาสนา หนู่มใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินชีวิตของเขา หลักคำสอนของศาสนาเป็นคำอธิบายในความสูญเสียที่เขาต้องเผชิญ ความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมสูงสุดของชีวิตทำให้หนู่มสนองตอบต่อความพิการด้วยความเข้าใจ

เมย์ เป็นหนึ่งในกลุ่มของผู้ที่สามารถยอมรับความพิการได้เช่นเดียวกับหนู่ม แม้ต้องถูกตัดขาทั้งสองข้างและไม่รู้ว่าอนาคตต่อจากนี้จะดำเนินชีวิตอย่างไร จะสามารถกลับไปเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ได้หรือไม่ แต่นั่นไม่สำคัญเท่าชีวิตที่ยังมีลมหายใจ ดังคำพูดที่อธิบายความรู้สึกของหนู่มเมื่อต้องถูกตัดขาว่า

ความรู้สึกตอนนั้นคือทำอะไรก็ได้ให้รอด เอรอด ยังไงก็ต้องอยู่ คิดอย่างเดียวว่าทำอะไรทำเลย หมอถาม รักแม่ไหม ก็บอกว่ารักก็กลัวตา รู้สึกให้กลัวตาไรเงี้ย เขาก็ว่าต้องตัดขานะ อยากอยู่กับแม่ไหม ถ้าอยากอยู่ก็ต้องตัดขา ถ้าไม่ตัดก็อยู่ไม่ได้ เราก็ก็นั่งร้องไห้เลย ร้องกับตัวเองนะร้อง แต่ไม่เคยร้องกับแม่เลย เราจะร้องแค่ความรู้สึกท้อนี่แหละ รู้สึกแบบ รู้สึกไม่ดีว่าที่เราเป็นแบบนี้มันไม่ดีกับตัวเอง รู้สึกเสียใจก็ร้อง แต่ก็เข้มแข็ง ทำใจได้ คิดอย่างเดียวว่าให้รอดอย่างเดียว

เมย์ต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ซึ่งนั่นสะท้อนถึงความรู้สึกของเมย์ว่าชีวิตมีคุณค่ามากมายเพียงใด สิ่งสำคัญที่ช่วยให้เมย์ยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นได้คือความรักความอบอุ่นที่เมย์ได้รับจากครอบครัวในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ครอบครัวได้ให้การสนับสนุนและหล่อหลอมให้ตัวตนของเธอเปี่ยมไปด้วยความมั่นใจ ยอมรับในตนเอง และมีทัศนคติต่อสิ่งรอบตัวในเชิงบวก สิ่งเหล่านี้เป็นภูมิคุ้มกันทำให้เมย์สามารถเผชิญต่อความสูญเสียร้ายแรงในชีวิตได้ นอกจากนี้ปัจจัยที่ทำให้เมย์กล้าเผชิญกับความจริงที่เกิดขึ้นได้คือ แม่ ไม่ใช่เพราะคำพูดที่สร้างกำลังใจจากแม่หากแต่เป็นน้ำตาที่ไม่เคยเหือดแห้งจากดวงตาของแม่ที่ทำให้เมย์ตระหนักได้ว่าเธอต้องเข้มแข็งเพื่อคนที่เธอรักมากที่สุดในชีวิต กล่าวคือนอกจากพื้นฐานความเป็นตัวตนที่เป็นเงื่อนไขให้บุคคลยอมรับความเป็นจริงได้แล้ว ปัจจัยภายนอกหรือการทำให้บุคคลอื่นอันเป็นที่รักและให้ความสำคัญยังเป็นพลังเสริมผลักดันให้บุคคลมีกำลังใจต่อสู้กับความเป็นจริงที่โหดร้ายของชีวิตได้

กวี ในขณะที่หนู่มยอมรับความสูญเสียที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจว่ามันคือส่วนหนึ่งของชีวิต สำหรับกวีชายหนู่มที่ต้องกลายเป็นคนพิการด้วยวัยเพียงสิบแปดปียอมรับได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคือความจริงที่เขาไม่อาจปฏิเสธ กวีสูญเสียขาซ้ายและแขนทั้งสองข้าง แม้ความเจ็บปวดทางกายนั้นแสนสาหัสเกินพรรณนา หากแต่ผลที่กระทบทางจิตใจกลับไม่รุนแรงอย่างที่หลายคนคิด

ผมเป็นคนแบบนี้ คือทำอะไรก็ทำ เราเป็นคนที่ไม่เยอะแยะมากมาย อาจจะคิดไม่เป็นรีเพล็กซ์ไม่รู้ บางคนเป็นแล้วจะรู้สึกว่ามันหดหู่ นั่นคือลักษณะของคนคิดเป็น แต่ถ้าคนคิดไม่เป็นก็อ้อ เหนือครับ มันไม่รู้จะตอบยังไง หมอบอกตัดขานะ เราก็บอก ครับ หมอบอกจะตัดให้น้อยที่สุดไม่ร้องไห้จะเชื่อไหม ไม่เคยร้องไห้เลย ไม่ใช่ไม่เสียใจเพียงแต่เราไม่พุ่มพวย อาจจะกังวลบ้างว่าต่อจากนี้จะทำอย่างไร

กวีกล่าวถึงตัวตนของเขาว่าเป็นคนคิดน้อย เขาจึงไม่ตกอยู่ในวังวนความคิดที่ตอกย้ำให้เกิดความรู้สึกด้านลบต่อตนเอง แต่ผู้วิจัยมองว่ากวีมีความสามารถในการจัดการกับความคิด การหยุดยั้งความคิดเชิงลบย่อมไม่ก่อให้เกิดการตีความซึ่งจะส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของบุคคล และสิ่งนี้ช่วยให้บุคคลทำใจยอมรับกับความสูญเสียได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามแม้กวีจะบอกว่าเขาเป็นคนไม่คิดมากแต่แน่นอนว่าการที่ต้องใช้ชีวิตต่อไปในสังคมนี้ด้วยอวัยวะทางการเคลื่อนไหวที่มีเพียงขา ขวาช้างเดียวนั้นย่อมสร้างความกังวลใจให้กับเขา การสูญเสียมากมายเช่นนี้ย่อมกระทบต่อความสามารถในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต แม้พิธีมิตแห่งความต้องการของกวีจะไม่ใหญ่โตเท่าบรรทัดฐานของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดทางร่างกายทำให้การเติมเต็มมันเป็นเรื่องยากเหลือเกิน กวียอมรับกับความเป็นจริงได้ในระดับหนึ่ง เขาพึงพอใจที่จะใช้ชีวิตภายในบ้านหรือพื้นที่ปลอดภัยของตนและแม่คือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กวีพยายามเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตัวเองเช่นเดียวกับแม่

การเผชิญกับความพิการของกวีมีความคล้ายคลึงกับหนุ่ม ทั้งคู่สามารถยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นกับตนได้ หนุ่มเลือกมองในมุมบวกและเขามีความเชื่อที่ยึดโยงกับศาสนาซึ่งทำให้เขามองเหตุร้ายที่เกิดขึ้นว่าเป็นเหตุและผลของกรรม หนุ่มให้คุณค่าด้านจิตวิญญาณเสมือนเป็นถนนสายคู่ขนานของชีวิต การที่ต้องเผชิญกับเรื่องเลวร้ายครั้งนี้ยิ่งทำให้หนุ่มแนบชิดกับเส้นทางสายนี้มากยิ่งขึ้น แต่สำหรับกวี เขาแทบไม่ได้เอ่ยถึงเรื่องของศาสนา เขาตระหนักในการทำความดีในฐานะที่มันเป็นหน้าที่อันพึงประสงค์ของมนุษย์ที่เกิดมาบนโลกใบนี้มากกว่าที่จะยึดโยงกับเรื่องของศาสนา เขาจึงเผชิญกับความพิการในฐานะที่เป็นความจริงของชีวิตและพยายามเดินต่อไปบนถนนสายเดิมที่ขรุขระมากขึ้นสายนี้

3.2 “ฉันไม่ใช่คนพิการ” ตัวตนที่ยากจะยอมรับของก๊วยและตาล

ตรงกันข้ามกับการยอมรับความพิการในเชิงบวกบุคคลที่ปฏิเสธความพิการมักบอกกับตนเองว่า “ฉันไม่ใช่คนพิการ” เขาไม่ต้องการให้ความหมายตนเองว่าเป็นคนพิการนั้นเป็นเพราะภาพของความพิการในความคิดของบุคคลรวมถึงของสังคมเป็นไปในเชิงลบแสดงถึงความหดหู่ใจ ความน่าสงสารไร้ความสามารถเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่พึงปรารถนาของตัวตนก๊วยและตาลก็คิดเช่นเดียวกัน ความรู้สึกของคนทั้งคู่ไม่แตกต่างกันพวกเขากลัวการต้องสูญเสียตัวตนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาก๊วยและตาลแสวงหาพื้นที่ให้กับตัวตนของพวกเขาอย่างยากลำบากคุณค่าแห่งตนของพวกเขาได้มาอย่างมีเงื่อนไขปราศจากความสามารถในการเล่นฟุตบอลก๊วยแทบไม่เห็นหนทางที่ตัวตนของเขาจะได้รับการยอมรับเช่นเดียวกับตาล ปราศจากอาชีพทหารเขาไม่เหลือสิ่งใดที่ก่อให้เกิดเป็นความภาคภูมิใจได้อีกเลย

ก๊วย ใช้ชีวิตในโรงพยาบาลถึงหกเดือน เข้าห้องผ่าตัดนับสิบครั้ง จากต้องตัดแค่หัวเข่าก็เลื่อนสูงขึ้นถึงต้นขา จากต้องตัดข้างเดียวเป็นสองข้าง มันยากยิ่งที่จะยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น มีแต่คำว่า “ทำไม” วนเวียนอยู่ในความคิด เป็นคำถามที่เขาไม่เคยได้คำตอบ เขายังคงสับสนและไม่กระจ่างชัดในความรู้สึกของตนเอง นั่นเป็นเพราะเขาทั้งสองข้างเป็นสิ่งที่เขาให้คุณค่ามากที่สุด เขาได้

ฝากอนาคตและความฝันทั้งหมดไว้กับมัน กุญแจไขคุณค่าของตนกับความสามารถในการเล่นฟุตบอล เมื่อเขาไม่สามารถทำมันได้อีกต่อไป คุณค่าที่เคยสัมผัสได้จึงเลือนหายไปด้วย“เห็นขาตัวเองครั้งแรก มันทำใจไม่ได้ไม่พูดไม่จากับใคร เป็นลมเลยนะ ตอนแรกตัดข้างเดียวก็แย่แล้ว ยื้ออีกข้างไว้ พอตัดอีกข้าง จบชีวิต จบกัน มันหมดแล้วทุกอย่าง”

ผลของความสูญเสียที่กระทบกับจิตใจของกุยมามากมายเกินพรรณนา ดังคำพูดของเขาที่ว่า “มันหมดแล้วทุกอย่าง” ความกังวลที่สุดของกุยตอนนี้คือ เขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไปในสภาพนี้ได้อย่างไร เขากังวลถึงอนาคตและยังโหยหาอดีตจนไม่อาจมองเห็นความเป็นจริงในปัจจุบัน บางสิ่งที่ฝังลึกในใจกลับมาตอกย้ำให้เขาได้สัมผัสความรู้สึกนั้นอีกครั้ง “ภาระที่ไม่มีใครต้องการ” กุยกิเช่นเดียวกันคนทั่วไปในสังคมที่ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมของการให้ความหมายในลักษณะขั้วตรงข้ามดีหรือเลว รวยหรือจน ปกติหรือไม่ปกติ มีคุณค่าหรือไร้คุณค่า เราต่างเติบโตมาท่ามกลางสังคมที่มีความเชื่อเช่นนี้ กุยกิเคยให้เงินแก่ขอทานผู้พิการด้วยความเวทนาสงสารโดยไม่คิดว่าวันหนึ่งเขาเองจะต้องกลายเป็นคนพิการ ประสบการณ์ที่ผ่านมารวมตัวเป็นความคิดความเชื่อของกุยที่มองความพิการในเชิงลบ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับบรรทัดฐานของสังคมที่ดีตราความพิการว่าไร้คุณค่า ไร้ความสามารถ และที่กระทบใจของเขามากที่สุดคือ คนพิการถูกมองว่าเป็นภาระต้องรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นซึ่งสิ่งนี้เคยเป็นเหตุผลที่ทำให้เขาผลักดันตัวเองให้พ้นจากสถานะที่ต้องคอยพึ่งพาผู้การดูแลรับผิดชอบชีวิตของตนเอง กุยกิยึดโยงตนเองไว้กับค่านิยมของสังคมภายนอกและรับเอาภาพสะท้อนของความด้อยค่าอันไว้เป็นภาพลักษณ์แห่งตนอย่างแนบสนิท ตัวตนของกุยจึงถูกกระทำทั้งจากสังคมและจากความคิดของตัวเอง ใจของกุยยังคงพุ่งไปด้วยฝันวันของความท้อแท้สิ้นหวังจนไม่อาจมองเห็นคุณค่าของตนได้

ตาล ก็ไม่ต่างจากกุยมักนัก ทหารผู้สูญเสียขาทั้งสองข้างจากน้ำมือของโจรที่ไม่เปิดโอกาสแม้ให้เขาได้หยิบปืนขึ้นสู้ เขาต้องกลายเป็นคนพิการที่ถูกพรากความฝันและอนาคตไปในชั่วพริบตาถึงให้เขามีชีวิตที่เหลือกับร่างกายที่ไร้ขา จิตใจของเขามีดมณเคว้งคว้างไร้ที่พึ่งไม่มีสิ่งใดพอจะเป็นกำลังใจให้เขาได้เลย ตาลจึงปล่อยตัวเองจมดิ่งลึกสู่หุบเหวแห่งความสิ้นหวัง

ตื่นมาแล้วยังไม่ตาย ดีใจ แต่เสียขาไปเสียใจมาก ๆ คิดถึงแฟนคนเดียว คนเดียวเท่านั้น เราไม่ได้ติดต่อกันอีกเลย ผมดันทุรนทุรายเพราะความเจ็บปวด ผิดหวัง โกรธแค้น...ที่ผมกลัวที่สุดตอนลาดตระเวนคือระเบิด สิ่งที่ไม่อยากเจอคือเจอ สิ่งที่ไม่อยากเจอคือเจอ แผลบนอก มันหมดทุกสิ่ง ตกอยู่ในความรู้สึกนี้ตลอดสองปี คิดในสิ่งที่ตัวเองขาด คิดในสิ่งที่ตัวเองพัง มันวนเข้ามา ผมเป็นคนที่ไม่ค่อยว่ายากมาก ไม่อยากคิดแต่มันมา คิดว่าแฟนจะรอไหม ชีวิตจะเอาอย่างไรต่อ ทำงานอะไรใครจะดูแล

แม้ตาลจะผ่านความยากลำบากในช่วงวัยเด็กมาได้ด้วยความอดทนอดกลั้น แต่เมื่อต้องเผชิญกับความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่และไม่คาดคิดมาก่อนเช่นนี้ ใจเขาไม่สามารถทานทนได้ ความรู้สึกโดดเดี่ยวไร้ที่พึ่งเกาะกุมในหัวใจของตาล คนรักที่เคยเป็นแรงใจให้เขาสร้างอนาคตก็กลับห่างหาย ไม่มีแม้ครอบครัวที่คอยให้กำลังใจ ยิ่งไปกว่านั้น “ครอบครัว” กลับซ้ำเติมชีวิตที่เหลืออยู่ของเขาจนแทบไม่เหลือพื้นที่สำหรับตาลบนโลกใบนี้

พ่อบอกกับคนอื่นว่ายังไงก็คือลูก จะดูแลเอง แต่การปฏิบัติไม่ใช่ ตอนเงินหมดเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน คือโดนปลดจากทหาร แล้วก็เงินหมด มันวิ่งเข้ามาทีเดียวเลย เครียดน้ำตาไหลเหมือนสายเลือด หมดแล้วชีวิตไม่มีแล้ว ตอนนั้นไปที่ระเบียง ผมเอามือเกี่ยวยกตัวขึ้นดูข้างล่าง แวบเดียวเท่านั้น คิดว่าถ้าผมลงไปไม่ตาย ผมหนักเลยนะ มันแปลก คิดแต่ว่ามันจะไม่ตาย ทั้งที่ชั้นหายใจก็ตายนะ ใจมันไม่กล้าพอ แต่ทุกอย่างมันหมดแล้วนะ ถ้าผมมีป็นตอนนั้นพี่ไม่ได้เห็นผมตอนนั้น ยิ่งเลยไม่อยู่แล้ว ถ้าผมมีป็นผมสาบานได้ ผมยิงตัวเอง

ตาลกำลังจะกลายเป็นคนพิการที่สิ้นเนื้อประดาตัว เงินจำนวนมากมายที่ถูกโอนมาด้วยน้ำใจและความปรารถนาดีของคนในสังคมถูกพ่อและพี่ชายเอาไปใช้จนหมดในเวลาอันรวดเร็ว จิตใจที่บอบช้ำแล้วซ้ำเล่าทำให้ตาลเป็นโรคซึมเศร้า อยู่คนเดียวล้าพังไม่พูดคุยกับใคร มองไม่เห็นเป้าหมายในชีวิต ไม่รู้ว่าจะอยู่ต่อไปเพื่ออะไร เขารู้สึกว่าชีวิตไร้ความหมายและตอกย้ำภาพลักษณ์นั้นด้วยการทำร้ายตัวเองโดยการทำทุกสิ่งให้ตัวเองแยลง เขาดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เก็บตัวไม่พูดคุยกับใคร และยังทะเลาะอาละวาดกับคนอื่นในบางครั้ง เงื่อนปมที่ฝังลึกในจิตใจจากการถูกกระทำในวัยเด็กบิดเกลียวแน่นขึ้นจนยากจะคลาย ตัวตนของเขาถูกดึงเข้าไปติดอยู่ในวังวนของความคิดเชิงลบจนมีอาจมองเห็นคุณค่าของตนเองได้เลย

ก๊วยและตาลต่างตอบสนองต่อความพิการด้วยการปฏิเสธมัน หากย้อนกลับไปดูการเดินทางในโลกของคนปกติ เขาทั้งคู่เริ่มสร้างตัวตนจากศูนย์หรืออาจเรียกว่าติดลบ พวกเขาต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการหลุดพ้นจากบางสิ่งที่กดทับตัวตนและหาพื้นที่ใหม่สำหรับแสดงออกตัวตน นอกจากความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพแล้วการได้รับยอมรับจากสังคมรอบข้างเป็นสิ่งที่ขาดหายไปจากชีวิตและพวกเขาโหยหามันมากที่สุด ความสำเร็จของพวกเขาแลกมาด้วยหยาดเหงื่อและหยดน้ำตา เมื่อได้มายืนในจุดที่ฝันไว้ พวกเขาจึงยึดโยงทั้งชีวิตไว้กับภาพลักษณ์นั้นและหวงแหนมันอย่างที่สุด แต่แล้วความพิการกลับพรากทุกสิ่งที่ได้สร้างมาให้สูญสิ้นในชั่วพริบตา พังทลายทุกอย่างให้กลับไปสู่ก่อนจุดเริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตาลถูกซ้ำเติมจากครอบครัวที่เคยกระทำต่อตัวตนของเขาจนเงื่อนปมที่มียิ่งฝังลึกลงในจิตใจ เมื่อความจริงของชีวิตเป็นสิ่งโหดร้าย ก๊วยและตาลจึงไม่สามารถยอมรับความพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตนได้

บทที่ 5

การสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนเมื่อเป็น “คนพิการ”

คุณค่าแห่งตนก่อเกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่ถูกสังขมายาวนานเท่าชีวิต คุณค่าที่สามารถเสริมสร้างให้เพิ่มพูนขึ้นและในขณะเดียวกันก็อาจถูกทำลายให้สูญสิ้นได้เช่นกัน เช่นกรณีการสูญเสียคุณค่าจากความพิการอันเป็นเหตุไม่คาดฝันที่กระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจของก๊วยและตาล ส่งผลให้พวกเขาจมอยู่กับความรู้สึกด้านลบจนไม่สามารถยอมรับภาพลักษณ์แห่งตนที่แปรเปลี่ยนไปได้ การปฏิเสธตัวตนสะท้อนถึงความรู้สึกเชิงลบที่พวกเขามีต่อตนเอง ในขณะที่หนุ่ม กวี และเมย์ ตอบสนองต่อความพิการด้วยการยอมรับ แต่ก็ด้วยระดับของการยอมรับที่ต่างกันไปด้วยเหตุนี้เงื่อนไขและปัจจัยในการสร้างตัวตนหลังความพิการของก๊วย ตาล หนุ่ม กวี และเมย์ จึงแตกต่างกัน เรื่องเล่าจากประสบการณ์ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่การตระหนักในคุณค่าแห่งตนหลังจากที่บุคคลทั้ง 5 ได้สูญเสียคุณค่าชุดเดิมของตนไป พวกเขาได้เข้าสู่กระบวนการสร้างและการดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตน คุณค่าชุดใหม่ที่ได้รับรู้เป็นการรวมตัวของความเชื่ออันหนักแน่นที่ก่อเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองถึงความเป็นจริงแท้ของชีวิตและนำพวกเขาไปสู่การมีอิสระในการนิยามความหมายของคุณค่าบนแนวทางของตน

1.จุดเริ่มต้นของการสร้างตัวตน: การค้นหาพื้นที่ปลอดภัย

สิ่งที่ผู้พิการได้รับจากพื้นที่แห่งนี้คือ ความรู้สึกปลอดภัยต่อตัวตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความพิการที่เกิดขึ้นส่งผลให้พวกเขาขาดความมั่นคงทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ในขั้นที่สอง (safety needs) ของมาสโลว์ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2549) เมื่อผู้พิการยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการในขั้นต้นนี้ได้ ย่อมเป็นการยากที่พวกเขาจะสัมผัสถึงคุณค่าของตนเอง ซึ่งเป็นความต้องการของมนุษย์ในลำดับที่สูงขึ้นต่อไป พื้นที่ปลอดภัยคือสังคมหน่วยเล็กๆที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้พิการที่ยังไม่สามารถยอมรับสถานภาพใหม่ของตนได้ เช่นกรณีของ ก๊วย ตาล และอาจารย์กวีที่แม้เขาจะยอมรับความพิการที่เกิดขึ้น แต่ด้วยสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้กวีต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เพื่อปรับตัวและปรับสภาวะจิตใจของตนให้มีความพร้อมสมารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้นอกจากพื้นที่ปลอดภัยสามารถสร้างความรู้สึกเชิงบวกให้เกิดกับผู้พิการแล้ว พื้นที่ปลอดภัยยังมีนัยยะของการปิดกั้นตัวตนและสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองในเชิงลบที่มีต่อตัวตนอยู่บ้างไม่มากนักน้อย ในขณะที่หนุ่มและเมย์ ไม่จำกัดตนเองให้อยู่ในพื้นที่ปลอดภัย นั่นเป็นเพราะเขาทั้งคู่ยอมรับตัวตนที่พิการในระดับที่สามารถก้าวออกสู่พื้นที่สาธารณะและใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติในสังคมได้

1.1.1 ก๊วย และ กวี บนพื้นที่ปลอดภัยแห่งแรก: ครอบครัวและโรงพยาบาล

ก๊วย มีชีวิตวัยเด็กที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงตนเอง ความรู้สึกอ้างว้าง โดดเดี่ยว ไร้ที่พึ่งพิง เป็นรสชาติชีวิตที่เขาคุ้นชิน เขาแทบไม่เคยสัมผัสกับความอบอุ่นจากพ่อและแม่เลย แม้ว่า

ครอบครัวเคยทำให้เขารู้สึกเหมือนไร้ตัวตน แต่ในช่วงโศกเศร้าของชีวิตเช่นนี้หัวใจของก๊วยกลับชุ่มชื้นขึ้นได้ด้วยความรักความห่วงใยจากทุกคนในครอบครัว เป็นครั้งแรกที่ตัวตนของก๊วยปรากฏชัดเจนในพื้นที่เล็กๆ แห่งนี้และเป็นสิ่งเดียวที่ช่วยประคองร่างกายและจิตใจที่เปราะบางของก๊วยในเวลานี้ แม้ว่าความปรารถนาดีจากทุกคนจะทำให้จิตใจของก๊วยพอมีกำลังขึ้นได้บ้าง แต่ความรู้สึกที่ค่อยจะกลับมาเสมอคือความหดหู่ท้อใจพร้อมกับคำถามเดิมที่ว่า “ทำไมต้องเป็นเรา” สะท้อนถึงความรู้สึกของก๊วยที่ยังไม่สามารถยอมรับว่าความพิการนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ซึ่งไม่แปลกเลยที่เขาจะคิดเช่นนั้น ก๊วยยังไม่สามารถละจากตัวตนเดิมของเขา ตัวตนเดิมที่เขาสร้างจนประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมและต่อตนเอง เขามีความสามารถที่เหนือกว่าทุกคนและทั้งหมดนี้แลงมาด้วยหยาดเหงื่อและหยดน้ำตา

นอกจากครอบครัวแล้วในช่วงเวลาเดียวกันนี้ยังมีอีกพื้นที่หนึ่งที่ทำให้ก๊วยเริ่มสัมผัสได้ถึงตัวตน นั่นคือที่โรงพยาบาล ก๊วยเริ่มปรับตัวและคุ้นชินกับสังคมในโรงพยาบาล เขาสนิทกับหมอ รวมถึงบุคลากรในโรงพยาบาลซึ่งต่างเอ็นดูและมีจิตวิทยาในการพูดให้กำลังใจ สิ่งที่เขาสะท้อนว่าพื้นที่แห่งนี้ได้สร้างความรู้สึกปลอดภัยให้เขาได้อย่างแท้จริงคือ การที่ก๊วยกลับมามีความมั่นใจจนกล้าที่จะสานสัมพันธ์กับพยาบาลสาวที่คอยดูแลเขาจนได้กลายเป็นแฟนกัน “อยู่โรงพยาบาลผมจะอารมณ์ดีหน่อย เพราะคนในโรงพยาบาลเก๋าสิบเปอร์เซ็นต์เป็นคนป่วย ไม่เหมือนคนข้างนอก พยาบาลก็จิตวิทยาดีเพราะเขาเจอคนไข้อย่างนี้เยอะดูแลให้กำลังใจเราดี เข้าใจเรา เขาจะไม่รังเกียจคนที่แบบเรา” คำกล่าวของก๊วยสะท้อนให้ผู้วิจัยรับรู้ว่าความปลอดภัยที่ก๊วยต้องการมากที่สุดในเวลานั้นคือ ปลอดภัยจากสายตาของคนภายนอกที่คุกคามความรู้สึกของตน ปลอดภัยจากการเปรียบเทียบกับคนภายนอกที่เกิดขึ้นภายในใจของตน ปลอดภัยจากปฏิกิริยาของคนภายนอกที่อาจกระทบต่อจิตใจของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากการตีความทางความคิดของผู้พิการที่กระทำต่อตนเอง สะท้อนถึงความกลัวและความไม่พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความรู้สึกด้านลบเหล่านี้ บ้านและโรงพยาบาลแม้จะเป็นพื้นที่ที่ช่วยเยียวยาจิตใจ เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อเกิดตัวตน แต่ในขณะเดียวกันก็มีนัยยะของการปิดกั้นตัวตน เป็นระยะเวลาร่วมสองปีที่ก๊วยจำกัดพื้นที่ของเขาให้มีเพียงบ้านและโรงพยาบาล

กวี เป็นอีกคนที่รู้สึกว่าโรงพยาบาลเป็นพื้นที่ปลอดภัย ระยะเวลาร่วมสองปีในสังคมเล็กๆ นี้เป็นช่วงของการพักฟื้นร่างกายและจิตใจของกวีเช่นเดียวกัน แต่กวีต่างจากก๊วย อาจกล่าวได้ว่าโรงพยาบาลคือพื้นที่แรกที่ปลอดภัยที่สุดของเขาในเวลานั้น ส่วนบ้านยังคงเป็นพื้นที่ๆ สร้างความกังวลในใจให้เขาไม่น้อยในระยะแรก นั่นเป็นเพราะเหตุการณ์ร้ายแรงที่ทำให้กวีต้องสูญเสียขาซ้ายและแขนทั้งสองข้างถูกเก็บเป็นความลับของครอบครัว เพื่อไม่ให้แม่ของเขาได้รับรู้ การเลือกที่จะปกปิดความจริงนี้บ่งบอกว่ากวีในฐานะลูกชายคนเล็กของครอบครัวมีความสำคัญมากเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อแม่ของเขา และแม่ก็สำคัญที่สุดสำหรับกวี สิ่งที่ดีอยู่ในใจกวีตลอดมาคือความสูญเสียครั้งนี้ทำให้แม่ต้องเสียใจ และเขากังวลถึงวันที่แม่จะได้รู้ความจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้น เขารู้ว่าแม่ต้องใจสลายและเขาเสียใจที่เป็นต้นเหตุทำให้แม่ต้องรู้สึกเช่นนั้น แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นความรู้สึกเชิงลบที่คลั่งคลุ้งในใจกวี แต่มันก็เป็นแรงผลักดันให้เขาพยายามดูแลตัวเองให้ได้มากที่สุดเพื่อให้แม่

เห็นว่าเขายังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ กวีจึงมีเพียงพ่อและพี่ชายที่เวียนมาดูแลในขณะที่รักษาตัวในโรงพยาบาลและสถานที่นี้ได้กลายเป็นบ้านหลังใหม่ของเขา สังคมที่นี้เปรียบเสมือนครอบครัว สิ่งที่กวีรู้สึกไม่ได้ต่างจากก๊วยคือ ที่โรงพยาบาลมีคนประสบชะตากรรมเดียวกันกับเขามากมาย ความเจ็บปวด ความสุข ความทุกข์ ความเห็นอกเห็นใจถูกแบ่งปันให้กันและกัน

ระหว่างที่เจ็บปวดตรงนั้นมันเรื่องให้เรายอมยิ้มได้ตลอด มันมีเยอะแยะมากมายเลยชีวิตตรงนั้น มันไม่ใช่ว่าอยู่โรงพยาบาลแล้วจะต้องหดหู เศร้าใจ เจ็บปวด มันมีบางมุมบางเวลาที่ทำให้เรายิ้มกึกก็มิฉะนั้นเวลาทำแผล ตอนกินข้าวก็สนุกเฮฮากัน พอกินข้าวเสร็จ เจ็บบ จะโดนเช็ดไหมวันนี้ เอ๊ะใครจะมาทำแผล คือทุกคนจะเจ็บบึงหน้าซัดกันหมด คือพยาบาลจะมีหมอนเบาะต่างกัน ถ้าวันนี้คนนี้ขึ้นเวรปั๊บรู้เลยว่าวันนี้เจ็บหนัก คือมันมีทุกอย่าง แค่งไปแช่น้ำยาที่ก็สุดๆ แล้ว เวลาทำเสร็จแล้วเรายิ้มได้ไอ้คนที่ต่อจากเรานี้สิ ก็คุยกันแซวกัน มันเป็นสังคมที่มีทุกมุม มีทุกความรู้สึกในนั้น ทั้งเรื่องขำ เรื่องสนุก ทั้งคนเจ็บเองทั้งคนมาเยี่ยม สนุกปนเจ็บปวด

กวีเล่าถึงประสบการณ์ช่วงที่อยู่ในโรงพยาบาลด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ แม้จะเป็นช่วงเวลาแห่งความทุกข์กายแต่ความทรงจำของเขากับสถานที่แห่งนี้คงยังอบอวลไปด้วยมิตรภาพ ความรู้สึกร่วมกันของคนในพื้นที่นี้สร้างความไว้วางใจในตัวตนให้กันและกัน กวีจินตนาการไม่ได้เลยว่าเมื่อพ้นจากที่แห่งนี้เขาจะดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างไร เขาตัดสินใจจะตั้งต้นชีวิตใหม่ที่บ้านเกิดและจะเป็นครั้งแรกที่จะได้กลับไปเจอแม่และเพื่อนเก่าซึ่งน้อยคนนักที่รู้ว่าเขาได้กลายเป็นคนพิการ

เมื่อกวีจะต้องออกจากโรงพยาบาลเพื่อไปเผชิญกับโลกใบเดิมด้วยสถานภาพใหม่ ความกังวลที่วนเวียนอยู่ในความคิดของเขาตลอดสองปีกำลังจะปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม การก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัยคือช่วงเวลาของการเผชิญกับความกลัวในใจของบุคคล กวียอมรับว่าตอนนั้นเขารู้สึกอายด้วยร่างกายที่ผิดไปจากปกติอย่างมาก เขากลัวว่าคนรอบข้างจะยอมรับเขาไม่ได้ แม้ความกลัวจะเกาะกุมหัวใจแต่ความเป็นจริงเป็นก็สิ่งที่เขาต้องเผชิญด้วยตัวเอง “วันแรกที่แม่เห็นแกว่งมากอดแล้วเป็นลมไปเลย นั่นคือสิ่งที่รู้สึกว่ารู้สึกผิดที่ทำให้แม่เสียใจคือสิ่งที่อยู่ในใจ ทำให้แม่ต้องร้องไห้.. แม่ไม่ว่าอะไร ไม่พูดอะไร ความเจ็บปวดพ่อแม่ก็มีอยู่แล้ว แต่ก็คงไม่รู้จะพูดยังไง เพราะบางทีน้ำที่มันใสอยู่แล้ว เราไม่ต้องไปกวนให้มันขุ่น”

ครอบครัวของกวีมีความรักห่วงใยอาทรกันและกัน สิ่งเหล่านี้มิได้กลั่นกรองออกมาเป็นคำพูด หากแต่เป็นการแสดงออกด้วยการกระทำ เขากล่าวว่ามันเป็นความรู้สึกอบอุ่นอย่างที่ไม่เป็นที่ไหนใดเสมอเหมือน ซึ่งเขาหมายรวมถึงเพื่อนเก่าและคนในหมู่บ้านที่ไม่มีคิดใคร่รังเกียจเขา กวีอาจมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับเพื่อนบ้างแต่กวีรู้สึกว่าเขาไม่ถูกทอดทิ้ง แม้แต่ต้นไม้ พุ่มหญ้า ท้องฟ้าที่บ้านเกิด ก็มอบความรู้สึกพิเศษนี้ให้เขาเช่นกัน บ้านจึงกลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยของกวีนับจากนั้น เขาฝึกฝนจนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แม้กวีจะสามารถยอมรับได้ว่า “ฉันเป็นคนพิการ” แต่ลึกๆแล้วเขายังคงกังวลเรื่องการดูแลชีวิตตนเองต่อจากนี้ เขาจำกัดตนเองให้อยู่เพียงพื้นที่ปลอดภัยจนเวลาล่วงเลยไปถึงหกปี ก่อนที่ความรู้สึกบางอย่างจะเกิดขึ้นและผลักดันให้เขาก้าวสู่โลกภายนอกอีกครั้ง

ประสบการณ์บนพื้นที่ปลอดภัยในโรงพยาบาลของกุ่มและกวี สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์บางอย่างที่ทำให้ทั้งคู่สามารถสร้างการรับรู้ต่อตัวตนในเชิงบวก กล่าวคือพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้พวกเขาได้เป็นทั้งผู้รับและผู้ให้กำลังใจผู้อื่น ในขณะที่พื้นที่ภายนอกอาจมองพวกเขาเป็นเพียงผู้รอรับความช่วยเหลือจากสังคม การมีฐานะเป็น “ผู้ให้” สามารถสร้างคุณค่าให้กับความรู้สึกของบุคคลได้เป็นอย่างดี เป็นวิธีการที่ช่วยยกตัวตนและสร้างคุณค่าให้เกิดในใจของบุคคลได้

1.1 ตาลกับการพยายามหาพื้นที่ปลอดภัยหลังความพิการ

หากเปรียบเทียบพื้นที่ปลอดภัยเป็นเสมือนโรงเพาะชำต้นกล้าให้แข็งแรงก่อนที่จะถูกปลูกลงดินให้เติบโตเป็นไม้ใหญ่ ปราศจากพื้นที่นี้แล้วตัวตนของผู้พิการที่ยังไม่สามารถยอมรับสถานภาพที่เปลี่ยนไปของตนอาจต้องสูญสลายไปดังเช่นกรณีของตาล พื้นที่ปลอดภัยของตาลควรจะเป็นสังคมในโรงพยาบาลเช่นเดียวกับกุ่มและกวี หมอและพยาบาลต่างเข้าใจคนปกติที่ต้องพิการเช่นเขายิ่งกว่านั้นตาลยังได้รับน้ำใจจากคนในสังคมที่มอบความช่วยเหลือททารผู้เสียสละ ทำให้ตาลรู้สึกได้ถึงคุณค่าของตัวตน เขาไม่ได้ถูกทอดทิ้งและยังพอเห็นแสงแห่งความหวังที่จะช่วยให้เขาให้ดำเนินชีวิตต่อไป แต่ความรู้สึกด้านบวกเหล่านี้กลับถูกกลบไปหมดสิ้นด้วยเหตุการณ์บางอย่างที่จุดรั้งตัวตนของเขาให้กลับจมอยู่ใต้ความทุกข์ผลของระเบิดที่ทำให้บาดเจ็บเจียนตายจนต้องกลายเป็นทหารที่ไร้ชานาจะเป็นสิ่งเลวร้ายที่สุดที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตของคนหนึ่งคน แต่สำหรับตาลมันกลับมีสิ่งเลวร้ายยิ่งกว่าเข้ามาซ้ำเติม จนเขาคิดที่จะจบชีวิตที่แสนโหดร้ายนี้ด้วยความตาย

ช่วงที่ตาลรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ครอบครัวเป็นสิ่งที่สุดท้ายที่เขาเหลืออยู่และควรจะเป็นพื้นที่ๆ พอพึ่งพิงได้ในยามวิกฤติ แต่มันกลับไม่เป็นเช่นนั้น หลังจากข่าวของตาลแพร่ออกไปมีความช่วยเหลือหลั่งไหลเข้ามามากมายทั้งจากหน่วยงานราชการและคนในสังคม เงินหลักแสนหรืออาจถึงหลักล้านถูกโอนมาเพื่อให้ความช่วยเหลือและเป็นการกำลังใจให้เขาได้สู้ชีวิตต่อ พ่อของตาลเป็นผู้ดูแลเงินทั้งหมดในบัญชี เวลาผ่านไปไม่ถึงเดือนเงินจำนวนมากมายก็หมดไปอย่างรวดเร็ว และข่าวร้ายที่เขาได้รับรู้คือเรื่องหนึ่งคือใกล้ถึงเวลาที่เขาจะถูกปลดประจำการซึ่งจะครบกำหนดสองปีที่เขาได้สิทธิการรักษาฟรี นั่นหมายถึงเงินจะกลายเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิต ตาลไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป เขารู้สึกโกรธแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้นอกจากเก็บตัวอยู่เพียงลำพัง “ผมถูกปลดประจำการ ผมจะไม่ได้สิทธิอะไรเลย รักษาฟรีไม่ได้ เครียดมาก หน้าข้าพ่อยังเอาเงินไปหมด ผมอยากฆ่าตัวตาย ยิ่งกว่าตอนเสียขา มันคูณสิบเข้าไป โกรธพ่อกว่าๆ พอรู้ว่าเงินหมดผมไล่พ่อกลับบ้าน ใช้คำว่าไล่เลย ผมอยากอยู่คนเดียว หลังจากนั้นพี่ชายก็เริ่มเข้ามา สับเปลี่ยนกัน”

สิ่งที่ตาลเล่าสะท้อนความรู้สึกของเขาขณะนั้น พีระมิตแห่งความต้องการที่ตาลพยายามจะเติมเต็มมันในแต่ละขั้นได้พังทลายลงไม่เหลือ เขาขาดไปเสียทุกอย่าง ปัจจัยในการดำรงชีพ เงิน ความมั่นคงในชีวิต แม้แต่ความรักที่เคยมีก็ห่างหายไป เมื่อไม่มีสิ่งใดให้ใจยึดเหนี่ยว ไม่มีพื้นที่สำหรับตัวตน ตาลจึงคิดฆ่าตัวตายและเขาตัดสินใจทำมันจริงๆ แต่โชคที่วันนั้นนั้นความคิดของเขาจินตนาการไปไกลกว่าการกระทำ เขาคิดว่าหากการหล่นจากตึกห้าชั้นไม่คร่าชีวิตเขา แต่ทำให้เขาต้องพิการมากไปกว่าที่เป็นอยู่ เขาคงต้องทรมานแสนสาหัสกับชีวิตที่เหลือ เมื่อหาทางออกให้กับ

ชีวิตไม่ได้ตาลจึงตกอยู่ในอาการซึมเศร้า ไม่พูดคุยกับใคร เขามองตนอย่างด้อยค่าและไร้ความสามารถ ความเชื่อเช่นนั้นยิ่งทำให้ตาลทั้งชีวิตให้เป็นไปตามความคิด

เรื่องราวบนพื้นที่ปลอดภัยของก๊วย กวี และการแสวงหาพื้นที่ปลอดภัยของตาล สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของสังคมแวดล้อมอันเป็นปัจจัยภายนอกที่ช่วยโอบอุ้มตัวตนของผู้ที่ได้รับความสูญเสียให้ผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติของชีวิต การจมอยู่กับตัวเองเฝ้าตอกย้ำถึงความสูญเสียไม่ช่วยให้บุคคลสร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาได้ ตรงกันข้ามกลับเปิดช่องให้ความด้อยค่าเข้าครอบงำตัวตน สิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อตัวตนของบุคคลเสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ที่ขาดความมั่นคงทางจิตใจ เช่นนั้นแล้วบุคคลแวดล้อมและนักจิตวิทยาให้คำปรึกษาจึงต้องตระหนักถึงความรู้สึกด้านลบที่ซ่อนที่อยู่ภายในใจของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการและแสดงออกอย่างระมัดระวังบนพื้นฐานของความเข้าใจ สร้างพื้นที่สำหรับตัวตนให้กับพวกเขาเพื่อให้เสริมสร้างกำลังใจจนสามารถเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิตได้ในที่สุด

2. เงื่อนไขและจุดเปลี่ยนของชีวิตที่นำไปสู่การยอมรับความพิการและการสร้างตัวตนใหม่

เมื่อเงื่อนไขของสังคมภายนอกได้จำกัดอิสระในการสร้างตัวตนของผู้ที่ยังไม่สามารถยอมรับกับความพิการได้ เช่นกรณีของก๊วย ตาล รวมถึงกวีที่แม้เขาทำใจยอมรับกับความพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ด้วยร่างกายที่ผิดไปจากปกติอย่างมากจึงเป็นอุปสรรคในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคม ความกลัวที่จะไปในที่ที่ไม่คุ้นชินทำให้บ้านกลายเป็นพื้นที่เดียวสำหรับตัวตนของกวีและผู้วิจัยเห็น“ความกลัว”นี้ปรากฏในใจของก๊วยและตาลเช่นเดียวกัน ส่งผลให้พวกเขาใช้ชีวิตอยู่กับภาพลวงแห่งตน ปลดปล่อยความปรารถนาที่แท้จริงให้จมหายไปได้โดยไม่มีโอกาสได้ทบทวนสำรวจสิ่งเหล่านี้จากภายใน การสร้างตัวตนใหม่ของพวกเขาจะไม่สามารถเริ่มขึ้นได้เลยหากพวกเขาไม่ทลายกำแพงแห่งความกลัวและขยายพื้นที่ให้กับตัวตนได้มีอิสระในการดำรงชีวิตในสังคมนอกพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งต่างจากกรณีของหนุ่ม และ เมย์ ที่สามารถยอมรับในความพิการและเริ่มสำรวจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงเพื่อสร้างตัวตนใหม่ได้ในทันที

2.1 การเข้ารับบำบัดทางจิต จุดเปลี่ยนชีวิตของตาล

ตาล ถูกส่งตัวไปรับการบำบัดทางจิตด้วยอาการของโรคซึมเศร้า เป็นครั้งแรกที่เขายอมเปิดใจเล่าเรื่องราวชีวิตที่แสนโหดร้ายตั้งแต่วัยเด็กจนถึงสิ่งที่เขาประสบอยู่ในปัจจุบันกับจิตแพทย์และพยาบาลอาวุโสท่านหนึ่งเพื่อขอคำปรึกษา การถูกกระทำซ้ำๆ เกิดเป็นเงื่อนไขที่ซับซ้อนในใจของเขา ตลอดเวลาที่ผ่านมตาลปิดตัวเองไม่เผยความทุกข์ใจให้ใครได้รับรู้ ซึ่งเป็นเพราะความรู้สึกเชิงลบที่เขามีต่อตนเอง ตัวตนที่ถูกกดทับจนเขาคิดว่าตนไม่มีความสำคัญ เขาอยากเก็บกดเรื่องราวที่แสนโหดร้ายเหล่านี้ให้จมหายไปได้เพียงความคิดตน แมต่อนี้ที่เขาย้อนเล่าเรื่องราวในอดีตน้ำเสียงและแววตาของตาลคงแฝงไปด้วยความเจ็บปวด การพยายามหาทางออกด้วยตนเองยิ่งคิดก็ยิ่งจมลึกจนมองไม่เห็นหนทาง ยิ่งคิดยิ่งตอกย้ำความรู้สึกไร้คุณค่า ตาลไม่มีเพื่อนสนิท ชีวิต

ที่ต้องเร่ร่อนตามครอบครัวไปไม่มีหลักแหล่งทำให้เขาไม่มีสังคมกลุ่มเพื่อนและเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เขาค่อนข้างจะมีปัญหาในการเข้าสังคมจนถึงปัจจุบัน ครั้งแรกที่ตาลเปิดใจระบายทุกเรื่องราวให้ใครสักคนฟัง มันทำให้เขาคลายความรู้สึกที่อัดอั้นในจิตใจไปได้มาก “หมอส่งผมไปพบจิตแพทย์ จิตแพทย์เขาไม่ทำอะไรนะ เขาฟัง ให้เราได้ระบาย ให้เราเอาออก มันเหมือนอัดอยู่ข้างใน คล้ายๆ เกือบกด หลังจากที่เขาเข้าไปมันก็ดีขึ้น โลงเลย ดีมาก หลังจากที่เราระบายเหมือนโกรธแค้นอะไรสักอย่าง มันหมด ถ้าเราเก็บไว้มันก็ไม่หมด นี่มันเป็นจิตบำบัดหรืออะไรสักอย่างหนึ่งนี่แหละมันทำให้ผมเริ่มเห็นแสงสว่างขึ้นมา”

การได้ระบายออกมาเป็นคำพูดช่วยรื้อสิ่งที่ทับถมอยู่ในจิตใจของตาลให้เบาบางลงและยังเปิดโอกาสให้เขาได้ทบทวนความเป็นจริงของชีวิตที่ ทำให้ตาลมองเห็นปัญหาและได้มุมมองวิธีคิดเชิงบวกที่ทำให้คลายความกังวลลงได้มาก เปลี่ยนความครุ่นคิดที่จากคำว่า ‘ทำไม’ เป็น ‘อย่างไร’ การได้เรียบเรียงเล่าเรื่องราวของตนจึงเป็นเสมือนการได้ทบทวนในสิ่งที่ผ่านมาและทำให้บุคคลมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง รับรู้ทั้งความคิดด้านบวกและลบที่มีอยู่ในตน มีความกระฉ่างชัดในความรู้สึก

2.2 การเข้ากลุ่มคนพิการ จุดเริ่มต้นของการสร้างตัวตนของก๊วย และ ตาล

การก้าวสู่พื้นที่สาธารณะของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับที่สูงขึ้นของการยอมรับความพิการในเชิงบวก เหนือสิ่งอื่นใดจุดเปลี่ยนผ่านนี้เป็นช่วงเวลาที่บุคคลกล้าที่จะสัมผัสกับความรู้สึกด้านลบในจิตใจ ความกลัว ความไม่มั่นใจ ความลังเล และด้วยแรงผลักดันบางอย่างทำให้พวกเขาพร้อมที่จะเผชิญกับความรู้สึกเหล่านี้ กลุ่มคนพิการถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรู้ตัวตนใหม่ที่ช่วยเปิดรับการเรียนรู้ เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง สร้างความมั่นใจ และสามารถแสดงออกตัวตนได้โดยไม่ต้องซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่ที่คุ้นชิน และจากจุดนี้ผู้พิการจะเริ่มตระหนักได้ว่าเขาสามารถทำประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยที่ความพิการมิได้เป็นอุปสรรคยิ่งใหญ่ของชีวิต อิทธิพลของกลุ่มคนพิการสะท้อนให้เห็นในประสบการณ์ของทั้ง ก๊วย ตาล และกวี แต่มีความชัดเจนมากที่สุดในการณีก๊วย สำหรับกรณีของตาลผู้วิจัยมองว่าแม้กลุ่มคนพิการเป็นปัจจัยยิ่งใหญ่ที่ช่วยสร้างตัวตนให้กับตาลแต่จุดเปลี่ยนที่ช่วยดึงตัวตนเขากลับมาได้นั้นคือการได้รับการบำบัดทางจิตโดยจิตแพทย์ ส่วนกวีแม้ว่ากลุ่มคนพิการจะเป็นพื้นที่แรกหลังจากที่เขาตัดสินใจก้าวออกจากบ้าน แต่ความเป็นตัวตนของกวีได้เริ่มก่อตัวตั้งแต่วัยเยาว์ที่เขาอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย กลุ่มคนพิการจึงไม่ได้เป็นเงื่อนไขของการสร้างตัวตนของกวีเท่าไรนัก

ก๊วย จุดพลิกผันครั้งสำคัญของชีวิตก๊วยเริ่มจากการที่เขาได้เห็นข่าวของนักกีฬาคนพิการในโทรทัศน์ เป็นครั้งแรกที่เขาเห็นคนที่ไม่ใช่แขนไม่มีขาสามารถว่ายน้ำได้ ก๊วยผูกพันกับกีฬา ม้านเคย เป็นทุกสิ่งในชีวิตเขา ภาพที่เห็นจึงปลุกความเป็นนักกีฬาในตัวเขาขึ้นมาอีกครั้ง ปลุกความเป็นนักสู้ที่มีความมุ่งมั่นอันเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวตนเดิมของก๊วย ด้วยการสนับสนุนของแม่ เขาจึงไปสอบเข้าที่ศูนย์คนพิการที่ส่งเสริมได้ให้ฝึกอาชีพและเล่นกีฬาควบคู่กันไป มีผู้เข้าสอบนับร้อยแต่รับเพียงแค่ยี่สิบคน นี่เป็นหนึ่งในไม่กี่ครั้งที่ก๊วยได้สัมผัสกับความรู้สึกภาคภูมิใจในสถานภาพคนพิการ

และเป็นครั้งแรกที่เขาจะก้าวเข้าสู่สังคมของคนพิการ เขาทั้งดีใจและตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่ที่กำลังรอเขาอยู่ แต่ไม่ว่าก๊วยจะวาดภาพสังคมใหม่แห่งนี้ไว้น่าตื่นเต้นสักเพียงใด โลกแห่งความจริงไม่เคยมีสิ่งใดง่ายตายสำหรับเขาและมันคือจุดเริ่มต้นของเส้นทางแห่งการสร้างตัวตนของก๊วย

เมื่อก้าวเข้าสู่ศูนย์คนพิการ ภาพที่ปรากฏต่อหน้า คือคนพิการมากมายหลายประเภท กำลังทำกิจวัตรประจำวันด้วยวิธีเฉพาะของพวกเขา บางคนไม่มีแขน บางคนไม่มีขา บางคนเคลื่อนไหวโดยการคลาน บ้างก็ใช้ปากช่วยคาบข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ภาพเหล่านั้นสะกิดให้เกิดความรู้สึกบางอย่างในใจของเขา “ผมนอนร้องไห้อยู่สามคืน ทำใจไม่ได้ที่ต้องมาอยู่กับคนพิการบางคนก็เป็นแต่กำเนิด บางคนก็แขนขาเสียแล้วก็มานอนอยู่ด้วยกัน ผมเคยอยู่แต่สังคมคนปกติ ก็คิดในใจว่านี่มันตัวอะไร เราคิดว่าเรายังเป็นคนปกติอยู่นะ เรายังดูดีกว่าพวกเขา” การขยายพื้นที่ออกสู่สังคมเป็นเหมือนบททดสอบจิตใจของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ เป็นเรื่องยากที่จะยอมรับว่าตัวเขาคือส่วนหนึ่งของกลุ่มคนพิการนี้ เขาปฏิเสธที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่น่ารังเกียจแห่งนี้เพราะเขาใช้มุมมองที่ถูกชี้นำโดยวาทกรรมของสังคมคนปกติมาตัดสินโลกของคนพิการ จึงเกิดความบิดเบือนระหว่างตัวตนที่เป็นจริงและตัวตนที่ก๊วยมองเห็นตนเอง ตราบใดที่บุคคลยังไม่มีภาวะกระจ่างชัดในตน เขาจะติดกับดักของการใช้กลไกป้องกันทางจิตและไม่สามารถยอมรับตัวตนตามความเป็นจริงได้ อย่างไรก็ตามแม้ความกลัวจะเป็นความรู้สึกเชิงลบ แต่ความกลัวก็เป็นสัญญาณที่บ่งบอกถึงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงบางอย่างและความกลัวถือเป็นส่วนหนึ่งของการก้าวข้ามไปสู่การรู้จักตัวตนที่แท้

ที่ทำให้แข็งแกร่งรับสภาพตัวเองได้ก็ที่ศูนย์คนพิการนี้แหละ คือหนึ่งมันอยู่ที่ใจ ที่ผมทำใจไม่ได้เพราะผมเคยเป็นคนปกติอยู่แต่สังคมปกติ สองผมเปลี่ยนความคิดใหม่ว่าเราเป็นคนพิการแล้ว ถ้ายอมรับสภาพตัวเองที่เป็นคนพิการไม่ได้ เราก็อยู่ในสังคมไม่ได้ ก็ต้องอยู่แต่กับครอบครัว อยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยม เมื่อไหร่ที่รับสภาพตัวเองได้โลกก็จะมีที่สำหรับเรา แม้ไม่ได้สูงเหมือนคนปกติ อยู่ในโลกคนพิการ ก็ยกระดับมันดีกว่าอยู่ในบ้านเฉยๆ ใช้ชีวิตให้มีความสุขในโลกของคนพิการไป

ช่วงเวลาในศูนย์คนพิการให้โอกาสก๊วยได้สำรวจตนเองซึ่งเขาพบว่าคนพิการเช่นเขามีศักยภาพสามารถที่จะทำในสิ่งต่างๆตามที่ใจต้องการได้หากไม่ปิดกั้นตัวเอง การรวมกลุ่มกับเพื่อนทำให้เขากล้าที่จะเปิดพื้นที่สู่สังคมภายนอกได้โดยไม่หวาดระแวงต่อสายตาผู้คน อย่างไรก็ตามก๊วยจะสามารถละภาพลวงแห่งตน ด้วยการทิ้งภาพลักษณ์ของคนพิการที่ไร้ความสามารถและมุ่งสู่การมีทิศทางของตนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน หากแต่เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านสู่ตนใหม่อย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป ประสบการณ์ที่จะผ่านเข้ามาย่อมมีทั้งด้านบวกและลบ ความรู้สึกกลัว สับสน ไม่มั่นใจ ผิดหวัง สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาบนเส้นทางของการค้นหาตัวตนใหม่ สำหรับก๊วยแม้ว่าเขาจะยอมรับความพิการ ยอมรับตนเองได้ในระดับที่สามารถก้าวสู่สังคมภายนอกอย่างอิสระมากขึ้น แต่ด้วยความเชื่อที่ถูกพันธนาการด้วยวาทกรรมของสังคมมาตลอดชีวิต ลึกๆในใจแล้วเขายังคงคิดเปรียบเทียบโลกของคนปกติกับโลกคนพิการ และดูเหมือนในความคิดของเขาโลกทั้งสองแยกออกจากกัน โลกของ

คนปกติคงอยู่เหนือโลกคนพิการเสมอ เขาปรับคำจำกัดความของความว่า “ความสุข” ให้แคบลง เพื่อที่จะได้สัมผัสกับความสุขในโลกใหม่เล็กๆใบนี้

ตาล แม้ว่าจุดเปลี่ยนในการยอมรับตนเองของตาลจะเริ่มต้นจากการได้รับการบำบัดทางจิต แต่กลุ่มคนพิการก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งช่วยให้ตัวตนของเขาปรากฏภาพที่ชัดเจน “พอหลังจากย้ายมาตึกมวก. นั้นแหละที่ทำให้ผมได้กำลังใจเยอะมาก จากเพื่อนๆ อันดับแรก เพื่อนทหารที่พิการเหมือนกัน หัวอกเดียวกัน บางคนขาขาด บางคนตาบอด บางคนอัมพาต เราก็มเริ่มมีความคิดว่าเขายังหนักกว่าเรา เรายังมีมือนะ ยังมีความรู้สึก เรายังทำได้ มันเพิ่มให้เรา มันสร้างกำลังใจให้กับตัวเอง”

อิทธิพลของกลุ่มมีความสำคัญเสมอและเป็นหนึ่งในปัจจัยภายนอกที่ทำให้บุคคลมองเห็นคุณค่าของตนเอง การเปรียบเทียบตัวเรากับกลุ่มเพื่อนอาจทำให้เกิดได้ทั้งความรู้สึกด้อยกว่าหรือดีกว่า ขึ้นอยู่กับบุคคลว่าจะเลือกมองในมุมใด กรณีของก๊วยเมื่อแรกที่เขาก้าวสู่สังคมคนพิการ ก๊วยปฏิเสธว่าเขาไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสังคมนี้ เพราะเขามองคนพิการด้วยสายตาของคนปกติและยึดติดกับสิ่งที่เคยมีนั่นคือตัวตนเดิมที่เปี่ยมด้วยคุณค่าจากการชื่นชมยกย่องของคนรอบข้าง แต่สำหรับตาลทันทีที่เขาได้เข้ากลุ่มคนพิการ เขากลับรู้สึกได้ในทางบวกว่าตนไม่โดดเดี่ยวอีกต่อไป นั่นเป็นเพราะตาลเคยถูกหักหลังโดยพ่อและพี่ชายซึ่งเป็นบุคคลที่เขาให้ความไว้วางใจมากที่สุด ทำให้จิตใจของเขาบอบช้ำยิ่งกว่าการต้องสูญเสียตา ตาลปรารถนาที่จะเติมเต็มในสิ่งที่เขาขาดนั่นคือความรัก ความจริงใจ ความเอื้ออาทรจากผู้อื่นซึ่งไม่ต่างจากตัวตนก่อนพิการ เขาโหยหาสิ่งเหล่านี้มาชั่วชีวิต และบ่อยครั้งที่เขาจะมีประสบการณ์ของการถูกเชิดชูตัวตนเหมือนที่ก๊วยเคยได้รับในฐานะนักกีฬา ตาลจึงไม่ได้ยึดติดกับตัวตนในโลกใบเดิมของเขา ทำให้เขาสามารถเปิดใจยอมรับตนเองในฐานะผู้พิการได้มากขึ้นตามลำดับ ตาลเริ่มมองเห็นอนาคตของตน เห็นหนทางที่จะดูแลชีวิตได้ต่อจากนี้ เขามีงานที่มูลนิธิรองรับหลังจากที่ออกจากโรงพยาบาล เมื่อได้คลายความกังวลในเรื่องอนาคตเขาจึงทบทวนสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริง ซึ่งทำให้เขาสัมผัสถึงความปรารถนาดีที่เขาได้รับจากคนรอบข้างที่ต่างส่งมอบกำลังใจให้ทั้งที่รู้จักหรือไม่รู้จัก คือน้ำใจจากผู้คนในสังคมที่สะท้อนภาพเชิงบวกในความรู้สึก เขาไม่ได้ถูกทอดทิ้ง ทุกคนเข้ามาเพราะเห็นคุณค่าในตัวเขา คุณค่าของความเสียสละ ความกล้าหาญ การปกป้องผืนแผ่นดินและทำเพื่อส่วนรวม เสียสละท่อนจากสังคมนี้ช่วยยกตัวตนของตาลและมีคุณค่าต่อเขามากมายนัก

2.3 หกปีบนพื้นที่ปลอดภัยกับการทบทวนสำรวจตัวตนของกวี

กวี แม้ว่าศูนย์คนพิการคือพื้นที่แรกในการออกมาค้นหาตัวตนของกวีเช่นเดียวกับก๊วยและตาล แต่สถานที่นี้มีได้เป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้เขายอมรับความพิการของตน นั่นเป็นเพราะตัวตนของกวีได้ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์หกปีในพื้นที่ปลอดภัย ระยะเวลาหกปีในที่แห่งนี้ไม่ได้สูญเปล่า เป็นช่วงเวลาแห่งการทบทวนตนเอง เขาตระหนักในความสามารถรวมถึงข้อจำกัดทางร่างกาย และกวีรู้ดีว่าไม่มีใครสอนเขาได้นอกจากตัวเขาเองหากจะมีสิ่งใดที่เปรียบเสมือนครูของกวี คงเป็นวิถีชีวิต ธรรมชาติรอบตัว หนังสือ บทความ แม้แต่บทเพลงเพื่อชีวิตที่แผ่ไปด้วยแรงจิต ท่อนหนึ่ง

ของบทเพลงที่เขาจำความหมายมันได้ไม่ลืม “เราจะตอบแทนตัวเองอย่างไรในฐานะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต” เพื่อที่จะตอบคำถามนี้เขาจึงกลับมาทบทวนเรื่องราวชีวิตของตน กวีต้องการที่จะดูแลรับผิดชอบตนเอง เขามีได้ต้องการอะไรมาขยายไปกว่าทำหน้าที่ของมนุษย์ในการเติมเต็มพระมิตแห่งความต้องการพื้นฐานแห่งตน แร่ปรารถนาจากภายในนี้ผลักดันให้เขาก้าวเดินต่อไป

ชีวิตที่อยู่ตรงนั้น ห้าหกปีได้มั้ง จนมีคนถาม จะทำอะไรต่อไป เราตอบเขาไม่ได้ไม่เป็นไร แต่เราตอบตัวเองไม่ได้ พอมีคนมาถามมันก็ชัดเจนว่า จริง เราจะทำอะไรต่อไป ก็เลยต้องเริ่มคิด ... ออกมาก่อน อาชีพก็ไม่ว่ามีอะไรให้เราฝึก ก็ไปดูก่อน ถ้าเราไม่ก้าวเราก็ไม่ได้เดินสักที ถ้าเรายังอยู่ตรงนั้น บางอย่างมันจะไม่เติบโต

คำพูดของกวีที่ว่า “อนาคตเป็นความลับของเวลา” สะท้อนว่าเขายังไม่แน่ใจกับชีวิตต่อจากนี้สักเท่าไรนัก สำหรับเขาแล้วปัจจุบันมีความสำคัญมากกว่าอดีตหรืออนาคต เขาอาจมีความกังวลต่อสิ่งที่ต้องเผชิญในกาลข้างหน้าอยู่บ้าง หากแต่ความปรารถนาที่จะสัมผัสถึงคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์นั้นมีพลังมากกว่า เขาจึงตัดสินใจก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัย จากเด็กวัยรุ่นที่ไม่เคยมีความฝัน ไม่เคยมีเป้าหมายในชีวิต ถึงตอนนี้กวีได้ยินเสียงจากหัวใจของตนเองเป็นครั้งแรก เขาเริ่มวางแผนให้กับชีวิตแม้มันจะเป็นเพียงแผนระยะสั้นที่เขาเองก็ยังไม่รู้ว่าปลายทางจะไปสู่จุดใด แต่กวีตัดสินใจแล้วที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง

2.4 การกลับคืนสู่เส้นทางเดิมของ หนุม และ เมย์

ในขณะที่ก๊วย ตาล และกวี ต่างก็มีช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านที่เรียกได้ว่าเป็นช่วงของการละทิ้งภาพลวงแห่งตัวตน ปลดปล่อยตนเองจากวาทกรรมที่พันธนาการชีวิตของพวกเขา เพื่อมุ่งสู่การสร้างตัวตนในทิศทางของตนเอง แต่สำหรับหนุมและเมย์นั้นต่างออกไป ปัจจัยบางประการทำให้เขาทั้งคู่สามารถข้ามผ่านช่วงยากลำบากของการยอมรับตัวตนที่พิการ และก้าวไปสู่การสร้างตัวตนใหม่ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

หนุม จุดเริ่มต้นของการสร้างตัวตนใหม่ของคือวันที่เขาตื่นขึ้นมาพบว่าเขายังมีชีวิตอยู่ และได้สูญเสียขาข้างหนึ่งไปเขาเลยย้อนกลับไปถึงช่วงเวลานั้นว่า

ช่วงที่พักฟื้นอยู่โรงพยาบาล รักษาทั้งขาทั้งตัว สนิทกันทั้งหมดทั้งพยาบาล คนยกนี้ให้ผม บอกลุงเจ๋งมาก ไม่กลัว ไม่กังวล เชื้อหมอ คิดแต่ว่าเรายังอยู่...พอกลับบ้าน ยังไม่ได้ใส่ขาเทียม ต้องรอให้หายบวม พ้นขาให้เรียวสวมจะได้พอดี ช่วงแรกนั่งรถเข็นอยู่แค่ในบ้าน ยังไปไหนไม่ได้ ใช้วอล์คเกอร์ ไม่ค่อยเดินด้วยใจ จริงๆเรายังไม่พร้อม...อยู่บ้านเรียนรู้อยู่ด้วยตัวเอง ก็ปรับไป ใช้ความพยายาม ตอนแรกนั่งไม่ได้ นั่งแล้วลุกไม่ได้ เราจะยืนยังไง ครอบครัวช่วย ลูกช่วย ตอนนั้นผมทำงานบ้านทุกอย่างได้สบาย ล้างรถเช็ดรถ.....ผมเคยเห็นโฆษณานักวิ่งพิการ ผมอยากเป็นนักวิ่งอย่างนั้น แต่ก็ดูสรีระเราก็ทำอย่างนั้นไม่ได้หรอก ขาเราเองไม่ได้ อย่างนั้น ผมเองไม่ได้ทำเขา เราก็มองคนอื่นแล้วก็ดัดแปลงของเราเอง เราพัฒนาของเราไปเอง

การแสดงออกของหนุมสะท้อนให้เห็นว่าหนุมยังคงตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตแม้ว่าร่างกายจะไม่เหมือนเดิม เขามีความสอดคล้องกันระหว่างตัวตน คือตัวตนที่เขามองเห็นและตัวตน

ตามที่เป็นจริง ซึ่งส่งผลให้เขามีตนในอุดมคติที่เป็นไปได้ นั่นคือการทำหน้าที่ที่เขาสามารถพัฒนาตนเองจนกลับมาทำกิจกรรมต่างๆ และใช้ชีวิตในวิถีเดิมของเขาได้อย่างรวดเร็ว ความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างตัวตนนี้ ทำให้ภาพของหนุ่มที่ผู้วิจัยมองเห็น คือบุคคลที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ ที่สำคัญคือเขามีความพึงพอใจในตนเองและความรู้สึกเชิงบวกนี้ได้ขยายไปถึงความรู้สึกที่ดีต่อคนรอบข้างด้วย จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเขาเชื่อว่าทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นหมอพยาบาล หน่วยกู้ชีพ หรือภรรยาของหนุ่มที่ตัดสินใจให้หมอดัดขาเพื่อรักษาชีวิตของเขาไว้ เขาไม่โทษว่าเป็นความผิดของใคร เขาคิดว่ามันเป็นเพียงแค่ ความไม่แน่นอนของชีวิต เป็นบททดสอบเป็นเวอร์กรรมที่ต้องชดใช้ตามความเชื่อของศาสนาพุทธ และศาสนาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เขาคิดว่าได้ว่าการเป็นคนพิการไม่ทำให้เขาสูญเสียคุณค่าในตนเอง เพราะสิ่งที่เขาให้ความสำคัญมากกว่าคือคุณค่าในคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าภายในตัว เขาสามารถเข้าถึงคุณค่านั้นโดยไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือใดนอกจากใจของตน

ด้วยวัยของหนุ่ม เขาผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากมาย ผ่านช่วงเวลาของการค้นหาตัวตนจนรู้ว่าสิ่งใดมีความหมายสำหรับตน เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการที่ทำให้เขาฟื้นคืนตัวตนเดิมได้อย่างรวดเร็วคือ หน้าที่และบทบาทของการเป็นหัวหน้าครอบครัวของหนุ่ม ภาระในการหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวยังคงเป็นหน้าที่หลักของเขา ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้ต้องสู้ต่อไปบนเส้นทางเดิมของชีวิตสายนี้ เป้าหมายของหนุ่มคือการกลับมาใช้ชีวิตเป็นปกติโดยเร็วที่สุดเพื่อคงไว้ซึ่งการทำหน้าที่ตามบทบาทต่างๆของตนเองต่อไป

เมย์ไม่ต่างจากหนุ่ม ความเป็นเด็กராငြိမ်းစေတီและมีทัศนคติในเชิงบวกต่อสิ่งรอบตัว สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้เธอได้อย่างดี จนดูราวกับว่าทุกที่คือพื้นที่ปลอดภัยของเธอ การแสดงออกตัวตนของเมย์คือการยอมรับความพิการในเชิงบวก ในระยะเวลาเพียงไม่นานเมย์สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง ประสบการณ์ที่เธอได้รับจากสังคมรอบข้างสะท้อนภาพเชิงบวกเสริมสร้างเป็นกำลังใจและคุณค่าให้กับตัวตนของเธอมากขึ้นเรื่อยๆ เธอเล่าว่า

รักษาไม่ถึงสองเดือน เดือนกว่าๆก็แผลหาย เริ่มไปกายภาพ รวมสองเดือนก็ออก พอออกมา ก็ไปเที่ยวสงกรานต์ ขอแม่ไปเที่ยว แม่ก็พาไปเกาะช้าง ได้โดนน้ำนิดเดียว กลับมาก็ไปกายภาพทุกวัน เดือนหนึ่ง จนเปิดเทอม เราก็ไปเรียนตามปกติ เพื่อนๆก็มาเยี่ยม อังกันหมดเลยทั้งห้อง เพื่อนเข้าใจเรานะแต่ตอนนั้นเราล้วยตาคนอื่น...วันแรกที่กลับไปโรงเรียน ผอ. ครูเขามาต้อนรับกันหมด ให้เราขึ้นไปพูดหน้าเสาธงว่าความรู้สึกเราเป็นยังไง เรารู้สึกดีใจที่ได้กลับมาเรียนกับเพื่อน พอลงมาก็มากลางสนามอีก มาให้คนทั้งโรงเรียนตั้งแต่.6ยันม.1 บูมให้เรา ให้เราคนเดียวอะ รู้สึกแบบ เออทุกคนให้กำลังใจเราอะ ดี ที่โรงเรียนดีมาก มันไม่ใช่อย่างที่เรากลัว

ความกลัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายที่บุคคลจะเกิดความรู้สึกด้านลบนี้ในจิตใจ สำคัญที่ว่าเขาจะตอบสนองต่อความกลัวนี้อย่างไร เมย์เลือกที่จะเผชิญกับมัน ซึ่งเมย์เรียนรู้ว่าความกลัวเกิดจากการปรุงแต่งความคิดของตัวเอง เงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ทำให้เมย์เข้าสู่กระบวนการฟื้นคืนตัวตนได้คือ แม่ เมย์พยายามทำเพื่อลดทอนความรู้สึกทุกข์ใจของแม่ที่ต้องเห็นความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับลูกสาวที่รักที่สุด แม่คือแรงใจที่ทำให้เธอลุกขึ้นสู้ จุดเด่นของเมย์คือเธอมี

ความกระจ่างชัดในตัวตนซึ่งเป็นผลจากการทบทวนสำรวจตนเอง ทำให้เมย์ตระหนักในข้อจำกัดทางร่างกายในขณะเดียวกันก็มองเห็นศักยภาพที่ตนจะสามารถพัฒนาได้เพื่อทดแทนในสิ่งที่สูญเสียไป เธอไม่ปิดกั้นตัวเองให้ได้ลองทำสิ่งใหม่ๆ เช่นการเข้าคัดตัวเป็นนักกีฬาว่ายน้ำ หรือการวางแผนในอนาคตให้กับตนเองในการตัดสินใจสอบเข้าศึกษาในคณะบัญชีมหาวิทยาลัยอันดับต้นๆของประเทศ เมย์ตั้งเป้าหมายเล็กๆมากมายให้กับตัวตนใหม่ที่จะดำเนินไปต่อจากนี้ซึ่งเปรียบได้กับโลกใบใหม่ที่เธอต้องค้นหา ประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาอาจมีทั้งด้านบวกและลบ มันเป็นความปกติของช่วงเวลาแห่งการค้นหาตัวตน ด้วยทัศนคติที่มีต่อสิ่งรอบตัวในเชิงบวกจะทำให้เมย์มองเห็นคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ แม้เหตุการณ์นั้นจะเลวร้ายก็ตาม

3. การดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตัวตนในความหมายใหม่ของผู้พิการ

บนเส้นทางแห่งการค้นหาตัวตนของผู้พิการ ไม่มีสิ่งใดจะรับประกันได้ว่าพวกเขาจะได้รับแต่ประสบการณ์เชิงบวกที่สร้างคุณค่าให้กับตัวตน เพราะในความเป็นจริงเราไม่สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ พวกเขาอาจได้รับภาพสะท้อนในเชิงลบที่ทำร้ายตัวตนซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนทำให้เกิดความเคลือบแคลงในตนและอาจกลับไปสวมภาพลักษณ์เดิมที่ไร้คุณค่า เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผู้พิการดำรงคุณค่าของตนไว้ได้คือการสร้างจริยธรรมแห่งตัวตน เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตของผู้พิการ กล่าวคือพวกเขาจะมุ่งสู่การมีทิศทางของตนเอง มีอิสระในดำรงชีวิตโดยเลือกกว่าสิ่งใดมีความหมายกับตน แทนที่จะรับเอาบรรทัดฐานของสังคมมาตัดสินคุณค่าของตน (ธีรยุทธ บุญมี. 2557: 200-204; อ้างอิงจาก Foucault. 1976) เปรียบเสมือนเกราะป้องกันทางความคิด ไม่ให้ตัวตนต้องถูกกระทำจากความคิดที่ถูกครอบงำของตนเอง จริยธรรมแห่งตัวตนนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในกรณีของหนูม กวี กุ่ย และตาล แต่สำหรับเมย์ ภาพของจริยธรรมแห่งตัวตนของเธอยังไม่ชัดเจน

3.1 อิสระภาพในการค้นหาตัวตนของเมย์

ด้วยวัยของเมย์ กับความพิการที่เพิ่งเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเธอได้เพียงสองปี ทำให้เมย์กำลังอยู่ในช่วงเวลาของการค้นหาตัวตน เธอยังคงเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ค้นหาศักยภาพที่ซ่อนอยู่อย่างไม่รู้จบ เมย์ให้คุณค่ากับสิ่งที่อยู่ระหว่างทางพอกๆกับสิ่งที่รออยู่ที่จุดหมายปลายทาง ชีวิตของเธอไม่ได้มีเพียงเป้าหมายเดียว ระหว่างทางที่จะไปถึงจุดนั้นมีเป้าหมายย่อยสามารถผุดขึ้นมาได้ตลอดเวลาซึ่งเธอพร้อมเปิดโอกาสให้ตัวตนได้ทดสอบ ภาพล่าสุดที่ผู้วิจัยเห็นเมย์ เธออยู่บนวีลแชร์กับไม้เทนนิส และเสื้อที่มีธงชาติไทยติดที่หน้าอกขาวพร้อมด้วยรอยยิ้มที่สดใส แม้วันนี้ภาพของจริยธรรมแห่งตัวตนของเมย์จะยังไม่ชัดเจน แต่ผู้วิจัยเชื่ออย่างยิ่งว่าประสบการณ์จะหล่อหลอมตัวตนของเมย์และเธอจะสร้างจริยธรรมแห่งตัวตนเพื่อช่วยสนับสนุนการดำรงชีวิตอิสระตามแนวทางของตนเองได้ในที่สุด

3.2 ตัวตนที่อยู่เหนือวาทกรรมของกวี

กวี ตัวตนเดิมที่เขาเคยให้คำจำกัดความว่า “นอกคอก” หรือตัวตนที่ขอบอยู่นอกกรอบ นั้นช่วยให้กวีไม่ถูกทำร้ายโดยวาทกรรมของสังคมมากเท่ากับที่ก๊วยและตาลรู้สึก วาทกรรมกระทำต่อพวกเขาไม่ต่างกันแต่ด้วยมุมมองวิธีคิดของกวี เขาเข้าใจว่าทำไมสังคมถึงแสดงออกต่อเขาเช่นนั้น และความจริงใดที่อยู่เหนือภาพลวงของวาทกรรมเหล่านั้น มุมมองที่อยู่นอกกรอบยอมทำให้เขาเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริง เปรียบเสมือนบุคคลที่เข้าใจสภาพความเป็นจริงของก้อนหิน และไม่เคยตั้งคำถามว่าทำไมก้อนหินจึงแข็งและหนัก เขาปล่อยให้มันเป็นเช่นนั้นเพราะมันเป็นธรรมชาติ ทัศนะของกวีช่วยยกระดับจิตใจของเขา กวีมีจริยธรรมแห่งตัวตนที่เข้มแข็ง ความเป็นตัวตนของเขาได้ก่อเกิดคุณค่าขึ้นจากภายใน แม้ชีวิตของเขาจะแวดล้อมไปด้วยสังคมแห่งทุนนิยม แม้ตัวเขาเองก็เป็นฟันเฟืองหนึ่งในระบบนี้ แต่ตัวตนของเขามีได้ถูกรอบงำด้วยอิทธิพลของค่านิยม นั้น สายตาที่ของคนภายนอกมอบให้กวีมีทั้งความเวทนา สงสาร เห็นใจ สงสัย รังเกียจ ปะปนกันไป กวีสัมผัสกับทุกความรู้สึกเหล่านี้ จิตใจของเขาถูกกระทำจากสังคมแม้จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่กวีมีวิธีคิดที่ทำให้ความคิดเชิงลบเหล่านั้นไม่ให้ฝังอยู่ในใจของเขา

บางที่เราต้องเข้าใจคน เข้าใจสังคม คือคนมันมีทุกอย่าง สังคมเดียวกันแต่คนคิดต่างกัน ฉะนั้นเราหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเจอสถานการณ์อย่างนี้ มันอยู่ที่ว่าเราจะเข้าใจได้มากน้อยขนาดไหน ถึงตอนนั้นก็ยังรู้สึก มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เราต้องบริหารมันให้ได้ ความรู้สึกตัวเอง... คำพูดการกระทำของคนรอบข้างมันกระทบกับจิตใจเราอย่างมากมาย ในส่วนของตัวเองกระทำกับตัวเองน้อย ความรู้สึกก็เลยน้อย แต่คนรอบข้างหรือสังคมเนี่ย สร้างความรู้สึกให้กับคนๆ หนึ่งได้มากกว่าตัวเองนะสำหรับผม มันปนเปื้อนอยู่ในวิถีชีวิตของเราเราตาบอดที่เราอยู่ในสังคม ความอดทนเป็นสิ่งที่เราใช้มากที่สุด อดทนต้องมาก่อน ให้เวลากับตัวเอง คิด ไตร่ตรอง

ด้วยถ้อยคำของกวีสะท้อนให้เราได้รับรู้ได้ว่าประสบการณ์ที่เขาได้รับนั้นเลวร้ายเพียงใด กวีรับมือด้วยการทำความเข้าใจคน เข้าใจสังคม และสำคัญที่สุดเขาทำความเข้าใจตนเอง ปัจจุบันกวีมีความสุขกับการได้ทำในสิ่งที่เขารัก คือการเป็นนักถ่ายภาพ และเขามั่นใจได้อย่างยอดเยี่ยม กิจกรรมวันว่างของกวีคือการหมั่นล่อออกไปเก็บภาพผู้คนตามสถานที่ต่างๆ เขาชอบถ่ายภาพคน และรับรู้อารมณ์ผ่านเลนส์กล้อง รูปภาพสะท้อนความเป็นจริงของชีวิต เมื่อกวีเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว เขาในฐานะผู้รับ จึงเลือกเก็บประสบการณ์ที่ดีไว้บำรุงหัวใจและปล่อยให้ตะกอนจากประสบการณ์ด้านลบตกอยู่ในส่วนที่ลึกที่สุดของใจ ความสามารถในการจัดการกับความคิดจึงเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นของกวี

3.3 จิตสำนึกของการทำความดี การเติมเต็มคุณค่าที่ไม่สิ้นสุดของตาล

หากเปรียบเทียบความรู้สึกต่อตนเองของตาลในสถานภาพคนพิการกับเมื่อก่อนที่แม้ร่างกายปกติแต่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ไร้ตัวตนเขากลับรับรู้คุณค่าของตนในปัจจุบันได้มากกว่าตอนที่เขามีร่างกายครบสามสิบสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เขามีโอกาสทบทวนว่าแท้จริงแล้วความหมายของชีวิตคืออะไรความภาคภูมิใจในวันนี้ของตาลก่อเกิดจากเรื่องราวทั้งหมดในชีวิตของเขาชีวิตที่

เต็มไปด้วยอุปสรรคมากมายเกินกว่าที่ใครจะยืนยันได้ว่าหากเกิดขึ้นกับตนแล้วจะสามารถรับมือได้อย่างไร ตาลผ่านทุกเรื่องราว รับรู้ทุกความเจ็บปวด ชื่นชอบทุกหยดน้ำตาจนมาถึงวันนี้ที่เขามองย้อนกลับไปนั้นคือเส้นทางชีวิตที่เต็มไปด้วยร่องรอยของอดีตที่ก่อเกิดเป็นความภาคภูมิใจในปัจจุบัน ความรู้สึกนี้สะท้อนจากถ้อยคำของตาล“..มีเหตุผลบางอย่างที่ทำให้มันต้องเป็นแบบนี้ แต่สิ่งที่ได้มาคุ้มค่ากับสิ่งที่เสียไป ทุกสิ่งที่ผมได้มาวันนี้ มันมากกว่าที่ผมเสียไป”ตาลมีวิธีการเสริมพลังอำนาจให้กับตนเองด้วยการยกระดับจิตใจของเขาด้วยจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เขาให้คุณค่ากับคุณธรรมความดีซึ่งมันทำให้เขาเปรียบเทียบตนเองกับคนปกติได้โดยมิได้รู้สึกด้อยค่า

เป้าหมายของผม ผมบอกได้เลยผมอยากเป็นคนดีอยากทำความดีซึ่งตอนนี้ก็ทำมาแล้วและจะทำต่อไป ถ้าเลือกได้ผมอยากตายอย่างมีเกียรติ ตอนนี้ผมกำลัง เพิ่มเกียรติและศักดิ์ศรีให้กับตัวเอง ...ตอนนี้ถ้ามีใครมาสงสัยผมที่ผมไม่มีฯ เขาคิดเองเพราะเขาไม่รู้จักผม ถ้าเขารู้ประวัติผมเขาจะภูมิใจมากกว่า ผมไม่คิดว่าตัวเองน่าสงสัยเพราะผมคิดว่าผมมีค่า ผมว่าคนมีฯบางคนนะสร้างคุณงามความดีได้ไม่เท่าผม ไม่ได้เวอร์นะ ถ้าเรามีจิตสำนึกมากๆเราจะเป็นคนดีได้ ทุกอย่างอยู่ที่จิตสำนึก เหมือนทุกวันนี้ผมทำเพื่อมูลนิธิเพื่อองค์กร ตอนนี้มีองค์กรเพื่อช่วยเหลือสังคมเยอะนะช่วยเหลือทหาร ผมทำ ผมบริจาคเงิน ผมรู้สึกมีความสุขจากการพอใจในสิ่งที่มีภูมิใจในสิ่งที่เป็แต่ผมก็มีความสุขนะแต่ผมก็พยายามที่จะขจัดมันออกไป คิดว่าเก็บทุกข์ก็เหมือนเก็บหิน

ปัจจุบันตาลมีผลงานเป็นหนังสือที่ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของเขา สร้างกำลังใจให้กับผู้คนมากมาย ทำให้ตาลเป็นที่รู้จักในสังคม มีผู้คนชื่นชมยกย่องและให้กำลังใจ มันช่วยเติมเต็มสิ่งที่เขาเคยขาดและทำให้ตัวตนของตาลในขณะนี้ชัดเจนมากที่สุด แม้สิ่งนี้ต้องแลกมาด้วยความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ แต่เขาไม่นึกเสียใจเลยแม้แต่น้อย การดำเนินชีวิตโดยมีจริยธรรมแห่งตัวตนเป็นตัวกำกับโดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมที่ให้คุณค่ากับจิตสำนึกของความดีงามและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าในตัวของมันเอง ฉะนั้นแล้วการยกระดับจิตใจให้เข้าถึงความดีย่อมทำให้เขาสัมผัสกับคุณค่านั้นได้ในทันที

3.4คุณค่าทางจิตวิญญาณที่ไม่เคยแปรเปลี่ยนของหนุ่ม

หนุ่ม คือพุทธศาสนิกชนที่เปี่ยมด้วยศรัทธา ความหมายของคุณค่าของเขาไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือการสั่งสมคุณความดีตามหลักของศาสนาพุทธ เมื่อความไม่แน่นอนของสรรพสิ่งพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าไม่มีความจริงใดที่จะเสมอเท่าสัจธรรมข้อนี้ ความพิการที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงภาพสะท้อนความจริงแห่งชีวิตที่มนุษย์เช่นเขาต้องยอมรับ และเขายอมรับมันอย่างเข้าใจ ความคิดเชิงบวกของหนุ่มทำงานโดยอัตโนมัติ เขาได้รับกำลังใจที่ล้นเหลือจากตนเองและคนรอบข้าง ทุกคนต่างชื่นชมยกย่องในจิตใจที่เบิกบานของเขา หากพิจารณาตัวตนของเขาให้ลึกซึ้ง ความภูมิใจของหนุ่มหลังความพิการเพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อนที่เขาเป็นคนปกติ หนุ่มไม่ได้สูญเสียคุณค่าในตัวตนแม้จะต้องกลายเป็นคนพิการ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เขาแนบชิดกับศาสนามากยิ่งขึ้น คำสอนที่เป็นสัจธรรมมีคุณค่าในตัวเอง หนุ่มจึงเข้าถึงคุณค่าได้โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือใดๆ ซึ่งต่างจากกรณีของกู่ย เหยี่ยวทองหรือธงชาติที่หน้าอกเสื้อของเขา เป็นเครื่องมืออันนำมาซึ่งการชื่นชมยอมรับจากสังคม หากเขายึดติดเพียงชัยชนะบนเส้นทางสายกีฬาในการสร้างตัวตนให้มีคุณค่าแล้ว

เมื่อปราศจากสิ่งสมมุติเหล่านี้ เขาอาจมองไม่เห็นคุณค่าในตนเอง เช่นเดียวกับตอนที่ต้องสูญเสียตัวตนในโลกใบเดิม

3.5 “นักกีฬา” ความหมายแห่งคุณค่าในทุกอย่างก้าวชีวิตของก๊วย

เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการเป็นนักกีฬาคนพิการทีมชาติไทย ก๊วยฝ่าฟันอุปสรรคมากมายด้วยความมานะอดทน เขาเปรียบตัวเองเหมือนดั่งวัวและสุนัขล่าเนื้อที่อดทนสู้กับทุกสิ่ง อดทนกับคำเสียดสี อดทนกับสภาพร่างกาย สู้เพื่อให้ได้มาซึ่งโอกาสซึ่งน้อยกว่าคนปกติหลายเท่า ยิ่งหนทางเต็มไปด้วยบททดสอบที่ยากเย็นเพียงใด ความภูมิใจที่เขาได้รับในวันนี้ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น “มันเป็นสังคมที่ดีขึ้น คนปกติยอมรับเราได้มากขึ้น ยอมรับเรามากเลย คนที่ไม่ยอมรับก็มี เขาก็เฉยๆ แต่ก็น้อยนะ เก้าสิบเปอร์เซ็นต์ขึ้นชมผม” ก๊วยเดินมาอยู่ในจุดที่เขาตั้งเป้าหมายไว้ สังคมยอมรับเขาและเห็นสิ่งอื่นใดเขายอมรับและให้เกิดริตตัวเอง

เราเป็นคนพิการแต่เราสามารถทำอะไรได้เหมือนคนปกติ เราสามารถดูแลตัวเองได้ ดูแลผู้หญิงได้ นะ ถ้าเขาเปิดใจเราก็คุย เขาชื่นชอบเราว่าเป็นนักกีฬา ดีกว่าคนปกติอีก คนปกติยังไม่ทำงานเลย ยังขอเงินพ่อแม่ ขอเงินแฟนก็มี...บางคนเห็นเราเป็นไอดอล ผมอยากเป็นนักกีฬาเหมือนพี่จิงเลย ผมอยากมีรถขับ ผมบอกเขาต้องสู้ แต่ก่อนพี่ก็เป็นแบบนี้ ปรับตัวและยอมรับตัวเองให้ได้ สู้ และทำตามฝัน ไม่จำเป็นต้องกีฬา แล้วแต่เราชอบด้านไหน หาตัวเองให้เจอไม่จำเป็นต้องเหมือนพี่ทุกอย่าง ต้องทำให้จริง

ถึงตอนนี้ก๊วยนึกเปรียบเทียบตัวเขาซึ่งเป็นคนพิการกับคนปกติ แต่ด้วยมุมมองที่เปลี่ยนไปจากแต่ก่อน ความพิการมิได้เป็นเหตุทำให้เขาต้องรู้สึกด้อยค่าอีกต่อไป ตรงกันข้ามด้วยอิสรภาพของการให้ค่าความหมายแห่งคุณค่าในแนวทางของตน ประกอบกับการประจักษ์ในผลแห่งความสำเร็จบนเส้นทางที่เขากำหนดเอง ทำให้เขารับรู้จนถึงขั้นตระหนักในคุณค่าแห่งตนจากภายใน ก๊วยกลายเป็นต้นแบบของใครหลายคน ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาภาคภูมิใจและเสริมพลังอำนาจให้กับตัวตน นอกจากนี้สิ่งที่เพิ่มเติมจากโลกเดิมของก๊วยคือ เขามีโอกาสได้ทำงานเพื่อสังคม โดยการเป็นวิทยากรพูดให้ผู้ที่เมมาแล้วขับได้ตระหนักถึงโทษและผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำที่ประมาท สะท้อนถึงการยกระดับตัวตนเพื่อเชื่อมโยงกับคนกลุ่มอื่นๆในสังคม เขารู้สึกได้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมนี้ได้ คุณค่าแห่งตนที่เคยเลือนหายไปบัดนี้กลับมาชัดเจนขึ้นอีกครั้งและชัดยิ่งกว่าเดิม เขาสามารถเปรียบเทียบตนเองกับคนปกติได้โดยมิได้รู้สึกด้อย และยังสัมผัสถึงคุณค่าที่มาจากจิตสำนึกของการทำเพื่อส่วนรวม วันนี้ก๊วยได้ตระหนักถึงตัวตนที่แท้จริงของเขาและมีอิสระในการเพิ่มเติมนิยามของคุณค่านั้นในแนวทางของตนเอง

4. บทสรุปที่ยังไม่จบบนเส้นทางแห่งตัวตน

จากประสบการณ์ของ ก๊วย ตาล หนูม และกวี สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งที่จะช่วยเติมเต็มช่องว่างระหว่างโลกของคนปกติและโลกของพวกเขา คือ การยกระดับจิตใจให้เข้าถึงสิ่งที่มีคุณค่าภายในตัวเอง เป็นเป้าหมายได้ในตัวของมันเอง นั่นคือคุณธรรมความดี สำหรับเมย์ ด้วยความที่เธอ

ยังอยู่ในช่วงของการค้นหาตัวตน ผู้วิจัยจึงยังไม่เห็นภาพสะท้อนนี้ในตัวตนของเมย์สักเท่าไรนัก การเดินทางในโลกใหม่ใบนี้ของเธอยังอีกยาวไกล ในที่สุดแล้วเธอจะหาคำตอบให้ตนเองได้ว่า ความหมายของคุณค่าคืออะไรและหนทางใดที่จะช่วยเติมเต็มคุณค่านั้นได้อย่างแท้จริง

การยกระดับจิตใจเพื่อเข้าถึงสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองนั้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุดจากกรณีของหนุ่ม การทำบุญตามแนวทางของพุทธศาสนายังคงเป็นเป้าหมายหลักในชีวิตของเขาและช่วยเติมเต็มคุณค่าของหนุ่มอย่างไม่รู้จบ ความอึดใจที่เกิดจากแรงศรัทธาสะท้อนผ่านรอยยิ้มและแววตาที่เปี่ยมไปด้วยความสุขจนคนรอบข้างสามารถสัมผัสได้ ไม่ว่าในอนาคตจะเป็นเช่นไรหนุ่มกล่าวกับผู้วิจัยว่าเขาพร้อมที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมแห่งชีวิต

นอกจากหนุ่มแล้ว ผู้วิจัยยังพบการสร้างคุณค่าด้วยการยกระดับจิตใจในประสบการณ์ของก๊วย และตาลเช่นเดียวกัน แต่ด้วยวิธีการที่ต่างออกไป ก๊วยใช้การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นการเพิ่มเติมคุณค่าให้กับตัวตนด้วยการเป็นวิทยากรพูดเตือนสติให้ผู้ที่เมาแล้วขับ ส่วนตาล เขามักบริจาคเงินช่วยเหลือมูลนิธิต่างๆเป็นประจำ สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเติมเต็มคุณค่าให้กับตัวตนของพวกเขาได้แล้ว ยังอาจช่วยรองรับตัวตนของก๊วยและตาลจากสัจธรรมแห่งความไม่แน่นอนของชีวิต ก๊วยสร้างตัวตนใหม่ด้วยความมุ่งมั่นและอดทน ความสำเร็จของเขาแลกมาด้วยหยาดเหงื่อและหยดน้ำตา แม้ในวันนี้เขาได้สิ่งที่เคยสูญเสียไปกลับคืนมาแต่ไม่มีสิ่งใดจะรับประกันได้ว่าตัวตนนี้จะคงอยู่ตลอดไป การยึดติดกับตัวตนใหม่อาจทำให้เขาต้องสูญเสียคุณค่าเหมือนที่ผ่านมา เช่นเดียวกับตาลอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดเดาได้ หากวันใดที่พวกเขาต้องประสบกับเหตุไม่คาดฝัน ก๊วยและตาลจะยังคงรักษาคุณค่าแห่งตนไว้ได้หรือไม่ คำถามนี้มีเพียงพวกเขาเท่านั้นที่จะตอบได้

สำหรับกวี แม้ว่าเขาจะไม่ได้เล่าถึงการทำกิจกรรมเพื่อสังคมส่วนรวมเช่นก๊วยหรือตาล แต่จากการสังเกตพฤติกรรมของเขา “การให้” สามารถยกตัวตนของเขาเช่นกัน ครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยและกวีเดินไปตามถนน สายตาของเราทั้งคู่หยุดอยู่ที่คุณลุงไร่บ้านคนหนึ่งที่พักผ่อนมอมแมมนอนชดคลุ้งอยู่บนทางเท้า กวีขึ้นรถเข้าไปหาคุณลุงโดยไม่รีรอ ทั้งให้ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ ทั้งคู่สนทนากันครู่หนึ่ง กวีขึ้นรถของเขากลับไปร้านก๋วยเตี๋ยวที่เพิ่งจากมา เขาสั่งบะหมี่หนึ่งชามให้กับคุณลุงผู้หิวโซ สิ่งที่กวีเพิ่งทำสร้างความอึดเอมในใจให้กับผู้วิจัย ให้กับแม่ค้าขายก๋วยเตี๋ยว ให้กับคุณลุงไร่บ้าน และที่สำคัญที่สุด ความอึดเอมนี้เกิดขึ้นในใจของกวีเอง “การให้” หรือการเสียสละเป็นคุณธรรมที่ดีอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุผลเดียวกับการทำดีตามหลักของศาสนา คือเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าในตัวของมันเอง บุคคลจะได้สัมผัสกับคุณค่านั้นในทันทีโดยไม่ต้องผ่านเครื่องมือใดๆ ไม่ต้องต่อสู้แย่งชิงเพื่อให้ได้มา เพียงแค่ใส่ใจให้เท่านั้น บุคคลจะรู้สึกได้ว่าตนเองมีประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อสังคม ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อตนเองในเชิงบวกนี้จะถูกสั่งสมเพื่อให้นักคิดกลับมาสัมผัสกับคุณค่านี้ได้ทุกครั้งที่เขาต้องการ เช่นนั้นแล้วนักจิตวิทยาผู้ให้คำปรึกษาที่ตระหนักในประโยชน์ของการเป็นผู้ให้ ควรสร้างสถานการณ์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รู้สึกสูญเสียได้ยกตัวตน เปิดโอกาสให้พวกเขาได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เขาสามารถช่วยได้ การสร้างจิตสำนึกในการเป็น

ผู้ให้แม่จะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย แต่คุณค่าจะค่อยๆเติมเต็มในใจของพวกเขาอย่างไม่รู้จบ เพราะ
คุณค่าแห่งตนก่อเกิดได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมยาวนานตราบเท่าชีวิต

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจการให้ความหมายของคุณค่าของบุคคลรวมไปถึงการสร้างตัวตนของบุคคลในช่วงก่อนและหลังความพิการ เพื่อตอบคำถามงานวิจัยที่ว่าผู้ต้องกลายเป็นคนพิการสามารถสร้างและดำรงไว้ซึ่งการตระหนักในคุณค่าแห่งตนได้อย่างไร ผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นผู้พิการที่เคยมีร่างกายที่ปกติมาก่อนจำนวน 5 รายมีนามสมมุติดังต่อไปนี้คือ กุญฑาล หนู่ม กวี และเมย์ ซึ่งพวกเขาสามารถสร้างตัวตนและกลับมาดำรงชีวิตในสังคมพร้อมด้วยการตระหนักถึงคุณค่าจากภายในตนเมื่อต้องกลายเป็นผู้พิการ ผู้วิจัยใช้การศึกษาค้นคว้าอัตชีวประวัติ (autobiography) ผ่านเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตเป็นวิธีวิทยาเพื่อเข้าถึงความหมายของเรื่องราวของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นวิธีการหลัก และใช้การสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์เข้าร่วมสร้างความเข้าใจต่อตัวตนของผู้เล่าเรื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดรอบด้านนำไปสู่การวิเคราะห์ตัวบทของผู้เล่าเรื่อง ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวคิดเบื้องต้นจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีที่ว่าด้วยปัจจัยที่ก่อให้เกิดคุณค่าในตนเองของบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่า และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวตน ซึ่งกรอบแนวคิดเบื้องต้นได้นำไปสู่การสร้างแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง และช่วยผู้วิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่บทสรุปของการวิจัย ดังนี้

การสร้างคุณค่าแห่งตนในโลกของคนปกติ

จากกรณีศึกษาผู้ต้องกลายเป็นคนพิการทั้งห้ารายในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นภาพของความพยายามสร้างตัวตนของบุคคลในโลกปกติ โดยแต่ละบุคคลมีเงื่อนไขและปัจจัยที่ก่อให้เกิดคุณค่าในตนที่แตกต่างกันไปซึ่งผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการก่อเกิดตัวตนของบุคคลคือ **ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว** ครอบครัวเป็นพื้นที่แรกที่บุคคลจะสัมผัสได้ถึงตัวตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างเครือญาติ ครอบครัวคือพื้นที่ที่มีบรรยากาศของความรักความอบอุ่นซึ่งไม่ได้หมายความว่าต้องมียุติธรรมและแม่อยู่พร้อมหน้า ครอบครัวสามารถหล่อหลอม **ความคิดกล่อมเกลาค่านิยม** และรวมไปถึง **ภาวะทางอารมณ์** ของบุคคลที่ซึมซับได้จากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวจึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของครอบครัวอันเป็นหนึ่งในองค์ประกอบภายนอกตามแนวคิดของคุเปอร์สมิธนั้นมีบทบาทที่เอื้อให้ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเฉพาะบุคคลอื่นๆทำหน้าที่ในการสร้างคุณค่าให้กับตัวตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้หน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ของหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมนี้คือ การมอบความรักให้กับบุคคลอย่างไม่มีเงื่อนไขในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว การได้รับอย่างไม่มี

เงื่อนไขนี้เองที่ทำให้การก่อเกิดตัวตนในบริบทของครอบครัวต่างจากการที่บุคคลรับรู้คุณค่าของตนจากที่อื่นๆ

นอกจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแล้ว องค์ประกอบภายนอกอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยทำให้บุคคลเห็นคุณค่าของตนเองนั้น ได้แก่ โรงเรียนและการศึกษาอาชีพ สถานภาพทางสังคมของบุคคลรวมถึงสังคมกลุ่มเพื่อนเมื่อพิจารณาการเกิดคุณค่าจากปัจจัยข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนต้องการเงื่อนไขบางอย่างก่อนที่บุคคลจะได้รับการยอมรับจนเกิดเป็นคุณค่าในตนเอง หากเงื่อนไขนั้นหายไปคุณค่าที่บุคคลนั้นเคยได้รับอาจสูญสลายตามไปด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของโรเซนเบิร์ก (Mruk. 2006 : 109-111) ที่กล่าวว่าความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองเกิดจากการประเมินเชิงสะท้อนและการเปรียบเทียบทางสังคม การรับรู้ถึงคุณค่าของตนจึงเป็นไปอย่างมีเงื่อนไข ดังเช่นกรณีของก๊วย เมื่อครอบครัวไม่ช่วยให้เขามองเห็นตัวตน ก๊วยจึงต้องแสวงหาพื้นที่สำหรับตัวตนของเขา ก๊วยใช้ศักยภาพด้านกีฬาทำให้ตนเป็นที่ยอมรับจากสังคมและกลุ่มเพื่อนสิ่งนี้จึงเป็นเงื่อนไขในการก่อเกิดคุณค่าของก๊วย ปรากฏจากศักยภาพนี้แล้วเขาจึงรู้สึกเหมือนไร้ตัวตน และสิ่งนี้คือเหตุผลที่ทำให้ก๊วยไม่สามารถยอมรับตนเองได้เมื่อต้องกลายเป็นคนพิการ เช่นเดียวกับตาล ครอบครัวกดทับตัวตนของตาลจนเขาต้องออกไปแสวงหาคูณค่าด้วยการเป็นทหาร เขาใช้สถานภาพทางสังคมหรืออาชีพเป็นเงื่อนไขในการสร้างคุณค่าให้กับตัวตน ปรากฏจากอาชีพนี้แล้วตัวเขาไม่เหลือคุณค่าใดให้รับรู้ได้เลยในทางกลับกัน เมย์และกวีคือบุคคลที่เติบโตมาท่ามกลางครอบครัวที่อบอุ่นพวกเขารับรู้ถึงคุณค่าแห่งตนได้อย่างเต็มที่จากความรักที่ได้รับโดยปราศจากเงื่อนไขในพื้นที่เล็กๆแห่งนี้ และครอบครัวจะเป็นพื้นที่ที่คอยรองรับตัวตนและสร้างกำลังใจเมื่อใดก็ตามที่พวกเขาต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤติของชีวิต

อย่างไรก็ดี บุคคลสามารถมีตัวตนที่หลากหลายได้ เช่นกรณีของ หนุม กวี และเมย์ สิ่งเหมือนกันของบุคคลทั้งสามคือ พวกเขารับรู้ได้ถึงตัวตนในครอบครัว และในขณะเดียวกันก็สามารถก่อเกิดตัวตนในสังคมภายนอก เช่น สังคมกลุ่มเพื่อน หรือโรงเรียน สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาได้รับการเติมเต็มทั้งคุณค่าจากภายในที่ไม่มีเงื่อนไข และคุณค่าที่เกิดขึ้นได้จากเงื่อนไขภายนอก คือความสำเร็จอันนำมาซึ่งการยอมรับตนเองลักษณะของการสร้างตัวตนให้มีความหลากหลายนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2552: 180-185) ที่ได้ให้ทัศนะต่อการสร้างตัวตนของมนุษย์ว่ามีได้มีเพียงหนึ่งเดียว บุคคลสามารถสร้างตัวตนได้หลากหลาย ซึ่งเป็นวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์พ้นจากการครอบงำของอำนาจ กล่าวคือ บุคคลอาจมีตัวตนที่ถูกกดทับ แต่ในขณะเดียวกันเขาก็สามารถมีตัวตนที่เป็นอิสระจากการถูกกระทำ ซึ่งจากงานวิจัยชิ้นนี้ที่พบว่า บุคคลที่ยึดติดกับตัวตนเดียวที่ชัดเจนมีแนวโน้มที่จะสูญเสียคุณค่าแห่งตัวตนได้ง่ายกว่าผู้ที่มีตัวตนที่หลากหลาย

ความหมายของคุณค่าแห่งตนในโลกของคนปกติ

จากแนวทางการสร้างตัวตนก่อนพิการของก๊วย ตาล หนุม กวี และเมย์ ผู้วิจัยเห็นการสร้างคุณค่าแห่งตนในสองลักษณะซึ่งสะท้อนถึงการให้ความหมายของคุณค่าของแต่ละบุคคล กล่าวคือ

บุคคลที่สร้างคุณค่าโดยอาศัยเงื่อนไขบางอย่างหรืออาจเรียกได้ว่าใช้เครื่องมือเพื่อนำมาซึ่งความรู้สึกถึงคุณค่า (extrinsic value) เช่นในกรณีของก๊วย เมื่อเขาต้องออกไปแสวงหาพื้นที่สำหรับตนเอง ก๊วยใช้ความสามารถในการเป็นนักฟุตบอลที่ไม่เคยแพ้ใครเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างคุณค่าให้กับตัวตน ตาลไม่ต่างจากก๊วย ครอบครัวกระทำต่อตัวตนของเขาจนบอบช้ำเกินกว่าจะรับรู้ถึงคุณค่าใดในชีวิต สิ่งเดียวที่ตาลปรารถนาคือการออกจากพื้นที่แห่งนี้ และเมื่อเขาได้โอกาสนั้นตาลใช้อาชีพทหารเป็นเครื่องมือเดียวในการสร้างคุณค่าให้กับตนเอง หนุมก็เช่นเดียวกัน เขาให้คุณค่ากับความสามารถในการทำหน้าที่ในแต่ละบทบาทของเขา แม้เป็นเพียงหน้าที่เล็กๆ แต่ผลงานที่ได้รับการชื่นชมจากรอบข้างอย่างสม่ำเสมอทำให้เขามองเห็นคุณค่าในตนเองได้ ในขณะที่ผลงานสร้างความภาคภูมิใจให้กับเขา แต่สิ่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงวิธีเดียวที่นำมาซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองของหนุม ผู้วิจัยพบว่าเขามีวิธีการสร้างคุณค่าให้กับตัวตนในอีกลักษณะหนึ่งด้วย นั่นคือการสร้างคุณค่าด้วยสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง (intrinsic value) สำหรับหนุม คือการใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งสามารถสร้างคุณค่าที่ใจสามารถสัมผัสได้ทันทีโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือใดๆ เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาจากภายในการก่อเกิดตัวตนของหนุมสะท้อนภาพของตัวตนที่หลากหลายตามแนวคิดของฟูโกต์ เปรียบเสมือนถนนแห่งชีวิต หากเส้นทางหนึ่งถูกตัดขาดจะยังมีเส้นทางอื่นเพื่อให้เดินต่อไปจนถึงจุดหมายของตน

บนเส้นทางการสร้างตัวตนของคนทั้งห้า ผู้วิจัยพบว่าบุคคลล้วนมีแรงปรารถนาที่ต้องการการยอมรับทั้งจากตนเองและผู้อื่น อันเป็นความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ไม่แตกต่างกัน ดังเช่นที่มาสโลว์ได้กล่าวไว้ แต่บุคคลจะมีวิถีทางที่ต่างกันในการเติมเต็มพีระมิดแห่งความต้องการนี้ของตน นอกจากการสร้างตัวตนให้มีความหลากหลายจะเป็นหนทางในการเพิ่มโอกาสให้บุคคลสร้างคุณค่าให้กับตนได้แล้ว การยึดโยงชีวิตกับคุณค่าที่ไม่มีวันแปรเปลี่ยน เช่นคุณธรรมความดี หลักสัจธรรมทางศาสนา จะทำให้บุคคลจะก่อเกิดคุณค่าจากภายในจิตใจ และคุณค่านั้นจะยังคงอยู่แม้บุคคลจะได้รับความสูญเสียทางร่างกายหรือได้รับภาพสะท้อนเชิงลบจากสังคมภายนอกก็ตามในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ยึดติดกับคุณค่าที่ต้องใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณค่าตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น เปรียบเสมือนการยึดโยงชีวิตตนเองกับเงื่อนไขภายนอกซึ่งอยู่เหนือการควบคุมและแปรเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลา หากวันใดบุคคลได้สูญเสียเครื่องมือหรือวิธีการอันนำมาซึ่งคุณค่านั้น บุคคลจะไม่สามารถมองเห็นคุณค่าในตนเองได้เลย

การสร้างและการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตนหลังต้องกลายเป็นคนพิการ

การให้ความหมายของคุณค่าที่แตกต่างกันตามตัวตนของบุคคลทั้งห้าส่งผลให้พวกเขามีการสนองตอบต่อความพิการที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองลักษณะใหญ่คือกลุ่มที่สามารถยอมรับกับความพิการและกลุ่มที่ปฏิเสธความพิการ ทั้งนี้ในแต่ละกลุ่มยังมีความแตกต่างกันในระดับของการยอมรับซึ่งส่งผลให้บุคคลมีการแสดงออกที่ต่างกันด้วย จากการศึกษาพบว่าผู้ที่รู้สึกสูญเสียคุณค่าแห่งตนเมื่อต้องกลายเป็นคนพิการจะสนองตอบด้วยการปฏิเสธความจริง

ที่เกิดขึ้น เช่นกรณีของกุ่มและตาลซึ่งการสร้างตัวตนใหม่จะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มต้นจากพื้นที่เล็กๆที่ ช่วยโอบอุ้มตัวตนของบุคคล หรือที่เรียกว่า พื้นที่ปลอดภัยความเข้าใจจากสังคม เล็กๆนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่อยู่ในภาวะขาดความมั่นคงทางจิตใจเพื่อรองรับตัวตนที่บอบช้ำจากความสูญเสีย ช่วยให้พวกเขาได้สัมผัสกับความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) ซึ่งเป็นความต้องการที่เกิดจากความรู้สึกขาดแคลน (deficiency needs) ในลำดับขั้นที่สองตามแนวคิดของมาสโลว์ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2549: 62) หากปราศจากพื้นที่นี้แล้วบุคคลจะรู้สึกเหมือนไร้ตัวตนจนอาจถึงขั้นไม่ต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเข้าใจจากบุคคลแวดล้อมอันเป็นปัจจัยภายนอกนั้นมีความสำคัญมากเพียงใดที่จะช่วยโอบอุ้มตัวตนของบุคคลที่ติดอยู่กับอารมณ์ด้านลบจนไม่อาจมองเห็นความจริงแท้แห่งตน อย่างไรก็ตาม แม้พื้นที่ปลอดภัยจะสร้างการรับรู้ทางบวกให้กับผู้พิการได้ แต่การซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่แห่งนี้สะท้อนถึง ความกลัว ความไม่มั่นใจในตัวตน อันเป็นความรู้สึกต่อตนเองในเชิงลบของผู้พิการที่ยังไม่สามารถยอมรับตนเองได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามปัจจัยภายนอกนั้นทำหน้าที่ได้เพียงช่วยประคองตัวตน สิ่งที่จะทำให้บุคคลกลับมายอมรับและสร้างตัวตนใหม่ได้คือกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นจากภายในตัวพวกเขาเอง นั่นคือการกลับมาทบทวนสำรวจตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2552: 185-186) ที่กล่าวถึงเทคนิคการตรวจสอบทบทวนตนเอง เปรียบเสมือนการไขรหัสความคิดที่อยู่ภายใน ช่วยให้บุคคลพ้นจากการถูกกระทำจากความคิดที่ถูกครอบงำของตนเอง เกิดความกระฉ่างชัดในตัวตนและกลับมาใช้ชีวิตอิสระตามแนวทางของตนได้อย่างมีคุณค่า

จุดเปลี่ยนสู่การยอมรับความพิการ

การทบทวนสำรวจตนเองอันเป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นจากภายในนั้นไม่ได้เกิดขึ้นง่ายดายสำหรับผู้ปกป้องตนเองอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและยังไม่กล้าเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิต สิ่งแวดล้อมภายนอกจึงมีบทบาทสำคัญอีกครั้ง นั่นคือการที่บุคคลได้รับสิ่งเร้าบางอย่างที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนที่พลิกชีวิตให้กลับมาตระหนักถึงความจริงในปัจจุบัน จุดเปลี่ยนดังกล่าวนำไปสู่สถานการณ์ที่โรเจอร์ส (Rogers. 1961 : 166-181) เรียกว่า การละภาพลวงแห่งตัวตน (away from facade) คือช่วงที่ผู้พิการเลือกที่จะเผชิญกับความกลัวในจิตใจแทนที่จะซ่อนตัวอยู่ในบทบาทที่ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ในระยะนี้แม้ว่าบุคคลจะสัมผัสถึงความรู้สึกกลัว ความกังวล ไม่แน่ใจ อันเป็นความรู้สึกในเชิงลบ แต่ในขณะเดียวกันความรู้สึกในเชิงบวกนั้นมีพลังมากกว่า กล่าวคือบุคคลมีความหวัง เริ่มมีเป้าหมายในชีวิต สะท้อนว่าพวกเขาได้กลับมารับรู้ถึงความต้องการจากภายใน เพราะมนุษย์ล้วนมีแรงปรารถนาอันเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขที่สร้างแรงขับเพื่อให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตน

สำหรับผู้พิการที่ยังมีความลังเลไม่กระฉ่างชัดในตัวตน เช่น กุ่ม ตาล หรือกวี พวกเขาต้องการบางสิ่งที่เป็นปัจจัยภายนอกที่จะช่วยดึงความคิดของเขาให้กลับมาทบทวนความเป็นจริงแห่งตนในปัจจุบัน การใช้ความคิดไตร่ตรองและตัดสินใจด้วยตนเองย่อมมีพลังมากกว่าในการที่จะตั้งเป้าหมายและพาตนเองเดินไปสู่จุดหมายนั้นการสร้างสถานการณ์ที่ช่วยกระตุ้นความคิดของ

บุคคลจึงเป็นสิ่งที่นักจิตวิทยาให้คำปรึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างจุดเปลี่ยนให้กับผู้ที่อยู่ในภาวะไม่กระจำงัดในตัวตน และจากการวิจัยพบว่าสิ่งที่เป็แรงจูงใจภายในของแต่ละบุคคลมักมาจากพื้นฐานความเป็นตัวตนเดิมของพวกเขา เช่นกัอยู่กับตัวตนที่โหยหาการยอมรับ เขาสามารถปลุกตัวตนเดิมที่มีคุณลักษณะของความมุ่งมั่นเป็นผู้นำให้กลับมาสร้างตัวตนใหม่มุ่งไปสู่เป้าหมายได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจในตัวตนเดิมของผู้พิการจึงช่วยให้นักจิตวิทยาสามารถล่วงรู้ได้ว่าแรงจูงใจใดที่จะมีพลังมากพอให้พวกเขากลับมาทบทวนชีวิตของตนเองได้อีกครั้งในขณะที่ผู้ที่สูญเสียคุณค่าต้องการสิ่งเร้าบางอย่างช่วยพลิกชีวิต สำหรับผู้ที่สามารถยอมรับความพิการได้เช่น หนู่มและเมย์ พวกเขาเริ่มต้นค้นหาตัวตนใหม่ได้อย่างรวดเร็วโดยไม่จำเป็นต้องซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย ไม่จำเป็นต้องมีสิ่งเร้าจากภายนอกมาสร้างเงื่อนไขให้เกิดจุดเปลี่ยนเพื่อกลับมาอยู่กับความเป็นจริงในปัจจุบันนั้นเป็นเพราะจุดเปลี่ยนของพวกเขาคือวันที่ความพิการได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและเขาได้ยอมรับมันแล้ว

การสร้างตัวตนใหม่ในสถานภาพคนพิการ

เมื่อผู้พิการสามารถยอมรับกับตัวตนตามที่เป็นจริงในปัจจุบันการพิินิจภายใน (introspection) หรือการตรวจสอบตนเองคือกระบวนการทางจิตวิทยาที่บุคคลจะได้ทำความเข้าใจตนเอง เป็นการมองเข้าหาตนเองซึ่งทำให้บุคคลรับรู้ถึงความคิดและความรู้สึกที่แท้ของตน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางของสังคมศาสตร์ คือวิธีการทบทวนตนเอง (critical reflexion) กล่าวคือไม่ใช่เพียงการกลับมาดูความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองเท่านั้น หากแต่การทบทวนตนเองเป็นการตรวจสอบความคิดของตนที่มีต่อสังคมภายนอกด้วย บุคคลจะค้นพบศักยภาพภายใต้ตัวตนใหม่นี้และยังช่วยให้สร้างแนวทางการให้คุณค่าตามแบบของตน ดังเช่นที่กวีสามารถพ้นจากกรอบของวาทกรรมทางสังคมที่กระทำต่อคนพิการได้ด้วยการทบทวนทำความเข้าใจธรรมชาติของสิ่งรอบตัวอันเป็นความจริงที่อยู่เหนือวาทกรรมทั้งหมด ผู้พิการสามารถใช้ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากภายในนี้ให้เป็นเสมือนเกราะป้องกันจิตใจของตนเองไม่ให้ถูกกระทำจากสถานการณ์ภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุมได้ นี่คืสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ เพราะในช่วงเวลาของการค้นหาตัวตนพวกเขาจะได้รับภาพสะท้อนจากประสบการณ์ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งสอดคล้องกับโรเจอร์ส (Rogers, 1961: 166-181) ที่ได้กล่าวว่าเป็นธรรมชาติของช่วงสั้นโหลในการค้นหาตัวตนที่แม้บุคคลจะรู้สึกตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่ที่นำค้นหา แต่ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกสับสน ความไม่กระจำงัดในความรู้สึกก็สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงเวลาเช่นกัน การค้นหาตัวตนจึงเป็นกระบวนการ (toward openness to experience) คือการเปิดใจรับทุกประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยความเข้าใจ เมื่อบุคคลปล่อยให้ตนเองซึมซับความรู้สึกภายในที่เกิดจากประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ แม้ความรู้สึกนั้นจะเจ็บปวด แต่ในที่สุดเขาจะได้เรียนรู้ว่าความจริงเหล่านั้นไม่ใช่ศัตรูที่น่ากลัว หากแต่เป็นมิตรที่รอคอยการยอมรับ และด้วยแรงปรารถนาจากภายในที่มีพลังมากพอ พวกเขาจะสามารถผ่านช่วงแห่งความยากลำบากนี้ไปได้ในที่สุด

จากกรณีศึกษาทั้งห้ากรณี กุ๋ย ตาล หนุ่ม กวี และเมย์ ทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่าบุคคลไม่ว่าจะมีร่างกายสมบูรณ์หรือเป็นคนพิการล้วนมีความปรารถนาอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไม่ต่างกัน นั่นคือต้องการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ปัจจัยเพื่อการดำรงชีพ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ปรารถนาในความรัก โหยหาการยอมรับจากทั้งตนเองและผู้อื่น แต่ละบุคคลจะมีแนวทางของตนในการเติมเต็มแต่ละขั้นของพีระมิดนี้ สำหรับผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ พีระมิดของพวกเขาอาจมีขนาดความกว้างหรือความสูงที่ต่างออกไปจากพีระมิดในโลกใบเดิมซึ่งเป็นผลมาจากการที่พวกเขาได้ผ่านการทบทวนสำรวจความเป็นจริงของชีวิตตนในปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่าความปรารถนาตามธรรมชาตินี้คือเงื่อนไขสำคัญที่เป็นแรงผลักดันจากภายในของบุคคลทั้งห้า อย่างไรก็ตาม แรงขับเคลื่อนจากภายในของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไป ตามที่ผู้วิจัยได้พบว่าแรงผลักดันจากภายในเพื่อการสร้างตัวตนใหม่จะก่อเกิดจากพื้นฐานของความเป็นตัวตนเดิมของพวกเขา

สำหรับกุ๋ย เขามีแรงผลักดันจากภายในที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นทะเยอทะยาน อันเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่น เขาปรารถนาที่จะให้ตัวตนที่เคยเป็นที่หนึ่ง ตัวตนที่เคยเป็นผู้นำคืนกลับมา เขาโหยหาการชื่นชมยอมรับจากสังคมรอบข้างซึ่งมันเป็นสิ่งที่เคยเชิดชูตัวตนของเขาเมื่อตอนที่เป็นคนปกติ และครั้งนี้เขารู้ว่าต้องใช้ความมานะอดทนมากกว่าที่เคยเพื่อที่จะได้สานฝันในการเป็นนักกีฬาคนพิการทีมชาติไทย กวี ก็เช่นเดียวกัน เขามีแรงผลักดันจากภายในแต่ความปรารถนาของกวีไม่ได้มีเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงเช่นกุ๋ย ความกังวลต่อชีวิตในอนาคตส่งผลให้กวีได้กลับมาทบทวนชีวิตตนเองจนเกิดเป็นแรงผลักดันด้วยความปรารถนาที่ต้องการสนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการรับผิดชอบชีวิตของตนเอง เขามองว่าสิ่งนี้คือหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้และแน่นอนว่ามันคือความหมายของชีวิตที่มีคุณค่าในมุมมองของกวีซึ่งยังคงสะท้อนภาพตัวตนเดิมที่เรียบง่ายของกวี

ความปรารถนาของตัวตนเดิมของตาล ไม่ต่างจากกุ๋ย นั่นคือการได้รับความรักและการยอมรับจากคนรอบข้าง ในขณะที่กุ๋ยเคยได้รับการตอบสนองในเรื่องนี้อย่างสูงสุดซึ่งช่วยเชิดชูตัวตนของกุ๋ยให้มีความมั่นใจและมีภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำที่มีความสามารถเหนือผู้อื่น แต่สำหรับตาลเขามีตัวตนที่ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง ตาลมีภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ตาม เขาเคยชินกับการทำตามคำสั่ง ทั้งจากพ่อ จากย่า จากพี่ชาย แม้ตอนที่เขาตัดสินใจก้าวออกจากบ้านไปเป็นทหาร หน้าที่ของเขาคือคอยรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด การต้องอยู่ในกรอบกฎเกณฑ์มาทั้งชีวิตเป็นเรื่องที่เขาคุ้นชิน จนถึงปัจจุบันตาลยังคงอยู่ในกรอบของทางมูลนิธิที่กำหนดว่าเขาควรทำหรือไม่ทำอะไร ด้วยลักษณะของความเป็นผู้ตามอาจทำให้แรงผลักดันจากภายในของตาลมีไม่เท่ากุ๋ย ด้วยการเป็นผู้ตามที่ดีทำให้ตาลเหมาะที่จะมีคนคอยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ ให้แง่คิดในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามการชี้นำต่างจากการบังคับเหมือนเมื่อครั้งที่ตาลเคยมีประสบการณ์อันเลวร้ายในวัยเด็ก ตาลรับคำแนะนำจากบุคคลที่เขาไว้วางใจมาตริตรองด้วยเหตุและผลของตน ทำให้เขามองสิ่งต่างๆได้รอบด้านตามความเป็นจริง แน่ใจว่าถึงตอนนี้ตัวตนในการรับรู้ของตาลเปี่ยม

ไปด้วยคุณค่า เขาสามารถสร้างชีวิตใหม่ที่ดีขึ้นได้ด้วยตนเอง และเรื่องราวชีวิตของเขายังเป็นกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ให้ทั้งคนพิการรวมถึงคนปกติในสังคมนี้

สำหรับผู้ที่สามารถสร้างตัวตนใหม่ได้โดยไม่ต้องรอจุดเปลี่ยนเช่นหนุ่มและเมย์ ความน่าสนใจคือบุคคลทั้งสองมีสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นแรงบันดาลใจจากภายนอก นั่นคือ บุคคลที่มีความสำคัญต่อพวกเขา หรืออาจกล่าวได้ว่าพวกเขามีบางสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สำหรับหนุ่ม เขาสู้เพื่อครอบครัว เพื่อลูกๆ และภรรยา ส่วนเมย์ เธอทำทุกอย่างเพื่อให้แม่ได้สบายใจและคลายความกังวลในความสูญเสียที่เกิดกับเธอซึ่งผลจากการทำเพื่อผู้อื่นอันเป็นที่รักย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อตนเองด้วยเช่นกัน และอาจสร้างแรงขับเคลื่อนใจได้มากกว่าการทำเพียงเพื่อตนเอง ความรู้สึกที่ชีวิตเรามีคุณค่าสำหรับใครสักคนเป็นสิ่งที่พิเศษที่ช่วยเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับสูญเสีย และมันคือธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการความรักความอาทรซึ่งสะท้อนเห็นอย่างชัดเจนจากกรณีของตาล เขามองไม่เห็นหนทางที่จะตอบสนองแม้ความต้องการเพียงขั้นแรก เขาไม่รู้ว่าจะเลี้ยงชีวิตตนให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างไรความรู้สึกโดดเดี่ยวเหมือนอยู่คนเดียวบนโลกใบนี้ทำให้ตาลจมอยู่กับอารมณ์หม่นหมองของตนเองจนถึงขั้นคิดที่จะฆ่าตัวตาย ในขณะที่หนุ่ม และเมย์ ต่างมีตัวช่วยที่ดึงจิตใจของพวกเขาให้กลับมาอยู่กับความเป็นจริง

การดำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ

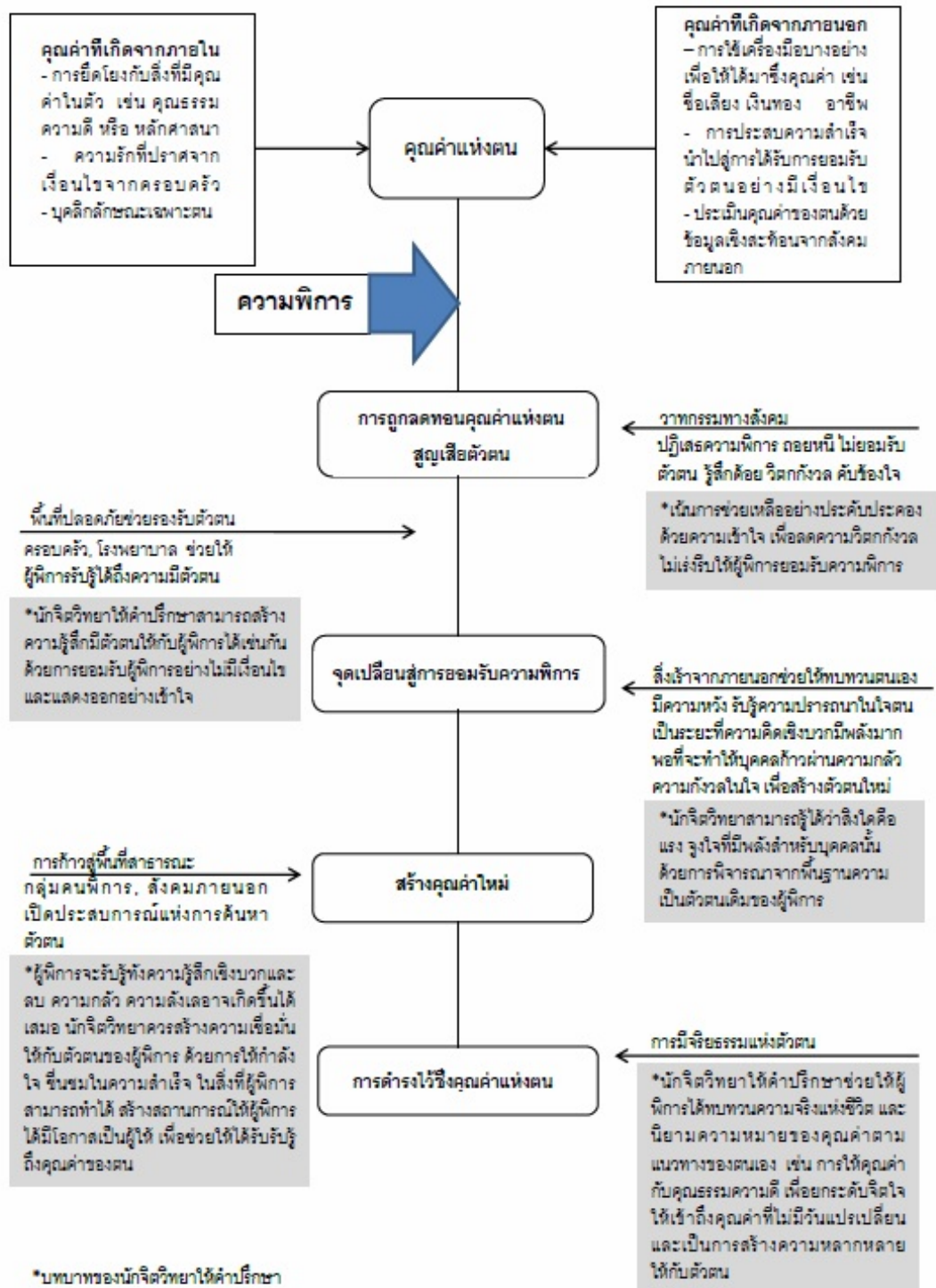
การที่ผู้พิการจะดำรงชีวิตโดยตระหนักได้ถึงคุณค่าของตนท่ามกลางสังคมของคนปกตินั้นไม่ใช่เรื่องง่าย บุคคลจะต้องเผชิญกับแรงกดดันที่กระทำต่อตัวตนทั้งจากสังคมภายนอกและจากการหล่อหลอมทางความคิดของพวกเขาเอง และนั่นอาจทำให้ผู้พิการที่อยู่ในช่วงของการสร้างตัวตนใหม่ละทิ้งเป้าหมายและกลับไปสวมภาพลักษณ์ของผู้พิการที่ด้อยค่าได้เรื่องเล่าของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการในงานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนให้รับรู้ได้ว่าสำหรับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการแล้ว การเปรียบเทียบยังคงอยู่ในใจของพวกเขาเสมอ ความแตกต่างคงสร้างปมเล็กๆ ในใจของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการ แม้ว่าบุคคลจะสร้างตัวตนใหม่ได้แล้วก็ตาม สิ่งที่ช่วยพวกเขาให้ดำรงคุณค่าของตนไว้ได้คือการสร้างตัวตนที่หลากหลาย และการมีจริยธรรมแห่งตัวตนเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการให้ความหมายของคุณค่าต่อสิ่งต่างๆ ตามแนวทางของตน แทนที่จะตกอยู่ภายใต้การให้คุณค่าซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม สอดคล้องกับทัศนะที่เกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมของฟูโกต์ (ธีรยุทธ บุญมี. 2557: 200-204)

สิ่งที่ผู้วิจัยค้นพบในงานชิ้นนี้คือ บุคคลทั้งห้ามีวิธีการที่คล้ายคลึงกันในการสร้างความหลากหลายให้กับตัวตน และเลือกจริยธรรมให้กับตนเอง พวกเขาเติมเต็มคุณค่าที่ขาดหายไปจากการเปรียบเทียบโลกของคนพิการกับโลกของคนปกติด้วยการยกระดับจิตใจของตนให้เข้าถึงคุณค่าของคุณธรรมความดีอันเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง ด้วยเหตุผลเดียวกับกรณีที่ได้อธิบายถึงคุณค่าที่หนุ่มได้รับจากการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาอันเป็นจิตวิญญาณแห่งความดีงาม คือคุณค่าที่ใจสัมผัสได้โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือใด ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่มาสโลว์ (นพมาศ อึ้งพระ.

2551: 287) ระบุว่า เป็นขั้นสูงสุดของพีระมิดแห่งความต้องการของมนุษย์ นั่นคือความต้องการที่จะเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (self-actualization) หมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้ถึงธรรมชาติความใฝ่ดีอันเป็นเนื้อแท้ของมนุษย์ อย่างไรก็ตามความพยายามในการสร้างตัวตนเพื่อสัมผัสกับความต้องการขั้นสูงสุดนี้ ใจของแต่ละบุคคลเท่านั้นที่จะตอบได้ว่าเขาได้ตอบสนองความต้องการในขั้นนี้ของตนหรือไม่ หรือเป็นเพียงความพยายามในการใช้ศีลธรรมเพื่อสร้างการยกย่องยอมรับให้กับตัวตน แต่ไม่ว่าอย่างไรแนวทางนี้ได้สร้างภาพแห่งตนที่มีความหลากหลายให้กับผู้พิจารณา

ผู้วิจัยยังพบว่า การให้ การเสียสละหรือการทำให้ประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อส่วนรวมเป็นวิธีการหนึ่ง ที่สร้างการรับรู้ให้กับบุคคลว่าตนมีคุณค่า สามารถยังประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ บุคคลจะตระหนักได้ถึงคุณธรรมในจิตใจของตน สัมผัสถึงคุณค่าได้จากภายใน เป็นพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การก่อเกิดจริยธรรมแห่งตน ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์แห่งพฤติกรรมที่บุคคลได้เลือกเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการให้คำปรึกษาแบบอัตถิภาวนิยม (existentialism) (วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา. 2555: 203-205) นักจิตวิทยาผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยให้บุคคลตระหนักได้ว่า แท้จริงแล้วมนุษย์มีอิสระในการเลือกความหมายของชีวิตด้วยตนเอง มีเสรีภาพต่อการกำหนดเกณฑ์ความหมายของชีวิต ซึ่งรวมถึงการมีอิสระในการให้ (give) การรับ (take) และการเลือก (choice) มีอำนาจตัดสินใจในการกระทำใดๆ โดยใช้เกณฑ์ค่านิยมของตนเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เสมือนบุคคลได้สร้างเกราะป้องกันไม่ให้เงื่อนไขจากภายนอกเข้ามาคุกคามตัวตน ด้วยแนวทางนี้บุคคลจะเติมเต็มคุณค่าให้ตนเองได้อย่างไม่รู้จักจบ เป็นการสั่งสมความรู้สึกเชิงบวกต่อตนเองและนำไปสู่การดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด

จากข้อค้นพบในงานวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปเป็นรูปแบบ (model) ของการก่อเกิดการตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ ดังนี้

ข้อเสนอจากการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องการตระหนักในคุณค่าแห่งตนของผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างตัวตนและวิธีการให้ความหมายของคุณค่าของบุคคลทั้งช่วงก่อนและหลังจากที่ความพิการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เรื่องราวของบุคคลทั้งห้าสะท้อนให้เข้าใจได้ว่าเหตุแห่งการสูญเสียคุณค่าที่แท้จริงนั้นเกิดจากความคิดของผู้พิการที่กระทำต่อตนเอง เช่นนั้นแล้ว การกลับมาตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนย่อมก่อเกิดจากความคิดของพวกเขาที่มีต่อตนเอง เช่นกัน ดังนั้น จึงเป็นกระบวนการทางความคิดที่บุคคลต้องเผชิญกับความรู้สึกภายในของตนอย่างตรงไปตรงมา ไม่ว่าสังคมแวดล้อมจะทรงอิทธิพลต่อจิตใจเพียงใดก็ตาม ด้วยการทบทวนตนเอง บุคคลจะตระหนักได้จากภายในใจว่าความหมายที่แท้จริงของชีวิตคือสิ่งใด ประสบการณ์ในการสร้างตัวตนของผู้ต้องกลายเป็นคนพิการที่ปรากฏในงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยสร้างกำลังใจ และเป็นแนวทางการสร้างตัวตนให้กับผู้ที่ได้รับความสูญเสียไม่ว่าจะด้วยความพิการหรือสาเหตุใดก็ตาม ให้ได้กลับมาทบทวนชีวิตตนเองและนำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าในตนเองได้อีกครั้ง

ถนนแห่งชีวิตทั้งห้าสายในงานวิจัยนี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ให้กับผู้สูญเสียได้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างความหมายของคุณค่าให้กับตนเองได้แล้ว สำหรับนักจิตวิทยาการให้คำปรึกษา สิ่งที่น่าสนใจเห็นบนเส้นทางแห่งตัวตนเหล่านี้ ทำให้นักจิตวิทยาสามารถเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกภายในของผู้พิการ การเข้าถึงจิตใจของผู้สูญเสียคือสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักจิตวิทยาให้คำปรึกษา เพื่อที่จะช่วยนำพาพวกเขาให้กลับมาเผชิญกับความรู้สึกนั้นอันเป็นความจริงของชีวิต ด้วยการพินิจภายใน (introspection) หรือการให้บุคคลได้ตรวจสอบความรู้สึกภายใน ซึ่งเป็นวิธีการทางจิตวิทยา เพราะการสัมผัสกับความรู้สึกภายในที่แท้จริงจะช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างชัดในตนเองอันจะนำไปสู่ความสอดคล้องของตัวตน สามารถสร้างการรับรู้ต่อตนเองในเชิงบวก และตั้งเป้าหมายให้กับชีวิตได้อีกครั้ง

นักจิตวิทยาให้คำปรึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการช่วยให้บุคคลผู้สูญเสียคุณค่ากลับมาตระหนักได้ถึงคุณค่าของตน ด้วยการยอมรับในตัวตนของผู้พิการอย่างไม่มีเงื่อนไข อันเป็นหัวใจหลักของจิตวิทยาการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาจึงเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ปลอดภัยของผู้สูญเสีย เพื่อประคองตัวตนของผู้ที่ยังไม่สามารถยอมรับความเป็นจริง หรือแม้แต่กับผู้พิการที่สามารถยอมรับกับตัวตนใหม่ได้แล้วก็ตาม การแสดงออกอย่างเข้าใจด้วยความจริงใจของนักจิตวิทยาให้คำปรึกษาจะเติมเต็มความเชื่อมั่นให้กับตัวตนของบุคคลรวมถึงสร้างศรัทธาในแนวทางอิสระที่พวกเขาได้เลือกแล้วด้วยตนเองผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาโปรแกรมเพื่อปลูกฝังความรู้สึกตระหนักในคุณค่าแห่งตนจากภายใน ให้เกิดแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งความไม่แน่นอนนี้ได้ด้วยตัวตนที่เปี่ยมไปด้วยสำนึกแห่งคุณค่า

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กณิกนันต์ ศรีวัลลภ. (2554). อิทธิพลของการเห็นคุณค่าในตนเองที่รับรู้และการเห็นคุณค่าของตนเองโดยนัยที่มีต่อการรับรู้การกีดกันทางสังคมโดยมีขนาดของความไม่สอดคล้องของการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นตัวแปรกำกับ กรณีศึกษาตามแนวทฤษฎีมาตรฐานทางสังคม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(สาขาจิตวิทยาสังคม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- กมลพรรณ พันพื้ง. (2551). ไอแอล : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ IL : *Independent Living of Persons with Disabilities*. นนทบุรี: สมาคมผู้ดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทย.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2537). พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534. กฎกระทรวงฉบับที่ 2 พ.ศ.2537. สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2556, จาก <http://ccw.cbct.net/index/download/Laws%20Patient%202534.pdf>.
- การศึกษาดูงานการรวมมืองานวิชาการระดับชาติด้านคนพิการและการจัดสัมมนาวิชาการระดับชาติคนพิการครั้งที่ 4 ประจำปี 2555 : รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. (2552). บทความอ่านประกอบเรื่องที่ 1 ความตระหนักในคุณค่าของการจัดการและการตลาดในโลกยุคใหม่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ถ่ายเอกสาร.
- เกตุลักษ์ เบ็นจะบก. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและการปรับตัวกับความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานบริการผู้โดยสาร : ศึกษาเฉพาะกรณีฝ่ายการโดยสารบริษัทไทยแอร์พอร์ตส์กราวนด์เซอร์วิสเชส จำกัด. วิทยานิพนธ์ วท.ม(จิตวิทยาอุตสาหกรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกศสุตา ธรรมอภิพล. (2552). กระบวนการสร้างเทคโนโลยีตัวตนของนักกีฬาทีมชาติไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิตติมา เจือไทย.(2551). การสร้างอัตลักษณ์แห่งตัวตนคนพิการ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เจนจิรา เทศทิม. (2549). รายงานผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง ศาสนากับคนพิการในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัฐวัลย์ สัจจาบรรพต. (2554). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีภวนิยมที่มีต่อการ

พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้พิการทางกายในสถานสงเคราะห์ผู้พิการและทุพพลภาพ. สารนิพนธ์ กศ.ม.(วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทวี เชื้อสุวรรณทวี. (2551). มองความพิการผ่านแนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.

ทองกร โภคธรรม. (2554). มิเชล ฟูโก้ : ร่างกายใต้บังคับการ ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เทพพร มังธานี. (2549). การศึกษาความหมายและคุณค่าชีวิตของคนพิการในพระพุทธศาสนา กรณีความเข้าใจของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธนารัฐ มีสว. (2553). การศึกษาการเห็นคุณค่าแท้ในตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล กรณีศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ปีที่ 2 ฉบับที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์. (2552). การต่อรองอัตลักษณ์ตัวตนของคนชรา. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

ธีรยุทธ บุญมี. (2557). มิเชล ฟูโก้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

นพมาศ อึ้งพระ. (2551). ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นภาพร หะวานนท์. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยด้านสังคมศาสตร์. วารสารลุ่มแม่น้ำโขงปีที่ 5 ฉบับที่ 2 หน้า 1-22. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2557, จาก http://www.mekongjournal.net/images/mekong/th52_01.pdf.

บุญมี พวงเพชร. (2556). Happy Life :พลังคำสอนของดาไลลามะเพื่อความสุขของชีวิตอย่างแท้จริง. นนทบุรี: ริงค์ บียอนด์ บุ๊คส์.

ปณิศา ภาสการ. (2546). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีภวนิยมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรียาพร วงศ์อนันต์โรจน์. (2548). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ปาริชาติ สุวรรณบุปผา; และคณะ. (2549). พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต และทัศนคติที่เหมาะสมของคนพิการ กรณีคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และ ศูนย์สิทธิเพื่อการพัฒนาสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ.

ปิยะพิมพ์ กิตติสุทธธรรม. (2555). การยอมรับและการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่

- เกี่ยวข้องกับบทบาทของครอบครัว. วิทยานิพนธ์ รศ.ม.(สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2554). รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมอาชีพหรือ
สวัสดิการสำหรับคนพิการ. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ.
สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2557, จาก[http://dep.go.th/th/publishdocument/รูปแบบและแนว
ทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพหรือสวัสดิการสำหรับคนพิการ](http://dep.go.th/th/publishdocument/รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพหรือสวัสดิการสำหรับคนพิการ).
- วิภาวี วงศ์อนันต์นันท์. (2552). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการเขต1.ปริญญาโท
กศ.ม.(การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา. (2555). สุขวิทยาจิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ:
หมอชาวบ้าน.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2554). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: หมอ
ชาวบ้าน.
- สุจินดา ยิ่งรักศรีศักดิ์. (2547). การพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลในการพยาบาลผู้ป่วยสูญเสีย
อวัยวะแขนขาที่มีภาวะวิกฤติทางอารมณ์ กรณีศึกษาโรงพยาบาลร้อยเอ็ด. ปริญญาโท
พย.ม.(การพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนีย์ เกียวกิ่งแก้ว. (2554). การพยาบาลจิตเวช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2555). คนพิการในสังคมพิการ. บทความ สยามรัฐรายวัน 19 กันยายน 2555.
สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2557, จาก[http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-
48-33/item/475-คนพิการในสังคมพิการ](http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-48-33/item/475-คนพิการในสังคมพิการ).
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2550). พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคน
พิการ. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2557, จาก[http://e-workflow.mot.go.th/law/Uploads/คน
พิการ.pdf](http://e-workflow.mot.go.th/law/Uploads/คนพิการ.pdf).
- สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ.(2556). รายงานฉบับสมบูรณ์สถานการณ์คน
พิการในสังคมไทย: การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความพิการและคุณภาพของสำนักงาน
สถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2545 และ 2550.นนทบุรี: เดอะกราฟิก ชิสเต็มส์.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2552). การศึกษาวิจัยพัฒนาระบบการ
ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในประเทศไทย.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ:
ออน อาร์ต ครีเอชั่น.
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2555). รายงานฉบับสมบูรณ์ :การบูร

ธนาคารความร่วมมืองานวิชาการระดับชาติด้านคนพิการและการจัดสัมมนาวิชาการ
ระดับชาติด้านคนพิการ ครั้งที่ 4. วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.สืบค้นเมื่อ
1 ธันวาคม 2557, จาก [http://dep.go.th/sites/default/files/files/document/final
report_0.pdf](http://dep.go.th/sites/default/files/files/document/final_report_0.pdf).

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2556). ข้อมูลสถิติคนพิการ.
สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2557, จาก[http://www.msociety.go.th/ewtadmin/ewt/
mso_web/article_attach/10752/15382.pdf](http://www.msociety.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web/article_attach/10752/15382.pdf).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2551). รายงานผลการสำรวจความพิการ พ.ศ.2550. สืบค้นเมื่อ 2
กันยายน 2557, จาก [http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/
disabilityRep_50.pdf](http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/disabilityRep_50.pdf).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2556). สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจความพิการ พ.ศ.2555. สืบค้นเมื่อ 9
กันยายน 2558, จาก [http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/
disabledSum55.pdf](http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/disabledSum55.pdf).

หยกฟ้า อิศรานนท์. (2551). อิทธิพลของบุคลิกภาพแบบหลงตนเองและความไม่สอดคล้องระหว่าง
การเห็นคุณค่าแห่งตนโดยนัยและการเห็นคุณค่าแห่งตนที่รับรู้ต่อสุขภาวะทางจิต: การ
วิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรกำกับและตัวแปรส่งผ่าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(สาขาจิตวิทยา
สังคม).กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุบลพันธ์ ชีระศิลป์; และ เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. (2553). ความพิการ แนวคิดทฤษฎีทาง
สังคม ศาสตร์สุขภาพ. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล.

อานนท์ วิลลา. (2553). การสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตนของสมาชิกสภาผู้พิการทางสายตา.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(วิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย ศิลปากร.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2552). คีตอย่างมิเชล ฟูโกต์ คีตอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตบุคคล
ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Blazek, Magdalena;&Besta, Tomasz.(2010). *Self-Concept Clarity and Religious Orientations :
Prediction of Purpose in Life and Self-Esteem*. Published online 17 October 2010.

Bogee, L. (1998). *Leadership Through Personal Awareness : Self-Worth*. Retrieved
September 25, 2015, fromwww.hawaii.edu/intlrel/LTPA/selfwort.htm.

Bushman, B.J.; Moeller, S.J.; Konrath, Sara.;& Crocker, Jennifer.(2012, October).
*Investigating theLink Between Liking Versus Wanting Self-Esteem and Depression
in a Mationally Representative Sample of American Adults*. In Journal of Personality.
Number 5: Page 1456-1467.

- Covington, Martin V. (1998). *The will to learn : a guide for motivating tpung people*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Covington, Martin V. (1976). *Principles of Learning : 7 principle to guide personalize, student-centered learning in the technology-enhanced blended learning environment*. Retrieved July 25, 2016, from <https://principlesoflearning.wordpress.com>.
- DiCaprio, N.S. (1974). *Personality Theories : Guides to Living*. Philadelphia: W.B. Saunder.
- Flynn, H.K. (2003, November). *Self Esteem Theory and Measurement : A Critical Review*.
Thirdspace :Journal of Feminist Theory & Culture. Volume 3. Retrieved June 3, 2016, from <http://journals.sfu.ca/thirdspace/index.php/journal/article/viewArticle/kohler-flynn>.
- Foucault, Michel. (1988). *Technologies of the Self : A Seminar with Michel Foucault*. Edited by Martin, Luther. H., Gutman, Huck and Hutton. Patrick. H. Massachusets : University of Massachusets Press.
- _____. (1985). *The Use of Pleasure Volume 2 of The History of Sexuality*.
Translated by Robert Hurley. New York: Vintage Books.
- _____. (1984). *Ethics : subjectivity and truth by Michel Foucault*. Edited by Pual Rabinow. New York: The New Press.
- Hibbert, C. (2013). *Self-Esteem VS. Self-Worth : Q & A with Dr. Christina Hibbert*. Posted online 9 March 2013. Retrieved July 20, 2015, from <http://www.drchristinahibbert.com/self-esteem-self-worth>.
- Martin, L.H.; Gutman, Huck; & Hutton. P.H. (1988). *Technologies of the Self : A Seminar with Michel Foucault*. University of Massachusets Press.
- Mora, A.P.; Musumeci-Szabo, Tamara.; Popan, Jason; Beamon, Teerah.; & Leventhal, Howard. (2012). *Exploring the Relationship Among the Undesired Self, Health, and Mood in Older Adults*. Journal of Applied Social Psychology. Number 8: Page 2041- 2061.
- Mruk, C.R. (2006). *Self-Esteem Research, Theory and Practice : Toward a Positive Psychology of Self-Esteem, Third Edition*. New York: Springer Publishing.
- Online Counselling College. (2012). *The difference Between Self Worth and Self Esteem*.
Published online 30 March 2012. from <http://onlinecounsellingcollege.tumblr.com/post/20138832673/self-worth-versus-self-esteem>.
- Page, R.; & Page, T. (1992). *Forsterng emotional well-being in the classroom*. Sudbury:

Jones and Barlett.

Rogers, C.R. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.

Sowislo, F.J.;Orth, Ulrich.(2013,January). *Does low Self-Esteem Predict Depression and Anxiety? A Meta-Analysis of Longitudinal Studies*.Psychological Bulletin. Number 1: Page 213-232.

Statt, David A. (1990). *The concise Dictionary of Psychology*. London: Routledge.

ภาคผนวก

แนวทางการสนทนากับผู้ที่ต้องกลายเป็นคนพิการ

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

สอบถามข้อมูลทั่วไป ชื่อ สกุล อายุ อาชีพ สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ภูมิสำเนา ลักษณะของครอบครัวและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง สาเหตุที่ทำให้ต้องพิการ

2. ประวัติชีวิตก่อนกลายเป็นผู้พิการ

ขอให้เล่าถึงความทรงจำในวัยเด็ก การเลี้ยงดูของครอบครัว แนวทางการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่เป็นอย่างไร มีความคาดหวังกับเราเป็นอย่างไร/เพราะเหตุใด และเรารู้สึกอย่างไรต่อสิ่งเหล่านั้น เล่าถึงชีวิตในโรงเรียนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน/ครูเป็นอย่างไร การเรียนเป็นอย่างไร ตนเองมีความสามารถด้านใดเป็นพิเศษ งานอดิเรกที่ชอบทำคืออะไร/เพราะอะไร ความใฝ่ฝันในวัยเด็กคืออะไร/เพราะเหตุใด และได้เดินตามความฝันนั้นหรือไม่อย่างไร มีเหตุการณ์ในวัยเรียนใดบ้างที่จดจำได้จนถึงทุกวันนี้

ชีวิตการทำงานเป็นอย่างไร เหตุใดจึงได้มาทำอาชีพนี้ รู้สึกอย่างไรบ้างกับงานที่ทำ มีอุปสรรคในการทำงานหรือไม่อย่างไร ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เจ้านาย ลูกน้อง เป็นอย่างไร ขอให้เล่าถึงชีวิตครอบครัว มีคนรัก แต่งงาน มีลูก วางแผนในเรื่องครอบครัวอย่างไร ขอให้เล่าถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน อะไรคือเป้าหมายในชีวิตมีใครเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต/เพราะเหตุใด มีเหตุการณ์ใดที่ทำให้เกิดห่อใจและผ่านมาได้อย่างไร มองตนเองว่าเป็นคนอย่างไรและคนรอบข้างมักมองเราอย่างไรเพราะอะไรถึงเป็นเช่นนั้น/เรารู้สึกอย่างไร เคยต้องทำในสิ่งที่เราไม่ชอบหรือขัดกับความต้องการของเราหรือไม่ /อย่างไร เหตุการณ์ใดที่ทำให้เกิดความภูมิใจในตนเองมากที่สุด/เพราะอะไร ในขณะนั้นเราได้อยู่ไกลจากเป้าหมายที่ตั้งไว้เพียงใด ถ้าย้อนเวลาได้มีสิ่งใดที่อยากกลับไปแก้ไขหรือไม่อย่างไร

สอบถามเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อคนพิการ เคยได้ใกล้ชิดหรือเกี่ยวข้องกับคนพิการหรือไม่อย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อคนพิการที่ได้พบเจอในสังคม และมีการแสดงออกต่อคนพิการอย่างไรบ้าง

3. เหตุการณ์ความสูญเสีย

ขอให้เล่าถึงเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องพิการ เมื่อรับรู้ว่าได้สูญเสียอวัยวะความรู้สึกในขณะนั้นเป็นอย่างไร มีการแสดงออกต่อคนรอบข้างอย่างไร ครอบครัว/คนรอบข้างปฏิบัติต่อเราอย่างไรเมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ใครคือคนที่เรานึกถึงเป็นคนแรก/เพราะอะไร สิ่งทีกลัวหรือกังวลมากที่สุดขณะนั้นคืออะไร

ขอให้เล่าถึงช่วงการปรับตัวหลังจากที่สูญเสียอวัยวะ การดำรงชีวิตประจำวันช่วงนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อะไรคืออุปสรรคหรือเป็นความลำบากในการดำรงชีวิตมากที่สุด/เพราะเหตุใด และเราหาทางออกอย่างไร มีใครคอยให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจบ้าง/อย่างไร ได้ออกไปทำ

กิจกรรมนอกบ้านบ้างหรือไม่อย่างไร ความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ฯลฯ แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร ความกังวลใจในขณะนั้นคืออะไร สถานการณ์ใดบ้างที่ทำให้เรารู้สึกไม่ชอบ อึดอัดใจและได้ทำอะไรเมื่อต้องเจอสถานการณ์เช่นนั้น แล้วอยากให้คนอื่นคิดหรือปฏิบัติต่อเราอย่างไร/เพราะเหตุใด ในช่วงเวลานั้นเราสามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้มากน้อยแค่ไหน รู้สึกอย่างไรเมื่อถูกเรียกว่าเป็นผู้พิการ เคยตั้งคำถามกับตนเองหรือไม่ว่าทำไมเหตุการณ์เช่นนี้จึงต้องเกิดขึ้นกับตน และคำตอบที่บอกกับตนเองคืออะไร

4. การยอมรับความพิการ

ใช้เวลานานแค่ไหนกว่าเราจะยอมรับความสูญเสียที่เกิดขึ้น อะไรคือจุดพลิกผันที่ทำให้สามารถลุกขึ้นสู้ได้อีกครั้ง ได้รับกำลังใจจากที่ไหน อย่างไร มีสิ่งใดเป็นแรงบันดาลใจ และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้คืออะไร/เพราะเหตุใด มีความเชื่อมั่นมากน้อยแค่ไหนที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีความกลัว/กังวลในเรื่องใดหรือไม่ และวางแผนหาทางออกไว้อย่างไร

5. การสร้างคุณค่าแห่งตัวตน

ขอให้เล่าถึงชีวิตประจำวันที่ดำเนินไปเพื่อมุ่งสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ ว่าทำอะไรอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใดถึงเลือกทำเช่นนั้น และส่งผลให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ผู้คนรอบข้างแสดงออกอย่างไรต่อเราและเรารู้สึกอย่างไร เป็นไปตามที่เราคาดหวังไว้หรือไม่อย่างไร มีสิ่งใดบ้างที่เป็นอุปสรรค มีเหตุการณ์ใดที่ทำให้รู้สึกท้อใจมากที่สุด และผ่านสิ่งเหล่านั้นมาได้อย่างไร อะไรเป็นแรงกระตุ้นให้สู้ต่อ มีสิ่งใดเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเป็นกำลังใจเมื่อรู้สึกเหน็ดเหนื่อยกับชีวิต คิดเปรียบเทียบตัวเรากับคนอื่น ๆ หรือไม่ เรื่องใด/อย่างไร คติประจำใจในการใช้ชีวิตคืออะไร ใครเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต/เพราะเหตุใด

ตอนนี้เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร และอยู่ห่างไกลแค่ไหนกับชีวิตในปัจจุบัน มีความพึงพอใจกับชีวิตขณะนี้มากน้อยแค่ไหน วางแผนจะทำอะไรบ้างต่อจากนี้ มีสิ่งใดที่อยากทำมากที่สุดในชีวิต และได้ทำหรือไม่/เพราะอะไร มุมมองต่อชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปจากแต่ก่อนหรือไม่อย่างไร สิ่งใดบ้างที่ทำให้เรารู้สึกสุขใจสบายใจ และมีสิ่งใดหรือไม่ที่ยังเป็นความกังวลใจ เหตุการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาเรื่องใดบ้างที่ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจ ถ้าเปรียบเทียบตัวเราเป็นสิ่งของ สิ่งใดที่จะอธิบายความเป็นตัวเราได้ดีที่สุด คิดว่าคุณค่าของตัวเราคืออะไร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาว ภัครมิตา ชนฐานิตเมธา
วันเดือนปีเกิด	21 พฤศจิกายน 2519
สถานที่เกิด	เขตห้วยขวาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	25/1 ซอย 37 ถนนลาดพร้าว แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10310
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัทโตโยโบ (ประเทศไทย) จำกัด 1 อาคารคิวเ้าส์ลุ่มพินี ชั้น 28 2801/1 ถนนสาทรใต้ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2537	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาริตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2540	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2559	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร